

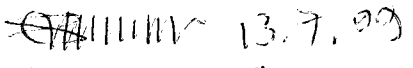
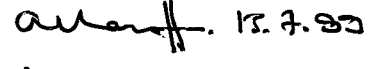
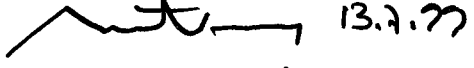
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KOOPERATİF KONUTUNDA YAŞAMA
MEKANININ KULLANIM SONRASI
DEĞERLENDİRİLMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Murat TİRYAKİ
(502960156011)**

98365

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 30 Mayıs 1999
Tezin Savunulduğu Tarih : 16 Haziran 1999**

Tez Danışmanı : Prof.Dr. S. Mete ÜNÜGÜR 13.7.99
Diğer Jüri Üyeleri Prof.Dr. Orhan HACIHASANOĞLU 13.7.99
Doç.Dr. Mehmet OCAKÇI 13.7.99

HAZİRAN 1999

ÖNSÖZ

Tüm yaşamım boyunca yanımda olan, maddi ve manevi olarak beni destekleyen aileme ve yüksek lisans eğitimim süresince çalışmalarım sırasında beni destekleyen ve yol gösteren Sayın Hocam Prof. Dr. S. Mete ÜNÜGÜR'e en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunmayı bir borç bilirim.

Haziran, 1999

Mimar
Murat TİRYAKİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	x
1. GİRİŞ	1
2. KONU ALANININ TANITILMASI	3
2.1 Konut	3
2.1.1. Konutun Barındırdığı İşlevler	5
2.1.2. Konutun Bölümleri	7
2.2 Konut da Yaşama mekanı	8
2.2.1 Mekan Donatım Elemanları	9
2.2.2 Mekan Özellikleri	10
2.2.2.1 Eylemler	13
2.2.2.2 Eylem Alanları	13
2.2.2.3 Mekan Özelleşme Düzeyleri	17
2.2.2.4 Mekan Düzenleme İlkeleri	19
2.3 Türkiye’de Kooperatif Yolu ile Konut Üretimini Gelişimi	20
2.3.1 Konut Üretiminde Kullanıcı-Mimar İlişkisi	24
2.3.1.1 Bitmiş Konut Alma veya Yaptırma	25
2.3.1.2 Gecekondu Yapmak Suretiyle Konut Sahibi Olma	26
2.3.1.3 Toplu Konuttan Yararlanma	26
2.4 Mimarlıkta Değerlendirme Kavramı	29
2.4.1 Tasarım Sürecinde Değerlendirme	33
2.4.2 Kullanım Sonrası Değerlendirme	34
2.5 Bölümün Sonuçları	37
3 PROBLEMİN BELİRLENMESİ	38
3.1 Problemin Ölçek Boyutu	39
3.1.1. Problemin Kapsamı	39
3.1.2. Problemin Uzamı	40

3.2 Problemin İçerik Boyutu	43
3.2.1. Problemin Koşulları	43
3.2.2. Problemin Amaç-İşlev Boyutu	44
3.3 Problemin Süreç Boyutu	46
3.3.1. Değerlendirme Süreci	46
3.3.2. Süreçte Rol Alanlar	48
3.4 Bölümün Sonuçları	51
4 ALAN ÇALIŞMASI	52
4.1 Alan Çalışmasının Kapsamının Belirlenmesi	52
4.1.1 Örneklem Alanının Tanımlanması	52
4.1.2 Örneklem Sayısının Tespiti	53
4.1.3 Örneklem Metodunun Belirlenmesi	53
4.2 Alan Araştırması Yönteminin Saptanması	53
4.2.1 Tez Hipotezlerinin Ortaya Konulması	54
4.2.2 Uygun Veri Toplama Tekniklerinin Seçimi	54
4.2.3 Örneklem İşlemi	54
4.2.4 Ön Çalışma	55
4.2.5 Veri Toplama Çalışması	55
4.2.6 Veri İşleme ve İstatistiki Analiz Çalışmaları	55
4.3 Alan Araştırması Sonucu Elde Edilen Veriler	55
4.3.1 Kullanıcı Özelliklerinin Tespiti	56
4.3.2 Konut ve Yaşama Mekanının Özellikleri	58
4.3.3 Yaşama Mekanında Yer Alan Eylemler ve Özellikleri	59
4.3.4 Yaşama Mekanında Yer Alan Ekipmanlar	60
4.3.5 Kullanıcıların Değerlendirme ve Tercihleri	60
4.3.6 Örneklem Sonucu Elde Edilen Verilerin Yorumu	64
4.4 Bölümün Sonuçları	65
5 5. SONUÇLAR	68
KAYNAKLAR	70
EKLER	72
ÖZGEÇMİŞ	79

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 2.1.	Barınma eylemlerini kapsayan bir konutun “eylem sistemi” olarak açılımı	6
Tablo 2.2.	Konutta yer alan eylemlerin konut bölümleri ile olan ilişkileri.....	7
Tablo 2.3.	Konutta yer alan eylemlerin gizlilik ilkesine göre sıralanışı.....	8
Tablo 2.4.	Türkiye’de konut kooperatifleri yolu ile konut üretiminin toplam konut üretimine oranı.....	24
Tablo 4.1.	İntegre veri toplama teknikleri.....	55
Tablo 4.2.	Doğum yeri.....	56
Tablo 4.3.	Yalova’ya yerleşme süresi	56
Tablo 4.4.	Mülkiyet durumu	56
Tablo 4.5.	Tahsil durumu	57
Tablo 4.6.	Hane halkı sayısı.....	57
Tablo 4.7.	Kullanıcı yaşları	57
Tablo 4.8.	Yaşama mekanında yer alan eylemlerin tipi ve sıklığı.....	59
Tablo 4.9.	Misafir kabul etme sıklığı.....	59
Tablo 4.10.	Yemek yeme yeri ve sıklığı.....	60
Tablo 4.11.	Kullanılan ekipman cins ve sayıları.....	60

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 2.1	: Bir konuta ait işlev şeması....	5
Şekil 2.2	: Bir yaşama mekanı.....	8
Şekil 2.3	: TV köşeli bir oturma grubu.....	9
Şekil 2.4	: Koltuk takımı ile oluşturulmuş bir oturma grubu.....	10
Şekil 2.5	: Oturma grubunda manzaraya açılım ve manzara seyretme eylemleri.....	10
Şekil 2.6	: Koltukta oturma eyleminin düzenlenişi	13
Şekil 2.7	: Tekli, ikili ve üçlü koltuk takımları ve değişik düzenleme şekilleri.....	14
Şekil 2.8	: İki, üç, dört ve yedi kişilik oturma gruplarının düzenlenişi ve eylem alanları	14
Şekil 2.9	: Yaşama mekanında çalışma, kitap okuma eylemleri.....	16
Şekil 2.10	: Yemek yeme mekanının kişi sayısına bağlı olarak yaşama mekanı içinde kapladığı alanlar.....	17
Şekil 2.11	: Mekan özelleşme düzeyinin zaman içinde değişimi.....	18
Şekil 2.12	: Yaşama mekanında bir oturma-sohbet köşesi.....	20
Şekil 2.13	: Bina oluşum sürecinde değerlendirmenin yeri.....	34
Şekil 2.14	: Le Corbusier' in pesssac konutları.....	35
Şekil 3.1	: Tez sorunsalının ölçek, içerik ve süreç boyutları.....	38
Şekil 4.1	: Yaşama mekanı planı.....	58
Şekil 4.2	: Mekanın eni hakkında kullanıcı öznel değerlendirmesi.....	61
Şekil 4.3	: Mekanın boyu hakkında kullanıcı öznel değerlendirmesi.....	61
Şekil 4.4	: Mekanın yüksekliği hakkında kullanıcı öznel değerlendirmesi....	62
Şekil 4.5	: Mekanın alanı hakkında kullanıcı öznel değerlendirmesi.....	62
Şekil 4.6	: Mekanın biçimsel performansına ilişkin kullanıcı öznel değerlendirmesi.....	63
Şekil 4.7	: Mekanın farklı kullanımlara ihtiyaç vermesine ilişkin kullanıcı öznel değerlendirmesi.....	63
Şekil 4.8	: Oturma mekanı işlevlerinin ihtiyaçlara cevap vermesine ilişkin kullanıcı öznel değerlendirmesi.....	64

KOOPERATİF KONUTUNDA YAŞAMA MEKANININ KULLANIM SONRASI DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZET

“Kooperatif Konutunda Yaşama Mekanının Kullanım Sonrası Değerlendirilmesi” adını taşıyan bu tez çalışmasının amacı; çeşitli boyutlarıyla ülkemizin önemli bir sorunu olan konut sorunun çözümlenmesine yönelik bir katkı sağlamaktır. Ülkemiz gündeminde öncelikle yer alan konut sorunu, genel olarak niceliksel eksikliği bakımından ele alınmaktadır. Aynı zamanda problemin bir de niteliksel boyutu bulunmaktadır. Ülkemiz insanları konutu başlarını sokacak bir çatı anlayışından uzaklaşarak, içinde yaşadıkları konutlarda eylemlerini rahat bir şekilde gerçekleştirecekleri konforu da aramaktadırlar.

Konut üretim örüntüleri arasında yer alan kooperatif yolu ile konut üretiminde konut kullanıcıları, bitmiş konut alma durumunda olduğu gibi kullanıcıların maddi olanakları ölçüsünde, kendi ihtiyaç ve isteklerine uygun olan konutu seçme ve satın alma imkanına sahip değildirler. Kooperatif yolu ile elde edilen konutlarda, konut kullanıcıları, konutlarını kendi istek ve ihtiyaçlarına uygun bir hale getirmek için çeşitli ekleme ve değişiklikler yapmak eğilimindedirler. Bu türden değişiklik sebepleri konutun tasarım ve üretim safhalarından kaynaklanmakta, bu da aile ölçeğinden ülke ölçeğine varan ekonomik bir yük oluşturmaktadır.

Kullanılmakta olan yapıların değerlendirilmesi ile; kullanıcı-tasarımcı iletişiminin kurulması, yeni konut tasarımlarına girdi oluşturacak bilginin sağlanması ve önceden yapılan hataların tekrarlanmasının önüne geçilmesi bakımından faydalar sağlamaktadır.

Bu tez çalışmasında, yukarıda bahsedilen olumsuzlukları önlemek amacıyla kooperatif yolu ile elde edilen konutlarda yaşama mekanının işlevsel performansına

yönelik kullanım sonrası bir değerlendirme çalışması yapılmıştır. Tez beş bölümden meydana gelmektedir;

1. Bölüm’ de, tez problematiğinin genel çerçevesinin belirlenmesi, gelişimi ve önemini içermektedir.

2.Bölüm’de, tez konu alanını oluşturan konut ve yaşama mekanı detaylı bir şekilde alt açılımları ile ele alınmıştır. Bu bölümde incelenen konut yapı türü;

- Barındırdığı işlevler,
- Konutu oluşturan bölümler olarak incelenmiştir.

Konutu oluşturan bölümlerden biri olan yaşama mekanı geniş bir şekilde ele alınmıştır. Yaşama mekanı;

- Mekan donatım elemanları,
- Mekan özellikleri şeklinde ele alınmıştır.

Mekan özellikleri;

- Eylemler,
- Eylem alanları,
- Mekan özelleşme düzeyleri,
- Mekan düzenleme ilkeleri olarak incelenmiştir.

Tez çalışmasının bu bölümünde yaşama mekanı yukarıda belirtilen başlıklar altında detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Ayrıca , Türkiye’de kooperatif yolu ile konut üretiminin tarihsel gelişimi;

- 1923-1945 dönemi,
- 1945-1960 dönemi,
- 1960-1978 dönemi,
- 1978-1981 dönemi,
- 2487 sayılı Toplu Konut Yasası dönemi (1981 sonrası)

- 2985 sayılı Yeni Toplu Konut Yasası dönemi (1984 sonrası) olarak tarihsel bir perspektifte incelenmiştir.

Konut üretim örüntülerinde kullanıcı-mimar ilişkilerine değinilmiştir. Tez konu alanının önemli bir konusu olan mimarlıkta değerlendirme kavramı;

- Tasarım sürecinde,
- Kullanım sonrası değerlendirme

olarak geniş bir şekilde bu bölümde ele alınmıştır. Bölüm genelinden çıkarılan sonuçlar bölümün sonuçları olarak bölüm sonunda sunulmuştur.

3.Bölüm’de, konu alanı belirlenen tezin sınırlandırılması düşüncesi önem kazanmakta, bu sınırlama doğrultusunda tez probleminin somutlaştırılması amacıyla konu alanı; ölçek, içerik ve süreç boyutlarıyla ele alınmıştır.

Tez probleminin ölçek boyutu;

- Problemin kapsamı,
- Problemin uzamı olarak

İçerik boyutu;

- Problemin koşulları,
- Problemin amaç-işlev boyutu olarak

Süreç boyutu;

- Değerlendirme süreci,
- Süreçte rol alanlar

olarak tez problematiği kooperatif konutunun yaşama mekanının işlevsel performansının değerlendirilmesi olarak sınırlandırılmıştır.

4.Bölüm, alan çalışmasından oluşmaktadır. Alan çalışması;

- Kapsamının belirlenmesi,
- Alan araştırması yönteminin belirlenmesi,
- Uygulama

ana başlıklarında oluşmaktadır.

Uygulanan anket çalışmasının sonucu elde edilen bilgiler yorumlanmış ve bu bölümden çıkarılan sonuçlara yer verilmiştir.

Son bölüm olan beşinci bölümde, tez çalışmasının genelinden çıkarılan sonuçlara ve irdelemelere yer verilmektedir.

POST OCCUPATIONAL EVALUATION OF LIVING SPACES IN COOPERATIVE DWELLINGS

SUMMARY

The aim of this thesis called “Post Occupational Evaluation of living rooms in the cooperative dwellings” contribute a solution at the residence problem of our country in the various dimensions. The dwelling problem that takes first place in the agenda of Turkey generally is taken account as a lack of quantity. But the problem has a dimension as well. This problem should search a place not only to shelter but also to live comfortably.

In the dwelling production by cooperatives as the part of dwelling production, the dwelling users do not have any opportunities to choose and buy the dwelling which will meet their needs and wishes with their own finance. The users of dwelling in the cooperative houses have tendency to do additions or changes to transform their houses in to the usable conditions for their wishes and needs. The reasons of these changes occur because of the design and production stage in the product of the residence which forms a big economic load to the family and to the country budget.

The evaluation of the houses supplies a communication between the user and the designer, and in the new conditions, new information for designers and prevents to repeat the mistakes again.

In this thesis an evaluation on the functional performance post use of living places in the cooperative dwelling has been done in order to prevent the difficulties above. This thesis is divided into 5 sections;

First section inculudes the determination of the general problem, development means and objectives of the thesis.

In the second section, houses and places are taken account in the detail way with in the sub systems. In this section, residence house types have been examined as;

- Functions accommodated by house,
- Elements of dwelling.

Living place, one of important parts of dwelling has been examined in a widely defined analysis. Living place has been taken account as;

- Elements of place,
- Place characteristics.

Place characteristics has been examined as;

- Activities,
- Activity areas,
- The level of acquiring own character of place,
- Principals of place arrangement.

In this section of the thesis living space has been examined under the headline showed above in a detailed way.

Furthermore, again in this part, the development of house production in Turkey has been examined in an historical perspective;

- The period of 1923-1945,
- The period of 1945-1960,
- The period of 1960-1978,
- The period of 1978-1981,
- The period of the Law of Housing Development bearing the number 2487(after 1981),
- The period of the Law of Housing Development bearing the number 2985

The relationship between users and achitects had been mentioned in the dwelling production. The factors which effect users and architects had been

taken account during the design of the dwelling. Evaluation concept in the architecture which is one of the important subject area of the thesis;

- Period of design,
- Post occupational evaluation.

have been taken account in a broad way again in this section as well. The results drawn from the general evaluation are presented as the result of the section in the end of this part.

In the third section, the idea of defining the thesis subject area is important, the problem area with the scale dimension, content dimension and process dimension has been taken account in the way of defining in order to concretize on a focus point.

The scale dimension of the problem area;

- Coverage of the problem,
- Scope of the problem,

The content dimension of the problem area;

- The conditions of the problem,
- Means and objectives of the problem,

The process dimension of the problem area;

- Evaluation period,
- Participants.

The problem area of the thesis has been defined as the evaluation of the functional performance of the living space of the cooperative dwelling.

The fourth section consist of as a case study which was formed by these headlines;

- Determination of the coverage,
- Determination of the method of the case study,
- Application.

The information gathered by the questionnaire has been explained and the results drawn has been given in this section as well.

In the last and fifth section, the results and conclusions have been underlined as the general contributions.

1. GİRİŞ

Konut yapım örüntüleri içerisinde yer alan “Kooperatif yolu ile konut üretimi”, dar ve orta gelirli ailelerin konut sahip olma biçimlerinin başında gelmektedir. 1934 yılında Türkiye’de ilk defa “Bahçelievler Yapı Kooperatifi” ile konut sektöründe görülmeye başlanan kooperatif yolu ile konut üretim modeli, ülkemizin var olan konut sorunu ile birlikte hızlı kentleşme ve sanayileşme olgularına paralel olarak hızlı bir gelişim göstermektedir.

Günümüzün ekonomik koşulları altında alım gücü azalan insanlarımız konut ihtiyaçlarını büyük bir ölçüde konut kooperatifleri tarafında üretilen konutlarla sağlamaktadırlar. Ancak, insanlarımızın konutu, sadece başlarını sokacak oldukları bir çatı anlayışı ile yaklaşmaları; ülkemizde var olan konut açığında konutların sayısal yetersizliği olduğu gibi; aynı zamanda mevcut konutların nitelikçe de çağdaş yaşam standartlarının altında olduğu görülmektedir.

Dar ve orta gelirliilerin bir araya gelerek kurmuş oldukları konut kooperatiflerindeki konutların da nitelikçe çağdaş yaşam standartlarının altında oldukları görülmektedir. Konut üretim örüntüleri arasında yer alan kooperatif yolu ile konut üretiminde; konut kullanıcıları, bitmiş konut alma durumunda olduğu gibi; kullanıcıların maddi olanakları ölçüsünde kendi ihtiyaç ve isteklerine uygun olan konutu seçme ve satın alma imkanına sahip değillerdir. Kooperatif yolu ile elde edilen konutlarda, konut kullanıcıları, konutlarını kendi istek ve ihtiyaçlarına uygun bir hale getirmek için çeşitli ekleme ve değişiklikler yapmak eğilimindedirler. Bu türden değişiklik sebepleri konutun tasarım ve üretim safhalarından kaynaklanmakta, bu da aile ölçeğinden ülke ölçeğine varan ekonomik bir yük oluşturmaktadır.

Bu tez çalışması böyle bir noktadan hareket ederek kooperatif konutunun mekan ölçeğinde çok amaçlı kullanımların gerçekleştiği yaşama mekanının, kullanıcılarının

Farklı kültür gruplarının ve kullanıcıların yaşama mekanına ilişkin değerlendirmelerinin inceleneceği; kooperatif konutunun yaşama mekanının kullanım sonrası değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Kooperatif konutunda, yaşama mekanı ve kullanıcılara ait bir takım bilgiler ve değerler uygulanacak olan bir alan çalışması ile sınanmış olacaktır.

Böylelikle; elde edilen bilgiler doğrultusunda, yeni konut tasarımlarına tasarım sürecinde girdi teşkil edecek bir takım bilgilere sahip olunarak, önceden tekrarlanan tasarım hatalarının önüne geçilmesi sağlanmış olacaktır.

2. KONU ALANININ TANITILMASI

Probleme konu olan kooperatif konutunun tarihsel gelişimi ile beraber; konut, yaşama mekanı ve mimarlıkta değerlendirme kavramlarının geniş bir şekilde ele alınması konu alanının tanımlanması bakımından büyük bir öneme sahiptir.

2.1. Konut

İnsanlar doğal ve yapay çevre içindeki yaşamlarını sürdürebilmek için çeşitli gereksinimlerini karşılamak zorundadır. İnsanın yaşamı içinde beliren ilk ve en önemli gereksinimleri korunma, barınma ve güvenlidir.

Konut, insanların barınma gereksinimini karşılayan, onları dış tesirlerden koruyan ve güvenlik içinde yaşamlarını sürdürmelerini sağlayan ilk ve en önemli yapı türüdür. (Arcan-Evci, 1992, s.27)

Konutta insanın düzenleme ve yaratma isteği, yaşamının büyük bir bölümünü bu yapı türünde geçirdiği için, diğer yapı türlerine göre daha da belirgindir. Bu nedenle konut, ilk çağlardan bu yana, toplumun gelişim süreci içinde hızla değişerek mağaradan bugünkü konutlarımıza kadar evrim geçirmiştir.

Konut, bir arada yaşayan ve aynı mekan parçalarını paylaşan, tüm yaşam eylemlerini –uyuma, dinlenme, yemek, v . b .- birlikte yapan bireylerin veya ailelerin geliştirdikleri barınma-korunma işlevli bir yaşama ve yerleşme biçimidir. Diğer bir anlatımla konut, toplumların en küçük birimi olan ailenin, doğal ve toplumsal çevreleri içinde varlıklarını sürdürdükleri bir barınaktır.

Konutta insanın doğa ile olan ilişkileri, doğanın ve fiziksel çevrenin olumlu ve insan için gerekli etkilerinden yararlanmayı sağlamaktadır. İnsanı, zararlı ve olumsuz etkilerden koruyan konut, güneş ışığından, manzaradan, temiz havadan yararlanmanın, beslenme ve dinlenmenin bir aracı olduğu gibi; soğuk, yağış, toz ve

gürültü gibi genellikle insanın fizyolojik ve psikolojik yönden sağlığına zararlı koşullardan koruyan bir takım özellikleri de taşımaktadır. (Arcan-Evci, 1992, s.27)

Mimari'nin oluş nedeni; insanın yaşantı ve eylemlerini el değmemiş doğadan daha olumlu bir mekan içinde sürdürmek istek ve amacındadır. İlk insan korunmak amacıyla barındığı mağaranın girişine taşlar yığarak, ısınmak amacıyla yaktığı ateşin dumanının çıkması için duvar ya da tavana delik açarak, eşyalarını koymak için duvarlarda oyuklar kazarak, duvarları resimlerle bezeyerek, mekan düzenleme yolu ile mimariyi başlatmış olmaktadır.

Çok eski çağlardan bu yana, insanoğlu yaşamını sürdürebilmek ve doğanın olumsuz etkilerinden korunabilmek için, içinde rahatça yaşayabilecekleri konut veya barınakları yapı gelmişlerdir. Mağara, çadır, kulübe, ev, apartman vb. gibi isimler altındaki çeşitli konutlar yaşadıkları çağın teknik, kültürel ve toplumsal özelliklerini yansıtmışlardır.

İlk insanın konutu, tarih öncesi çağlarda birçoklarının birlikte yaşadıkları, barındıkları ve en ilkel biçimde gereksinmelerine cevap verebilen mağara ve benzeri doğal barınaklardı. Daha sonraları bu barınakların yerini, vahşi hayvanlardan korunmak amacıyla ağaç üzerlerinde yapılmış yarı insan yapısı kulübeler almış, bunlardan sonra da yiyecek ve su gereksinmelerin kolayca elde edilebilmesi olanağını veren, her aile için tek mekanlı kulübelere dönüşmüş, su kenarı toplumları ortaya çıkmıştır. Daha ileri ki dönemlerde göçebe-gezici toplumlarda görülen tek mekanlı barınaklar olan çadırlarda benzer gereksinimlere cevap verebilen taşınabilir-hareketli konutlardır. Çadırlar tek mekanlı anlayışın geçici-göçebe bir toplum için gerekli olan en kullanışlı iç düzenin konuta bilinçli bir yansımasıdır.

İnsanoğlu avcılığı bırakarak toprağa bağlı-tarıma dayalı bir yaşam sürdürmesi sonucu olarak ilk konut tipleri gelişmeye başlamıştır. Böylece konut içindeki eylem alanları ayrılmaya başlayarak mekanlar; yaşama, yatma v.b gibi değişik işlevlerle yüklenmiştir.

İnsanların günlük yaşamlarını sürdürebilmek ve doğal etkenlerden korunmak için oluşturdukları yapılara konut adı verilmektedir. Konutlar, insan topluluklarında, o topluma mal olmuş günlük yaşantılarındaki teknik, kültür ve refah düzeylerini gösteren en önemli bir yapı türüdür.

2.1.1 Konutun Barındırdığı İşlevler

The diagram illustrates the layout of a nursing home, divided into three main sections: **ORTAK BÖLÜMLER** (Common Areas), **YAŞAMA BÖLÜMÜ** (Living Area), and **YATMA BÖLÜMÜ** (Bedroom Area).

- ORTAK BÖLÜMLER (Common Areas):**
 - GİRİŞ (Entrance):** A central area with a dashed line and arrows indicating movement.
 - GEREKLİ DİĞER EYLEM ALANLARI (Necessary Other Action Areas):** A dashed box containing 'GARA', 'SERVİS ALANLARI', 'WC', and 'BAKICI ÇAMAŞIRLIK'.
 - YAŞAMA BÖLÜMÜ (Living Area):**
 - ACIKTA OTurma (Open Seating):** A box with arrows pointing up and down.
 - OTurma.YEMEK (Seating/Eating):** A box with arrows pointing down and right.
 - YEMEK HAZIRLAMA (Food Preparation):** A box with arrows pointing left and right.
- YATMA BÖLÜMÜ (Bedroom Area):**
 - YATMA (Bedroom):** Multiple boxes labeled 'YATMA'.
 - TEMİZLİK - WC (Cleaning - WC):** A box with arrows pointing left and right.

Arrows indicate the flow of movement between these areas, showing a central corridor system connecting the entrance, living areas, and bedrooms.

Şekil 2.1’de verilen işlev şeması bir konutta yer alabilecek eylemlere göre düzenlenmiştir. Burada daha büyük programlı konutlar için gereken eylem alanları da göz önüne alınarak düzenlenmiştir. Bu işlev şemasında olduğu gibi, konut programı ne kadar büyük olursa olsun, bölümler ve bölümleri oluşturan mekanlar

düzenlenirken, işlevsel açıdan en uygun ilişkide olabilecek durumda düzenlenmelidir. (Arcan-Evci, 1992, s.28)

Konutlar, insanların temel gereksinimlerini gidermek için (barınma) yapılan belirli bir dizi eyleme göre tasarlanarak donatılır. Burada temel gereksinimler amaç açısından aynı olmasına rağmen büyüklük ve kapsam açısından değişmektedir. Bu gereksinimlerin karşıldığı olan eylemler insana dayalı olduğundan ve insan boyutları da ölçüt olarak alındığında, tek eylemler değişmemektedir. Eylem alanları bu tek eylemlerden oluştuğu için kişi sayısına göre eylem alanının büyüklüğü değişmektedir.

Konutların planlanmasında; aile büyüklükleri veya kullanıcı sayısı ve niteliği ile sosyo-ekonomik koşullar önemli kriterlerdir. Konut içindeki eylemlerin ne derece ön plana çıktığı ve bunlara ayrılan mekanların ne kadar büyük tutulması gerektiğini belirleyen etkenlerden birisi ekonomik, diğeri ise, işleve bağlı kullanım özellikleridir.

Bir konutun bina gereksinim programı yapılırken o konutun programı aile büyüklüğüne göre saptanır. Kullanıcı sayılarına göre yapılan bir konut programının tasarımı uygulanmasıyla mekanlar oluşturulmaktadır. Konut içinde yer alan insan eylemleri düzenlendiğinde, farklı konut tiplerinde bu eylemlerin bazılarının aynı mekanda, bazılarının ise farklı mekanlarda gerçekleştiği görülmektedir. Bu eylemler Tablo 2.1’de görüldüğü gibi bina eylemleri sistemi olarak düşünüldüğünde barınma eylemleri; bölümleri oluşturan mekanlar, mekanları oluşturan eylem alanları ve eylem alanlarını oluşturan eylemler olarak ele alınıp incelenmektedir. (Arcan-Evci, 1992, s.28)

Tablo 2.1 Barınma eylemlerini açıklayan bir konutun “eylem sistemi” olarak açılımı

BİNA	BÖLÜM	MEKAN	EYLEM ALANI
KONUT	YAŞAMA BÖLÜMÜ	YAŞAMA MEKANI	oturma eylemi çalışma eylemi dinlenme eylemi boş vakitleri değerlendirme (hobi) eylemi
		MUTFAK	yemek hazırlama eylemi
		YEMEK MEKANI	yemek yeme eylemi
	ORTAK BÖLÜMLER	WC-LAVABO	temizlik-tuvalet eylemi
		GİRİŞ HOLU	giriş-çıkış-bağ eylemi
		DEPO MEKANI	depolama eylemi
	YATMA BÖLÜMÜ	YATMA MEKANI	uyuma eylemi
		BANYO MEKANI	temizlik-tuvalet bakım eylemi

2.1.2. Konutun Bölümleri

Konutta yer alan bölümleri; konut içindeki eylemlerin işlevlere göre gruplandırılmasıyla belirlenmektedir. Konut bölümlerine göre, konut içindeki eylemlerin gruplandırılması;

Konutta yer alan ana eylem grupları (A) ile yatma (C) eylemleri olup, konuta giriş ve konut içi bağlantıları sağlayan bağ ve dolaşım eylemleri ortak eylemleri oluşturmaktadır. Ortak eylemleri oluşturan bağ eylemleri, bölümler, mekanlar ve mekan içinde yer alan eylem alanlarını bağlayan dolaşım alanlarını oluşturmaktadır. Konutta yer alan her eylem grubu için farklı donatım elemanları kullanılmaktadır. Tablo 2.2’de eylem grupları arasındaki ilişkiler belirtilmiştir.

Tablo 2.2 Konutta yer alan eylemlerin konut bölümleri ile olan ilişkileri

YAŞAMA BÖLÜMÜ Dışa açık genel kullanımlı mekanlar	(A)	• Dinlenme ve sosyal ilişki eylemleri • Oturma • Dinlenme • Çalışma • Hobi-boş vakitleri değerlendirme • Yemek yeme • Yemek hazırlama eylemleri
ORTAK BÖLÜMLER Bölümleri veya mekanları bağlayan ara mekanlar ve hizmet alanları	(B)	• Giriş-dolaşım ve depolama eylemleri • Temizlik ve bakım eylemleri • Temizlik • Bakım • Tuvalet • Boşaltım
YATMA BÖLÜMÜ Dışa kapalı özel kullanımlı mekanları	(C)	• Yatma-uyuma eylemleri • Uyuma • Dinlenme

Burada ele alınan eylemler özelliklerine göre değişik bölümler altında incelenmektedir. Bu eylemler dışarıdan gelen misafirlerin de içinde olduğu, konuttaki bireylerle birlikte kullanılan yaşama ve ortak bölümler ile, dışa kapalı özel kullanımlı yatma bölümü gibi ele alınabilir.

Bölümler arası bağlantılar; konut dışından gelen kişilerin girebildiği mekanlar ile yalnızca aile bireylerinin kullandığı mekanlara doğru gizlilik-mahremiyet derecesine göre sıralanmalı ve ona göre düzenlenmelidir. Gizlilik esasına göre konut içindeki eylem alanları Tablo 2.3’ deki gibi sıralanabilir. (Arcan-Evci, 1992, s.30)

Konut bölümlerini oluşturan eylemler ile mekanların ilişkilerinin düzenlenmesinde Tablo 2.3’de yer alan, özel, yarı özel ve dışa açık alanların kullanım özelliklerine göre uygun bir düzenleme ile bu alanların işlevlerine uygun olarak

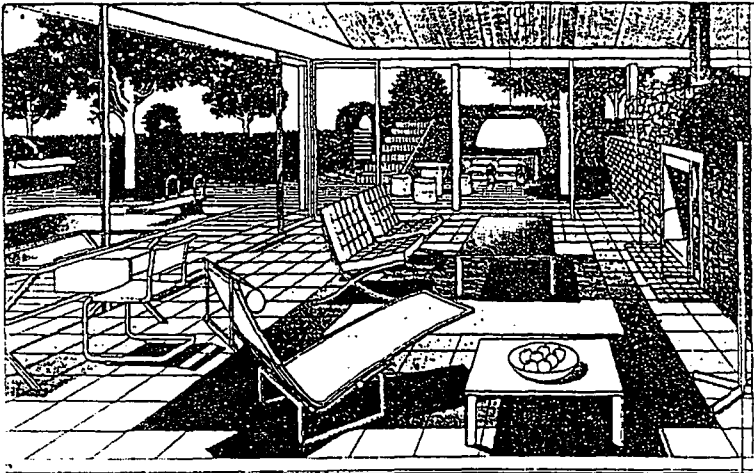
kullanılması, aralarındaki işlevsel bağların kurulması gerekmektedir.(Arcan-Evcı, 1992, s.28)

Tablo 2.3 Konutta yer alan eylemlerin gizlilik ilkesine göre sıralanışı

G I Z L L I K	• Dışa açık eylem alanları;
	• oturma-dinlenme eylemleri,
	• yemek yeme eylemleri,
	• giriş ve bağ eylemleri,
	• depolama eylemleri gibi.
	• Yarı özel eylem alanları;
	• dolaşım eylemleri,
	• yemek hazırlama eylemleri,
	• temizlik-tuvalet eylemleri,
	• Özel eylem alanları
	• yıkanma-temizlik eylemleri
	• yatma-uyuma eylemleri,
	• özel çalışma eylemleri gibidir.

2.2 Konut da Yaşama Mekanı

Yaşama eylemleri, insanların günlük yaşamında gerçekleştirdiği eylemlerin büyük bir bölümünü kapsamaktadır. Konut içinde, bu eylemlerin gerçekleştirildiği mekana yaşama mekanı veya oturma odası adı verilir. Yaşama mekanı, konut içinde yaşayan bireylerin sosyal gereksinimleri için düzenlenmiş bir mekan olmakla beraber, konut içinde yaşayan bireylerin birlikte oturdukları, sohbet ettikleri, müzik dinledikleri, TV ve radyo gibi araçlar aracılığı ile dolaylı olarak dış dünya ile ilgilendikleri hacimdir. Gerektiğinde yemek yeme eylemi de bu mekanda yer alabilmektedir. (Arcan, Evcı, 1992, s. 79)

Şekil 2.2 Bir yaşama mekanı

Yaşama mekanında bireyler konut içinde bulundukları zamanda, konut dışı sosyal ilişkilerinde sürdürüldüğü yerdir. Konut sakinleri, misafirlerini bu mekanda ağırlamaktadırlar. Konut, dış dünyaya balkon veya teras aracılığı ile bu hacimden açılmaktadır.

İşman, ortalama insan ömrünün 2/3'nün konutta geçtiğini belirtmektedir. (İşman, 1997, s.1) Konutlarda geçen zaman incelendiğinde en çok oturma, yemek yeme ve çalışma gibi eylemlere konut içinde zaman harcandığı bilinmektedir. Bu eylemlerin içinde yer aldığı mekanda yaşama mekanıdır. Günlük boş zaman ve giderek geniş zaman kaplayan hafta sonlarını insanlar evlerinde geçirmek istemektedir. Evde geçirilen zamanın artması nedeniyle konutta yaşama mekanı büyük önem kazanmaktadır.

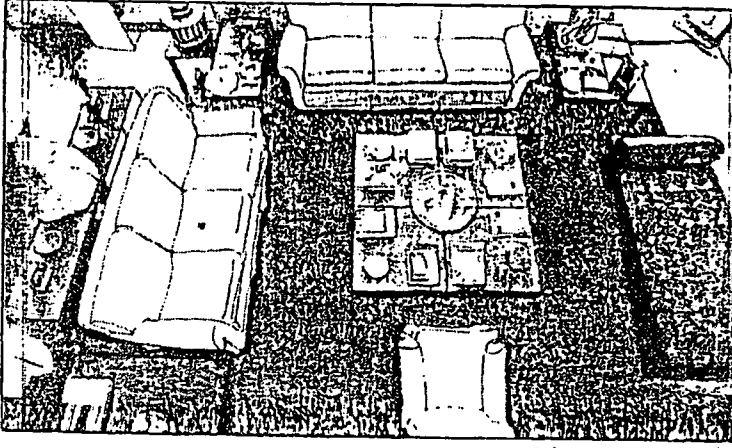
Yaşama mekanının formu, net kullanım alanı, mekanın baktığı yön, havalandırma durumu ve konutun diğer mekanları ile olan ilişkisi konutta yaşama mekanı tasarımı açısından önemlidir. Bu bahsedilen faktörlerin belli sınırların altında olması, yaşama mekanının istenildiği gibi kullanılmadığını gösterir. Bu durumda, konut kullanıcılarının mekan kullanımında değişikliğe gitmesine yol açabilir.

2.2.1 Mekan Donatım Elemanları

Yaşama mekanı içinde donatım elemanı olarak en az bir oturma grubu ve istenildiğinde içine televizyon yerleştirilebilen büfe-kitaplık bulunmalıdır. Oturma grubu olarak düzenlenmediğinde üçlü, ikili ve iki tek koltuk olmak üzere yedi kişilik oturma grubunu oluşturmaktadır. Koltuk takımını tamamlayan yer ve sayıda sehpalar ve oturma pufları oturma grubunda ilave olarak yer alabilir. (Arcan, Evcı, 1992, s.80)

Şekil 2.3 TV köşeli bir oturma grubu

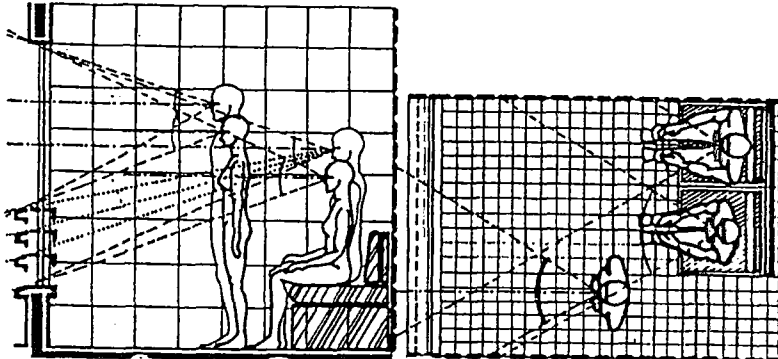

Şekil 2.4 Koltuk takımı ile oluşturulmuş bir oturma grubu

Yaşama mekanında yer alan diğer donatım elemanları ise büfe ve kitaplıklardır. Büfe ve kitaplıklar genel olarak çok çeşitlidir. Parçalar halinde eklenebilenleri olduğu gibi, yerinde birleştirilip bir bütün haline getirilebilenleri de vardır. Bunların dışında mekan büyüdükçe çok çeşitli donatım elemanları ile yaşama mekanını zenginleştirmek ve kullanımını arttırmak mümkündür. Örneğin; çeşitli çiçek veya sergilenebilecek ev eşyaları, içki barı, dekorasyon eşyaları vb. Bunların dışında çeşitli aydınlatma elemanları mekanın dolaylı-endirekt olarak aydınlatılmasında kullanılabilir. Yaşama mekanının uygun büyüklükte olduğu durumlarda ise iki koltuk arası bir sehpa ve aydınlatma elemanı (abajur) ile bir gazete okuma köşesi de düzenlenebilir. (Arcan, Evci, 1992, s.83)

2.2.2 Mekan Özellikleri

Yaşama mekanı konutun en önemli mekanlarından biridir. Genellikle konutun manzaraya açılan ön tarafında, mutfak, balkon, teras gibi mekanlarla ilişkili olarak düzenlenir. Yaşama mekanı, konutun gündüz bölümünü oluşturur. (Arcan, Evci, 1992, s.83)

Şekil 2.5 Oturma grubunda manzaraya açılım ve manzara seyretme eylemleri

Yaşama mekanının, Alman standardı DIN 18011'e göre en az 18 m² olması önerilmektedir. TSE çalışmalarında böyle bir standartlaşma yoktur. Ancak, İstanbul İl İmar Yönetmeliği 7.14 maddesinde konutta en az bir odanın, yatak odası dışında bulunması zorunluluğu vardır. Bu da oturma odasıdır, yine aynı madde ile en az 12 m² olabileceği ve en dar kenarının da en az 3.00 m olması gerektiği belirtilmiştir.

Alman normlarında, yaşama mekanının büyüklüğü konutta yaşayan insan sayısına bağlı olarak, mevcut oda sayısına göre boyutlandırılmaktadır. Bunun nedeni; konutlarda insan sayısının yaşam süresi içinde değişken olması (aile yaşam döngüsü), oda sayısının ise değişmemesidir.

DIN 18011'e göre yaşama mekanı büyüklükleri;

- 2-3 odalı konutta en az 20 m²,
- 4 odalı konutta en az 20 m²,
- 5 odalı konutta en az 22 m² olarak saptanmıştır.

Mekanın alanı gibi, en dar kenarının da boyutlandırılması önemlidir. Yine aynı Alman normuna göre yaşama mekanının en dar kenarı 3.80 m' den az olmamalıdır. Bunun nedeni; müzik setinin veya televizyonun uygun uzaklıklarda düzenlenmesi gibi oturma grupları ile büfenin yerleştirilmesinde, ortaya çıkabilecek kullanım zorluklarıdır. Kullanışlı bir iç düzenleme için yaşama mekanının bir kenarının en az 4.20 m olması önerilmektedir. İstanbul İmar Yönetmeliğinde yaşama mekanının dar kenarının en az 3 m olarak düzenlenebileceği belirtilmiştir. (Arcan, Evci, 1992, s.85)

İşman'ın "1950'den Günümüze Avrupa'da ve Türkiye'de Yaşama Mekanı Değerlendirilmesi" adlı çalışmasında çeşitli Avrupa ülkelerine ait 377 konut biriminin yaşama mekanlarını incelenmiştir. Çalışmada, konutların yaşama mekanı tipleri üzerinde bir araştırma yapabilmek için yaşama mekanlarını A, B, C, D olarak 4 ana gruba ayırmıştır. A tipi yaşama mekanı eni ve boyu eşit olan tipleri, B tipi eni ve boyu eşit olmayan, C tipi ise L biçimindeki tipleri ve D tipi ise bu tiplerin dışındaki yaşama mekanlarını sembolize etmiştir.

İncelenen örneklerde en az tercih edilen A tipi yaşama mekanıdır. Mekan formu analizlerinde D tipi mekanlar belirli ülkeler ve dönemlerde yoğun olarak tercih edilmiştir. Dikdörtgen ve L planlı yaşama mekanları incelenen dönemler içinde en

çok kullanılan formlardır. L planlı yaşama mekanı kullanıcıya daha hareketli bir form sağlamakta, aynı mekan içinde oturma ve yemek yeme eylemlerini ayırmaktadır. Mekanı, alan olarak en verimli kullanma imkanı sağlayan dikdörtgen tipi yaşama mekanlarıdır. Genellikle boyutlar 2/3 oranında olup uzun kenarı cepheye verilmiştir. Böylece hem planda rahat kullanım sağlanmakta, hem de doğal aydınlanma mekanın her yerine eşit olarak dağılmaktadır.

İncelenen örneklerde eğilim, yaşama mekanının büyüklüğünün artışı yönündedir. Minimum yaşama mekanı (1-2 kişi) 10 m²'nin altına düşmemesi gerekir. Yaşama mekanı büyüklüğü, ortalama olarak 10-40 m² arasında değişmektedir. 4-6 kişilik bir aile için ortalama 18-25 m² büyüklüğünde bir mekana ihtiyaç vardır. Kişi başına düşen minimum m² incelemeler sonucunda 2.50 m²'in altında olduğu görülmemiştir. Ortalama olarak 6-8 m² arasında kişiye kalan alan, insanın mekan içinde rahat hareket etmesine olanak verir. (İşman, 1997, s.120)

Yaşama mekanının büyüklüğü, insanın mekan içinde yer alan eylemleri ve bu eylemleri rahatça yapabilmesini sağlayan gerekli eylem alanlarının belirlenmesi ile ortaya çıkar. Yaşama mekanında yer alan ana eylem grupları dört grupta toplanmaktadır; (Arcan-Evci, 1992, s.86)

- Dinlenme-Sohbet-Oturma eylemleri,
- Müzik-Radyo dinleme-TV seyretme eylemleri,
- Oyun oynama eylemi,
- Çalışma-Kitap okuma eylemleridir.

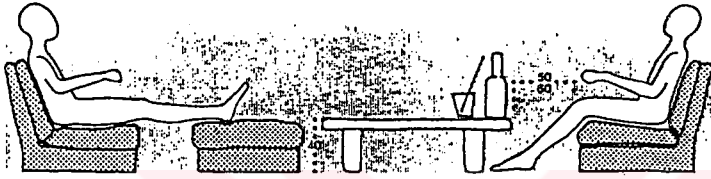
Yukarıda yer alan 4 ana eylem grubuna ilave olarak yemek yeme eylemi de bazı konutlarda yaşama mekanı içinde gerçekleştirilmektedir. Yaşama mekanı içindeki 4 ana eylem grubu aşağıda yer alan işlevsel açılım sıralamasına göre incelenebilir. Bunlar;

- Eylemler,
- Eylem alanları,
- Mekan özelleşme düzeyleridir.

2.2.2.1 Eylemler

Yaşama mekanında yer alan insanın tek eylemleri; oturma eylemi, uzanma eylemi, yürüme (dolaşma) ve yemek yeme eylemleridir.

- **Oturma Eylemi;** ağırlıklı olarak yaşama mekanında gerçekleştirilmektedir ve en önemli tek eylem şeklidir. Yaşama mekanındaki sohbet etme, müzik ve radyo dinleme, oyun oynama, misafir ağırlama, çalışma ve kitap okuma eylemleri genellikle oturarak gerçekleştirilir.

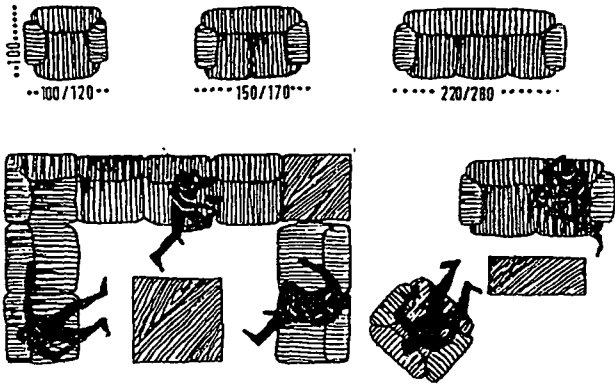
Şekil 2.6 Koltukta oturma eyleminin düzenlenişi

- **Uzanma Eylemi;** yaşama mekanında genellikle dinlenirken gerçekleştirilen eylemdir.
- **Yürüme (Dolaşım) Eylemi;** bütün eylem gruplarına ulaşmak ve servis-hizmet için gerekli olan bir eylemdir. (Arcan, Evci, 1992, s.86)
- **Yemek Yeme Eylemi;** insanların en önemli gereksinimlerinden olup beslenme ve hayatın devamı amacıyla gerçekleştirilmesi zorunlu bir eylemdir. Yemek yeme eylemi; oturma ve buna bağlı yürüme(dolaşım-hizmet) eylemlerinden oluşan bir eylemdir.

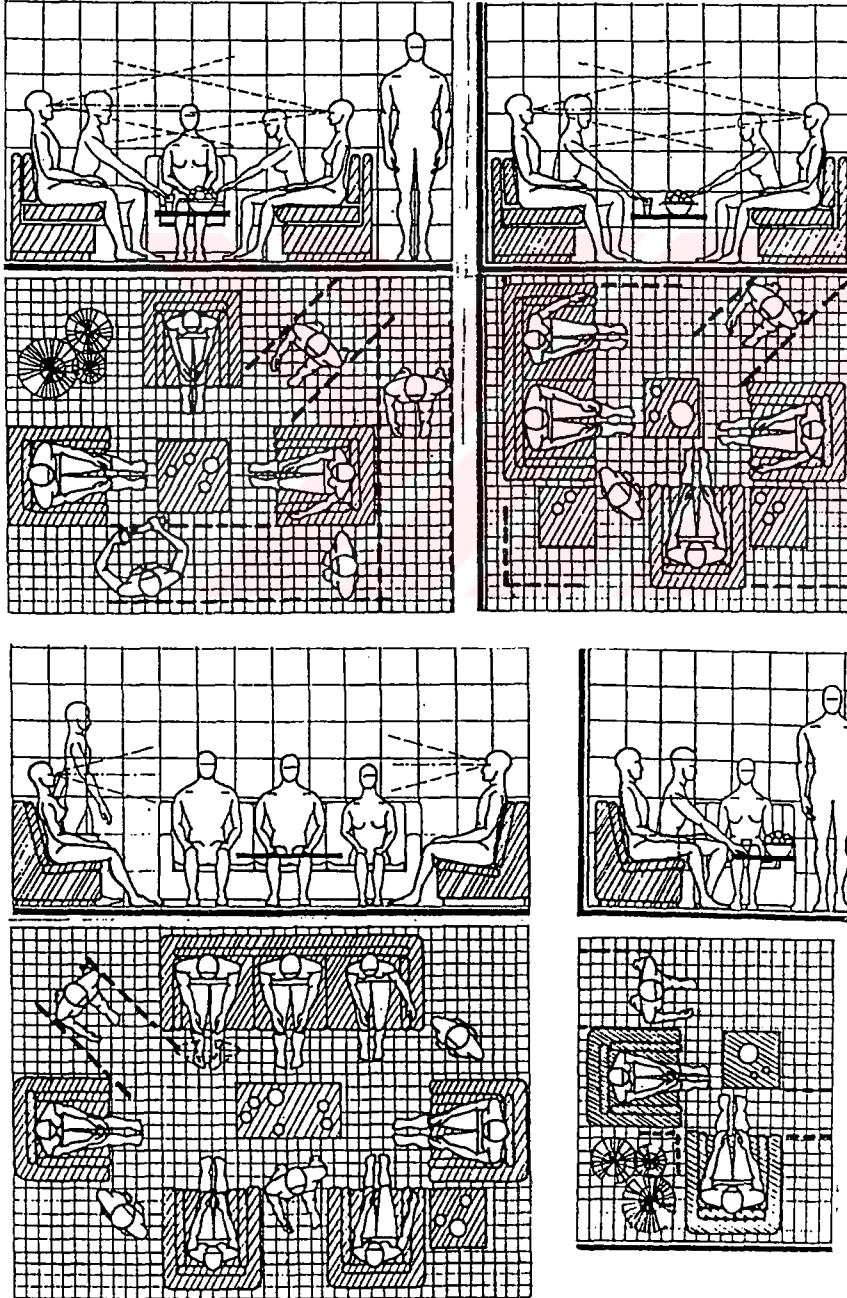
2.2.2.2 Eylem Alanları

Yukarıda belirtilen eylemlere göre yaşama mekanında yer alan eylem alanları;

- **Oturma Grubu Eylem Alanı;** Oturma grubu yaşama mekanında çoğunlukla yer alması gereken bir eylem grubudur. Bu grup tekli, ikili ve üçlü koltuk takımı ve sehpa-oturma grubuyla oluşturulduğunda, gerekli kullanım uzaklıkları konuşmanın rahatlıkla işitilebileceği şekilde ele alınarak düzenlenir. Koltuklar arası boşluk ile sehpa-koltuk arası uzaklıklar bir insanın geçişine uygun boyutlarda düzenlenmelidir.

Şekil 2.7 Tekli, ikili ve üçlü koltuk takımları ve değişik düzenleme şekilleri

Şekil 2.8 İki, üç, dört ve yedi kişilik oturma gruplarının düzenlenişi ve eylem alanları

- **Radyo, Müzik Dinleme ve TV Seyretme Eylem Alanı;** Bu eylemler oturma grubu içinde, oturma grubuna uygun yer ve boyutlarda yerleştirilen aletler ile gerçekleştirilmektedir. Ancak, alan uygun ise kullanıcıların istekleri doğrultusunda ayrı bir eylem alanı olarak da kendi içinde düzenlenebilirler.

Müzik ve radyo dinleme için kulaklık takılabilecek uzaklıkta uygun bir koltuk ve aydınlatma olanağının sağlanması yeterlidir. Televizyon için ise, ekran ile göz arasındaki uzaklık göz sağlığı açısından en az 2.50 m-3.00 m olacağından bu açıklığı sağlayacak dairesel bir düzenlemeye gidilebilir. Burada ekran çapına göre görme uzaklıklarının ayarlanması gereği unutulmamalıdır. Diğer bir anlatımla, TV ekranı büyüdükçe uzaklıklar arttırılmalıdır. (Arcan, Evci, 1992, s.86)

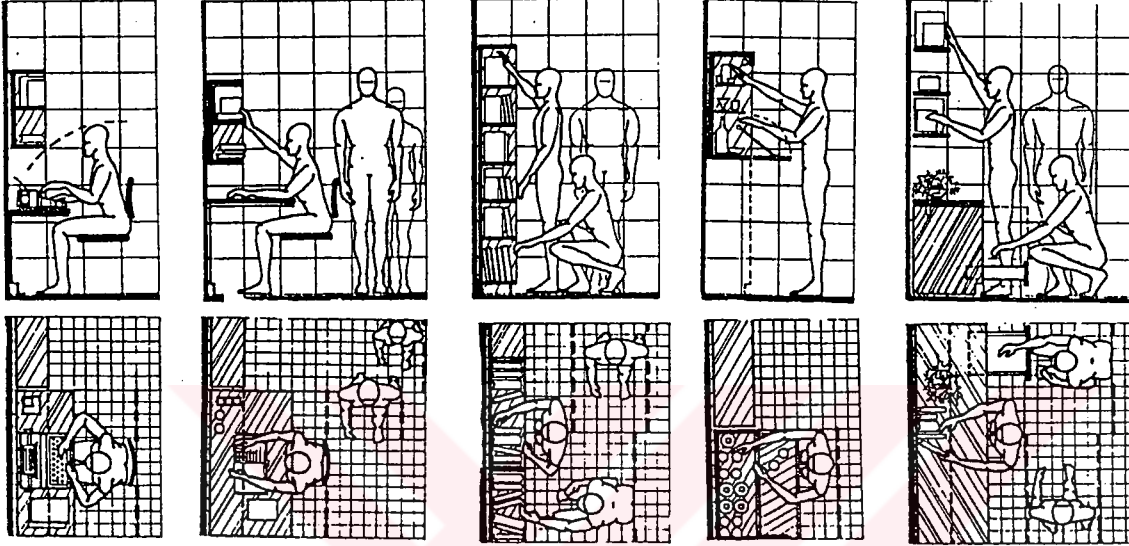
- **Oyun Oynama Eylem Alanı;** Bu eylem için yine mekan alanı uygun ise kullanıcı isteğine göre ayrı bir eylem grubu düzenlenir. Bu eylem alanında; kağıt, oyun taşları ve elektronik oyun araçları ile oyunlar oynanarak hoşça vakit geçirilir. Oyun oynama, bir masa etrafında oturularak gerçekleştirildiğinden, masalar dört kişilik kare veya daire olarak seçilmelidir. Oyun grubu düzenlenirken, oyun masası etrafında insanların birbirini rahatsız etmeden dolaşmalarını sağlayan geçiş alanları bırakılmalıdır.

Ayrıca, oyun oynanırken insanların kollarıyla birbirini rahatsız etmeyecek bir şekilde yan yana oturtulması ile oturma grubu oluşturulur ve masaların en uygun boyutları buna göre bulunur. Devamlılık göstermeyen bu eylem için açılabilir, büyüeyebilen masalarda kullanılarak bu bölüm yemek yeme alanı olarak da değerlendirilebilir.

- **Çalışma ve Kitap Okuma Eylem Alanı;** Bu eylem ayrı bir mekan içinde gerçekleştirilmediği zaman genellikle oturma odası içinde yer alan bir eylem alanı olarak düzenlenir. Kullanıcının arzusu doğrultusunda seyrek olarak yatak odasına bitişik veya içinde bir eylem alanı olarak da düzenlenebilir.

Çalışma eylemi; oturma odası içinde düzenlendiğinde yaşama mekanı içinde yer alan bir kitaplıkla bölünmüş bir alanda çalışma, kitap okuma ve yazı yazma eylemi olarak gerçekleştirilebilir.

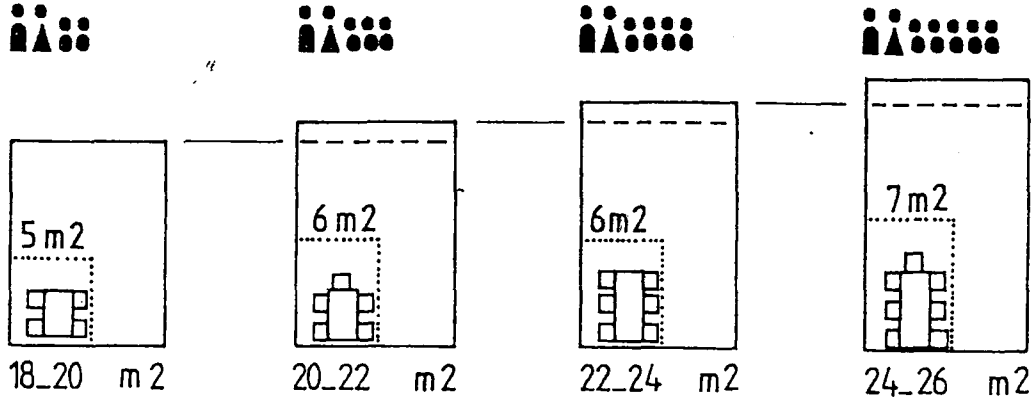
Genellikle oturma mekanının bir parçası olarak, kitapların konulacağı bir kitaplık elemanı veya içinde TV, müzik seti ve radyonun da bulunduğu büfenin üstünde kitaplarda yerleştirilebilir veya kitaplıklı büfede (büfe-kitaplık) yapılabilir. Yazı yazmak için kitaplık içinde açılabilen, devamlı veya eklenebilen bir bileşik masa düzeni ile çalışma ve yazma eylemine olanak veren eylem alanları düzenlenebilmektedir. (Arcan, Evcı, 1992, s.92)

Şekil 2.9 Yaşama mekanında çalışma, kitap okuma eylemleri

- **Yemek Yeme Eylem Alanı;** yemek yeme insanın oturarak, el ve kollarını hareket ettirerek gerçekleştirdiği bir eylemdir. Bu eylem için gerekli olan insanın dirseklerinin yanında oturan insana çarpmadan hareket edebilmesi için normalde gerekli olan bir kişilik kullanım alanı 60 cm' lik (masa üzerinde) genişlikte olmaktadır. Bunun dışında yemek yemek için masaya oturulurken oturma anında insanın ön ve yan duruşu eylem alanlarının biçim ve boyutlandırılmasında önemli bir etkindir. Eylem alanlarının biçim ve boyutları kişi sayısına ve masanın şekline bağlı olarak değişir. (Arcan-Evcı, 1992, s.99)

Yemek yeme mekanı yaşama mekanı içinde düzenlendiğinde Alman normlarına göre 4 kişilik bir konutta 20 m²'lik bir yaşama mekanı içinde 4.5 m²'lik bir eylem alanına ihtiyaç duyulmaktadır. İnsan sayısına göre yaklaşık 2 m² kadar artan yaşama mekanı alanı ile yemek yeme eylem alanı ilişkileri aşağıdaki Şekil 2.10'da görülmektedir. (Arcan-Evcı, 1992, s.103)

Şekil 2.10 Yemek yeme mekanının kişi sayısına bağlı olarak yaşama mekanı içinde kapladığı alanlar

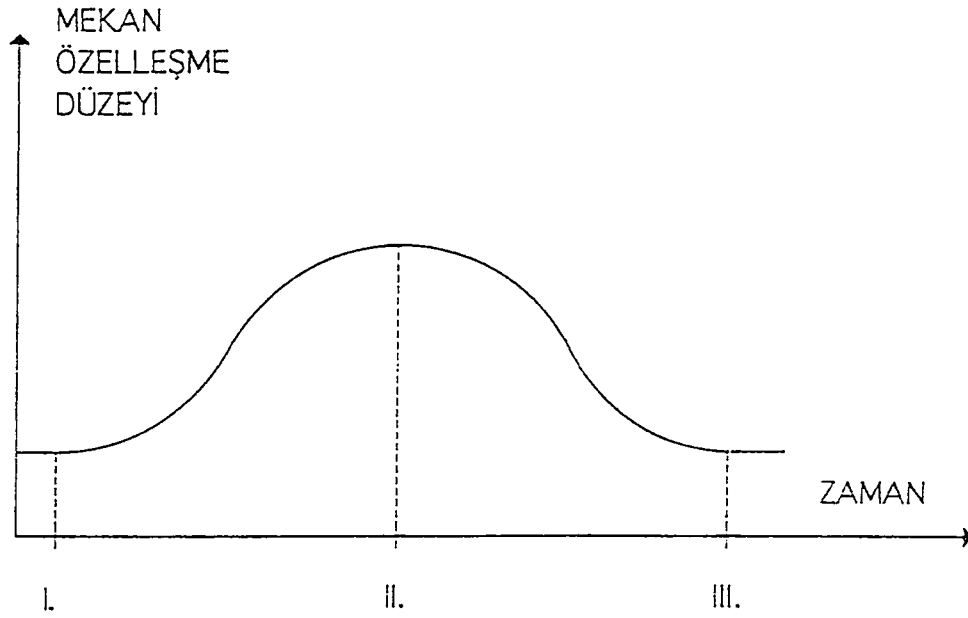
2.2.2.3 Mekan Özelleşme Düzeyleri

Konutta mekan özelleşmesi; bir mekanın içinde yer alan eylemlere göre betimlenmesi, tasarlanması, düzenlenmesi sorunudur. Konutta yer alan her eylem grubu, hatta her eylem için, özel mekanlar ayrıldıkça konutta mekan özelleşme düzeyi maksimuma yaklaşır. Zaman içerisinde mekan özelleşme düzeyi incelendiğinde, özelleşme düzeyinin değişim gösterdiği görülmektedir. Şekil 2.11’de bu değişim bir grafik ile gösterilmiştir.

Günümüzde sosyal ve ekonomik şartlardan dolayı mekanların tek bir fonksiyona değil, birden fazla fonksiyona cevap verdiği görülmektedir. Örneklesek; günümüzde özel mekan olma niteliğini yitirmeye başlayan mekan misafir odası-yaşama mekanıdır.

Bu olguya öncelikle, ailede misafir kabulü için ayrılacak zamanın çok sınırlı olması bu mekanın diğer eylemlere tahsis edilmesine neden olmuştur. Diğer bir etken de teknolojinin yoğun olarak konuta girmesidir.

Televizyonun konuta girmesi sadece misafir odasını değil, onun yanında mutfak da etkilemiştir. Hatta insan çalışmasını azaltan araçların da mutfaka girmesi, mutfakın yemek yeme mekanı ile birleşmesine neden olmuştur.

- I. Mağara ve çadırda yaşanan devir; bütün eylemler için ayrılan mekan aynıdır.
- II. Yerleşik düzene geçiş; konut bilincinin geliştiği her eylem için ayrı mekanın kullanıldığı, Endüstri Devrimine kadar olan zaman.
- III. Endüstri devrimi sonrasında; kentlerde yoğunluğun artması ve teknolojinin sağladığı imkanlarla bir çok eylemin bir mekanda yapıldığı günümüzdeki dönem.

Şekil 2.11 Mekan Özelleşme Düzeyi'nin zaman içindeki değişimi (Saygılı, 1995, s.16)

Kentlerde insan yoğunluğunun yüksek olması, konut alanlarının sınırlı olması ve ekonomik şartların etkileri ile konutta mekanlar birden fazla eyleme cevap vermek zorunda kalmıştır. Yaşama mekanında hem yemek yenmesi, hem de oturma eylemlerinin yapılması gibi.

Ayrıca, bir eylemin birden fazla mekanda yapıldığı da görülmektedir. Örneğin; yatak odasında, yaşama mekanı-oturma odasında, misafir yatak odasında ya da çocuk odasında uyuma eylemlerinin gerçekleştirilmesi gibi. (Saygılı, 1995, s.16-18)

Yaşama mekanı ise, mekanda yer alan ana eylem alanları olan Oturma eylem alanı, Radyo, müzik dinleme ve TV seyretme eylem alanı, Oyun oynama eylem alanı ve Çalışma ve kitap okuma eylem alanı ve Yemek yeme eylem alanlarının kullanıcı istek ve görüşleri doğrultusunda birbirleri ile ilişkili kılınarak, birbirlerinin eylem alanlarını rahatsız etmeden, ortak dolaşım alanları ile bağlanarak oluşturulmaktadır.

Konutlarda gereksiz alan kayıplarını azaltmak amacı ile yaşama mekanı kullanıcının görüşleri doğrultusunda uygun olarak düzenlenerek, kullanılamayan kayıp alanlar ve gereksiz büyüklükteki dolaşım alanlarından doğan kayıplar en aza indirilerek tasarlanır. (Arcan, Evci, 1992, s.92)

2.2.2.4 Mekan Düzenleme İlkeleri

Genellikle yaşama mekanı, olanaklar çerçevesinde zamana bağlı değişik düzenlemelere elverişli olmalıdır. Yaşama mekanı, yalnızca oturma eylemine cevap verebilen çeşitli yaş gruplarındaki insanların değişen isteklerini karşılayan ve çeşitli aile büyüklüklerine uyabilen düzende olmalıdır.

Bitişik nizam konut yapılarında yaşama mekanı, komşu konutun yatak odasına veya çocuk odasına bitişik olarak tasarlanmamalıdır. Yaşama mekanı konutun dışa en fazla açık mekanlarından olduğundan konutun giriş mekanı ile doğrudan ilişkili olmalıdır.

Konuta dışarıdan gelecek misafirlerin konutun özel alanlarına geçmeden yaşama mekanına ulaşmaları sağlanmalıdır. Özellikle yaz aylarında konutun dışa açılan balkon, teras gibi mekanları ile doğrudan bağlantısı olmalıdır. Küçük alanlı konutlarda olduğu gibi, zorunlu durumlar dışında konutun gece bölümüne yaşama mekanının içinden geçilmemelidir.

Yaşama mekanlarında doğaya açılma ve güneşlenme önemli bir faktördür. Yaşama mekanı için en uygun yön güney yönüdür. Batı yönü de önlem almak kaydıyla uygun olabilir. Ancak, doğu yönü yaşama mekanı için pencereleri güneye veya batıya açılan yemek yeme mekanı ile ilişkili olduğunda kabul edilebilir.

Yaşama mekanının iç mekan düzenlenmesi de ayrı bir önem taşır. Oturma elemanları grubu bireylerin birbirlerini rahatça görebilecekleri biçimde olmalıdır.

Oturma grubunu oluşturan oturma eylem alanı, ana dolaşım alanı dışında olabiliyorsa, mekanın köşelerinde Şekil 2.12’de görüldüğü gibi oturma köşesi şeklinde bir düzenleme oluşturulmalıdır.

Şekil 2.12 Yaşama mekanında bir oturma-sohbet köşesi

Oturma grubundaki, oturan insanların arasından geçen bireyler grup içindeki bireyleri rahatsız ederek dikkatlerini dağıtacağından, ana dolaşım alanları oturma grubunun dışından geçmelidir. Oturma grubu elemanları arasında oturan bireyler için gerekli kullanım ve geçiş alanları bırakılmalıdır.

Oturma grubu mekanda konuşma ve sohbeti aksatmayacak bir alanda düzenlenmelidir. Grubun sohbet eylemi dışındaki diğer eylemleri örneğin; manzara, TV seyretme eylemleri de düzenleme de göz önüne alınmalıdır. Duvar ve pencere kenarında yeterli temizlik ve kullanım uzaklıkları bırakılmalıdır. Mekanda bir şömine isteniyorsa sakın duvar yüzeyleri veya uygun köşelerde içe dönük olarak düzenlenmelidir. (Arcan, Evcı, 1992, s.94)

2.3 Türkiye’de Kooperatif Yoluyla Konut Üretiminin Gelişimi

“Bir toplumda konut üretimi o ülkedeki arsa mülkiyeti, arsa değerindeki gelişme, kentleşme hızı, konut kesimindeki girişimcilerin özellikleri, yapı malzemesi endüstrisindeki gelişmeler, devletin bu kesime karışma eğilimlerine bağlı olarak belirlenmektedir.” (Dülger, 1987, s.5)

Ülkemizde üç sosyal kesimin gereksinmesi karşılamak amacıyla konut üretilmektedir. Birincisi gecekondulardır. Gecekondularda yoksul ve dar gelirli aileler ekonomik yönden güçsüz sınıflar yaşar. İkinci tip konutlar zengin ailelerin oturduğu lüks konutlardır. Üçüncü tipteki konutlar ise hem orta gelir diliminde bulunan hem de yoksul kitlelerin oturduğu tipte konutlardır. Ülkemizde konut üretim örgütlerince yeterince üretilmeyen bu konut tipine Sosyal Konut adı verilmektedir. (Dülger, 1987, s.5)

Türkiye 'de konut üretim biçimleri şöyle sıralanabilir;

- Bireysel konut üretimi,
- Yapı (Konut) kooperatifleri ile konut üretimi,
- Yap-satçı yatırımcıların konut üretimi,
- Toplu konut şirketlerinin konut üretimi,
- Yapı kooperatifi birlikleri ile yerel yönetimlerin beraber gerçekleştirdikleri konut üretimi.(Dülger, 1987, s.6)

Tez çalışma alanının dayandığı konut üretim biçimi ise Yapı (Konut) kooperatifleri ile konut üretim biçimidir. Konut kooperatifinin tanımı ise;” Ortakların konut gereksinmelerini, bireysel yarışma ve kazanç güdüsünün etkilerinden kurtararak, karşılıklı dayanışma ve yardımlaşma ile karşılamayı amaçlayan bir toplumsal örgüt” olarak tanımlanabilir. (Dülger, 1987, s.14) Burada konut kooperatifi bu amaçla bir araya gelen kişilerin oluşturduğu resmi bir kuruluşu ifade etmektedir. Ülkemizde ise bu kuruluş mensupları maddi ve manevi güce sahip olan kişilerden oluşmaktadır.

Konut üretim biçimlerinden Yapı kooperatifleri ile konut üretiminin dünyada ki ilk örneği, kiracı durumundaki kişileri ev sahiplerinden kurtulma istekleri sonucu 1850 yıllarında Danimarka’da ortaya çıkmıştır. Daha sonraki yıllarda bu konut üretim biçimi Fransa, Almanya, Avusturya ve İsveç gibi bir çok Avrupa ülkesinde yaygın olarak uygulanmıştır. (Dülger, 1987, s.14) Gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkede başarı ile uygulanan konut kooperatifçiliği yolu ile konut üretimi, etkin olarak ülke genelinde uygulanıldığında dar ve orta gelirliilerin konut sahibi olması sağlanabilmektedir.

Ülkemizde ilk konut kooperatifi 1887 yılında İstanbul’da İngiliz azınlığı tarafından kurulmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra ilk konut kooperatifi, yurt dışında kooperatifçilik öğrenimi görmüş aydın bürokratlarca Ankara’da 1934 yılında kuruldu. Bahçelievler Kooperatifi, devletin ve belediyenin desteğinde, kısa sürede 150 birimlik bir toplu konut girişimi gerçekleştirmiştir. (Borçe, 1998, s. 13) Bu ilk konut kooperatifi Avrupa ülkelerindeki örneklerinden farklı olarak dar gelirli ve yoksul olan halk kesimine değil, üst gelir dilimlerindeki bürokrat kesimin bir girişimi

olma özelliğine sahiptir. Cumhuriyet dönemi konut kooperatifçiliği birkaç döneme ayrılmaktadır;(Dülger, 1987, s. 20)

- **1923-1945 Dönemi;** Bu dönemin özelliği bahçelievler yapı kooperatifleridir. Bu girişim devlet ve yerel yönetimlerce desteklenmiş, arsa ve kredi temininde bürokratlardan oluşan ortakların rolü olmuştur. Bu girişimin orta ve yüksek gelirli bir girişimi olması konut kooperatifçiliğimizi kötü yönde etkilemiştir. Bu dönemde konut kooperatiflerinin Ankara'da özellikle Bahçelievler semtinde yoğunlaşmasına neden olmuştur. (Dülger, 1987, s. 20)
- **1945-1960 Dönemi;** Bu dönemde devletin konut kooperatifçiliğine destek olma fikrine karşı tavır aldığı ve konutun bir hizmet aracından çok kazanç aracı olarak görüldüğü söylenebilir. Yine bu dönemde Sosyal Sigortalar Kurumu' nun işçi kooperatiflerine, Türkiye Emlak Bankası'nın da konut kooperatiflerine kredi verme girişi Türkiye'de konut kooperatifçiliğini özendirici olmuştur.
- **1960-1978 Dönemi;** 1961'de başlayan planlı kalkınma döneminde konuta gelirden büyük bir pay ayrılmamakta, ancak toplu konut üretimine kalkınma planlarında yer verilmektedir. Sosyal Sigortalar Kurumu' nun (SSK) ve Türkiye Emlak Bankası'nın (TEKB) bu dönemde destekledikleri kooperatifler konut standartlarına bağlı kalmalarına rağmen az birimli apartmanlar üretmişlerdir. Dönemin sonuna doğru bazı belediyelerin (Örneğin Ankara, İzmit, Antalya) toplu konut girişimleri için konut kooperatifleri ile işbirliği içine girdikleri görülmektedir.
- **1978-1981 Dönemi;** Bu dönem konut kooperatiflerine olduğu kadar, özel kesimdeki girişimcilere de öncelik tanınabilecek şekilde esnek kararların alındığı bir dönem olup aynı zamanda konut sorununu çözmek için öz kaynakların ortaya konulması ve proje aşamasında yerel yönetimlerle işbirliğini içeren sistem bu dönemde gelişmeye başlamıştır. "Kent Kooperatifçiliği" olarak adlandırılan bu sistem sivil toplum örgütlerinin, belediyelerin ve merkezi yönetimin proje aşamasında işbirliği yapmasını ve özel kesimin de aşırı kazanç elde etme amacından uzaklaşıp yapımcı olarak işbirliğine katılmasını içerdiği bir dönemdir.
- **2487 Sayılı Toplu Konut Yasası Dönemi (1981 Sonrası);** Bu dönemin başlangıcı , 10 Temmuz 1981 tarihinde çıkartılan Toplu Konut Yasası

başlamıştır. Bu yasa ile konut üretiminde kooperatiflere ve toplumsal güvenlik kuruluşlarına çeşitli olanaklar sağlanmıştır. Bu yasanın konut üretimine yönelik sağlamış olduğu olanaklar şöyle özetlenebilir;

1. Toplu konut girişimi desteklenmektedir.
2. Konut kooperatiflerine ve birliklerine devletin desteğinden öncelikle yararlanma olanağı tanınmıştır.
3. Toplu konut alanları kamu yararı kararı alınmadan kamulaştırılabilecektir.
4. Devletin gider bütçesinden konut yapımı için %5'den az olmamak üzere pay ayrılması öngörülmektedir.

Bu yasanın uygulanmasında en önemli tıkanıklık devlet giderlerinden ayrılması gereken ödeneklerin ayrılamaması yönünde olmuştur.

- **2985 Sayılı Yeni Toplu Konut Yasası Dönemi;** Devletin kaynak ayırmada zorlanması, toplu konut kuruluşlarının örgütlenmesinde ortaya çıkan sorunlar, özel kesimdeki toplu konut kuruluşlarının Toplu Konut Fonundan pay almak istemeleri 2487 sayılı yasanın yürürlükten kaldırılarak yerine 2985 sayılı yeni Toplu Konut Yasasının konmasına neden olmuştur.

Türkiye'de konut kooperatifçiliğinin 1934 yılında Bahçelievler Yapı Kooperatifi ile başlayan ve 1984 yılında çıkarılan 2985 sayılı yeni toplu konut yasasına kadar olan tarihsel gelişiminde konut kooperatifleri yoluyla konut üretiminin toplam konut üretimi içindeki payı Tablo 2.4'de gösterilmektedir. Görüldüğü gibi 1970'li yıllara kadar konut kooperatiflerinin konut üretimi, toplam konut üretiminin %4-6'sını oluştururken, bu tarihten sonra 1970-1979 yılları arasında bu oranın %10'a çıktığı, 1980'den sonra ise artarak %21'e ulaştığı görülmektedir. (Dülger, 1987, s.20-23)

Türkiye'de Toplu Konut Yasalarıyla kurulan fonlardan yararlanarak konut kooperatiflerinin başarılı sonuçlar elde ettiği ve konut kooperatiflerinin toplam konut üretimi içindeki paylarında 1980-1984 yılları arasında büyük bir patlama görülmektedir.

Tablo 2.4 Türkiye’de konut kooperatifleri yolu ile konut üretiminin toplam konut üretimine oranı (Yapı İzinlerine Göre) (Dülger, 1987, s. 23) (Berkman, Osmay, 1996,s.127)

Yıllar	TKÜ	KKÜ	%
1955-59	268.994	15.444	%6.0
1960-64	285.775	13.570	%5.0
1965-69	513.334	23.378	%4.0
1970-74	827.130	74.973	%9.0
1975-79	1.044.669	113.276	%10.0
1980-84	866.994	182.227	%21.0
1985	118.205	21.273	%18.0
1986	168.597	34.311	%20.4
1987	191.109	41.931	%21.9
1988	205.485	43.389	%21.1
1989	250.480	67.140	%26.8
1990	232.018	58.566	%25.2

TKÜ: Toplam Konut Üretimi (konut birimi)

KKÜ: Kooperatif Konut Üretimi (konut birimi)

% : Kooperatif Konut Üretiminin Toplam Konut Üretimi İçindeki Yüzdesi

Konut kooperatiflerimize ülke genelinde baktığımızda, ülkemizdeki bölgeler arası toplumsal, ekonomik farklılıklarla beraber konut kooperatiflerinin coğrafi bölgeler arası dağılımında da dengesizliklerin varolduğu görülmektedir. Borçe, coğrafi bölgelerimize göre konut kooperatiflerimizin dağılımlarının %27 oranında Marmara ve İç Anadolu, %17 oranı ile Ege, %13 ile Akdeniz, %10 ile Karadeniz, %5 ile Doğu Anadolu bölgesi ve %2 ile Güney Doğu Anadolu bölgesinde yer aldığını belirtmektedir. (Borçe, 1998, s. 19)

2.3.1 Konut üretiminde Kullanıcı-Mimar İlişkisi

Kullanıcı-mimar ilişkisini; geçmişten günümüze doğru tarihsel bir süreç içinde incelemek, günümüzde konut kullanıcısı ile mimar arasında var olan sorunları anlamaya yardımcı olacaktır. Geçmişte, konut sahibi olma şekillerinde; bir usta veya mimar ile kullanıcı ilişkisi söz konusudur. Yapılan konut uygulamaları yılların birikimi sonucu oluşmuş bir konut planının ufak değişikliklerle tekrarlanmasından ibarettir. Uygulanan konut planı; bir kültürün oluşturduğu birikim sonucu meydana çıkan, kullanıcının ihtiyaç ve isteklerine uyum gösteren bir plandır. Konutlar arası

büyük farklılıklar görülmez, yalnız değişiklikler mekanların boyutları ve kullanım şekillerinde görülür. (Özsoy, 1976, s.5) Konutları üreten ve kullananların aynı kültürden olması, kullanıcılar arası mekan kullanımlarında farklılaşmaların olmaması, çok uzun yıllardan beri ihtiyaçlardan doğarak oluşması ve konutlara ait belli kalıpların yerleşmiş olmasından dolayı, geçmişte mimarların tasarladıkları konutlar ile bu konutların kullanıcıları arasında konut kullanımına ve kullanıcı-mimar ilişkisine yönelik herhangi bir uyumsuzluk söz konusu değildir.

Günümüzdeki kullanıcı- mimar ilişkisi; mimarın tek bir kullanıcı yerine bir kullanıcı grubu için tasarlama yapmaya başladığından beri azalmaktadır. Bu durum ise kullanıcıyı; olanakları ölçüsünde konut da, bazı değişiklikler yaparak kullanmaya zorlamaktadır. Bu değişiklikler; kullanıcının mekanı, mimarın düşündüğünden farklı şekillerde tefriş etmesi (kullanması); mekanı farklı eylemler için kullanması ve bazı bölümlerde yapısal değişiklikler yaparak kullanması şeklinde sıralanabilir. (Özsoy, 1976, s.1)

Günümüz için geçerli olan konut sahibi olma şekillerini ve bunlara bağlı kullanıcı-mimar ilişkileri incelenirse;

- Bitmiş konut alma veya yaptırma,
- Gecekondu yapma,
- Toplu konuttan yararlanma şeklinde konut sahibi olma şekilleri sıralanır.

2.3.1.1 Bitmiş Konut Alma veya Yaptırma

Bitmiş konut alma durumunda; insanlar, maddi olanakları ölçüsünde kendi ihtiyaç ve isteklerine uyduğunu düşündüğü konutu seçer ve satın alır. Ayrıca konutu satın alabilecek maddi gücü olan kullanıcı, kullanım sırasında bazı değişiklikler yapma olanağına da sahiptir. Bu nedenlerden dolayı bu tür konut edinmede kullanıcı için bir uyumsuzluk söz konusu değildir.

Konut yaptırma durumunda ise kullanıcı ihtiyaç ve isteklerini sıralar ve mimar buna göre uygulama yapar. Kullanıcı ile mimar sıkı bir ilişki içindedir. Bu konut edinme şekli günümüz koşullarında oldukça azalmıştır. Bu türde uyumsuzluk

genellikle kullanıcı ile mimarın farklı kültürlerden olduğunda söz konusudur. (Özsoy, 1976, s.7)

2.3.1.2 Gecekondu Yapmak Suretiyle Konut Sahibi Olma

1966 yılında kabul edilen Gecekondu Kanununa göre gecekondu; “imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar...” (Şakar, 1990, s.73) olarak tanımlanır.

“Gecekondu” terimi, yapılmış olanın aşağı yukarı bir gece içerisinde yapılıp bittiğini ifade etmek üzere konulmuş bir terimdir. (Özsoy, 1976, s.8) Gecekondu yapmak suretiyle konut sahibi olma durumunda, kişiler ya kendi konutlarına büyük bir oranda katkıda bulunarak yasadışı ve yaşam standartlarının altındaki bir konuta sahip olmakta, yada yaygınlaşan gecekondu tüccarlarından gecekondu satın almaktadır. Bu tür konut edinmede, kişilerin üretim sırasında kendi katkılarını da ortaya koymalarına bakarak ihtiyaç ve isteklerine uyum gösteren konutlarda oturduklarını söylemek yanlış olur.

2.3.1.3 Toplu Konuttan Yararlanma

Mimarın toplu kullanıcı grubu için tasarlama yaptığı durumdur. Burada kullanıcının değil, kullanıcılar grubunun ihtiyaç ve istekleri söz konusu ve mimar ile kullanıcılar arası ilişkinin en fazla olması gerektiği durumdur. Toplu konuttan yararlanma halinde de aşağıdaki konut edinme şekilleri mevcuttur;

1. Kooperatif kurularak yaptırılan konutlar,
2. Devletin gecekondu önleme bölgelerinde yaptırdığı konutlar,
3. Devletin afet bölgelerinde yaptırdığı konutlar,
4. Çeşitli kuruluşlarca yaptırılan toplu konutlar. (Özsoy, 1976, s. 10)

Yukarıda bahsedilen toplu konuttan konut edinme şekillerinde, mimar ile kullanıcı grubunun en çok ilişkide bulunması gerekmektedir. Çünkü bu konut edinme şekillerinde mimar, kullanıcının değil bir kullanıcı grubunun ihtiyaç ve istekleri ile karşı karşıyadır. Mimarın, konut tasarımlarında karşılaştığı buradaki en büyük sorun farklı sayıda ve kültürdeki kullanıcıların tasarlanan aynı mekanlara karşı

gösterdikleri uyum sorunudur. Konut tasarımlarında tasarlanan mekanların kullanıcılarla uyum gösterememesinin nedeni de mimarın veya mimarların kullanıcıları tanıma çalışmalarını çeşitli sebeplerle yapmaması veya yapamamalarıdır.

Tez konu alanımızın bir parçası olan, toplu konuttan yararlanma şekillerinden biri olan kooperatif kurarak konut edinmede günümüzdeki mimar-kullanıcı ilişkisini, kooperatifin kuruluş ve mimarın tasarım safhaları ile birlikte incelemek yararlı olacaktır.

Bugün kooperatif kurarak kredi temin etme ve konut yaptırma süreci kısaca şu safhaları içermektedir: Önce kişiler bir araya gelerek aralarından yedi kişilik bir yönetim kurulu ve başkan seçerler. Böylece kooperatif kurulur, üyeleri belirlenir ve gerekli işlemlere başlanılır. Bundan sonra arsa ve proje sağlanması aşaması gelir. Arsa temin edildikten sonra mimarla ilişki başlar. Ya proje daha önce ilişkide bulunmuş bir mimara verilir, ya da piyasadaki mimarlar arasından teklif alma suretiyle bir mimar veya mimarlar grubuna bu görev devredilir.

Tasarlama safhasında kullanıcı ile mimarın ilişkisi yoktur. Bazı uygulamalarda, plan şekillendikten sonra ortaklarla toplantılar yapılmaktadır. Ancak bu da plan üzerinde açıklamalarda bulunulmasından başka bir anlam taşımamaktadır. Bu yolla yapılmış konutların kullanıcıları bir takım sorunlarla karşı karşıya kalırlar. Bunlar; ya yaşamlarını bu kabuğa uydurmaya çalışırlar, ya da bu kabukta bazı değişiklikler yaparak kullanmak gereğini duymaktadırlar.

Aile bireyleri ve özellikle çocuklar için konutun önemi büyüktür; bu nedenle aile yaşamına uygun olmayan bir konut her şeyden önce barındırdığı kişilerin beden ve ruh sağlığı bakımından olumsuz etki etmektedir. Ayrıca kullanıcıların konutlarında yapacakları değişiklikler başta aile ekonomisine ek maliyetler getireceği gibi, konutun maliyetini de arttıracaktır.

Bunlar gibi daha birçok sorunları, tasarlama safhasında kullanıcılar hakkında genel olarak da olsa bazı bilgiler alarak ve kullanıcıları tanımaya çalışarak azaltmak hatta yok etmek mümkündür. (Özsoy, 1976, s. 18-19)

Kooperatif kurma yolu ile konut edinmede kullanıcı ile mimarı etkileyen çok karmaşık ve çeşitli faktörler vardır. Bunlar;

- **Kullanıcıyı etkileyen faktörler;**

Kullanıcının mekan kullanma davranışı çeşitli faktörlere göre değişmektedir. Bu faktörler şöyle sıralanabilir;

- o Aile yapısı,
 - o Gelir seviyesi,
 - o Eğitim,
 - o Kültür' dür.
- **Aile Yapısı;** Mekan kullanımında en büyük etkenlerden biridir. Ailenin çekirdek aile (evli çift ve çocukları), ataerkil aile (iki evli çift ve çocukları) ve geçici geniş aile (evli çift, dul ya da bekar bir akraba ve çocukları) olması mekan kullanımında temelde büyük farklılıklar getirir.
 - **Gelir Seviyesi;** Mekan kullanımında gelir seviyesi önemli bir faktördür. Bu uygulama çalışması ile ilgili olarak kullanılan araç sayısına da etki eder. Ayrıca ailenin yaşam tarzındaki değişiklik, modernleşme eğilimi gibi çok değişik faktörler buna bağlı olarak değişebilir.
 - **Eğitim;** Kullanıcı grubunun eğitim durumu, mekan kullanım alışkanlıklarının değişimi açısından çok önemlidir. Bu konu kültürle de çok yakından ilgilidir. Yaşam alışkanlıklarının zaman içindeki değişimini olumlu yönde etkilemek ancak etkili bir eğitim programı ile mümkündür.
 - **Kültür;** Kullanıcıya özgü fiziksel gereksinmelerin aynı olmasına rağmen, bu gereksinmelerin yerine getirilmesi için takınılan tavır ve davranış kalıpları kültür grupları arasında farklılıklar gösterir. Problem, mekan düzenlemesinde insanın yalnız bioorganik gereksinmelerinin değil, davranışsal isteklerinin de göz önünde bulundurulması, bir diğer deyişle, kullanıcı kültürünün bir bütün olarak ele alınmasını gerektirir.

- **Mimarı Etkileyen Faktörler**

Kullanıcıyı etkileyen faktörlerden sonra konut tasarımında mimarı etkileyen faktörler incelenirse, bunlar;

- Yasal Sınırlamalar; İlgili kanun, tüzük ve yönetmeliklerdir.
- Doğal Sınırlamalar; Arsa, eğim, yön, rüzgar gibi.
- Teknik olanaklar; Malzeme, teknoloji ve iş gücü olanaklarıdır.
- Ekonomik olanaklar; kredi ve ilave olarak ödenecek paradır.

Ayrıca mimarın yaşı, yetiştiği akademik ortam ve kültür gibi kişisel özellikleri de dolaylı olarak konut tasarımında etkili olur. (Özsoy, 1976, s. 20-21)

2.4 Mimarlıkta Değerlendirme Kavramı

İnsanoğlunun varolduğu günden beri barınma gereksinimini karşılayan konut yapı türü, her zaman olduğu gibi günümüzde de en sorunlu yapı türü olarak insanların karşısına çıkmaktadır.

Konut sorunu nicelik yönünden çözümlenmeye çalışılsa bile, nitelik yönünden çözümsüz kalmıştır. Bu sorunun nedeni ise kullanıcı katılımının konut tasarımında yer almamasından kaynaklanmaktadır. İnsan, çevresini kendi ihtiyaçlarına göre düzenleme ve değiştirme isteğindedir. Özellikle konutta, bu istek daha belirgindir. Ancak günümüze doğru gelindikçe, konut kullanıcısının konutun fiziksel düzenine yapabileceği direkt katkının azaldığı görülmektedir. Geçmişte; kişi, konut ile ilgili çevresini kendisi düzenlemiş (Atasoy, 1973, s. 1) veya direkt olarak konut üretiminde yer alarak bir takım ihtiyaçlarını düzenletmiştir.

Günümüzde ise, endüstrileşmiş sistemlerle yapılan Toplu konut üretim şekillerinde üretilen konut sayısı tek bir konuttan ziyade yüzlerle, binlerle ifade edilen sayılarda konut üretimi yapılmaktadır. Bunun sonucunda da konut tasarımında kullanıcıya, tasarıma katılma imkanı tanınmamaktadır. Bu toplumsal ve teknolojik evrimin sonucu olarak, mimarın konut kullanıcıları ile doğrudan iletişim kuramaması, kullanıcı gereksinimlerinin, tercihlerinin saptanmasına yönelik değerlendirme çalışmalarını hızlandırmaktadır.

Kişilerin isteklerini, amaçlarını ve ihtiyaçlarını, büyük ölçüde toplumsal ve töresel kurallar ile inanç ve idealleri belirlemektedir. (Akdoğan, 1996, s. 29) Değerlendirmede kişilerin amaçlarında ve değer sistemlerindeki farklar göz önüne alınmalıdır. (Çakın, 1981, s.218) Konut değerlendirme çalışmalarında kullanıcıların örf , adet, gelenek ve aile yapıları göz önüne alınarak bu tür bilgileri gelecekteki tasarımlarda kullanmak konutun kullanıcıları hakkında bir takım bilgiler ışığında daha rasyonel ve kısmen de olsa kullanıcı katılımının sağlandığı son derece yararlı konut tasarımlarının mimarlar tarafından üretilmesini sağlayacaktır.

Yeryüzünde, insanın varlığından söz edildiği günden bugüne dek değerlendirme bilinçli veya bilinçsiz yapılmakta olup, insan nesne ilişkisinin niteliği değer kavramlarıyla tanımlanmaya çalışılmıştır. İnsanın alternatifler arasından birini, fikri veya fiziksel bir modele dayanarak seçimi “değerlendirme” kavramlarının özünü teşkil etmektedir.

Değerlendirmenin sistematik bir biçimde gerçekleşmesi, son 70 yıla rastlar. Özellikle endüstri ürünlerinin üretilmeleri, endüstriyel üretim sistemlerinin belirlenmesi değerlendirmenin bilinçli olarak yapılmasını zorunlu kılan başlıca nedenlerdir. (Sey, Tapan, 1976, s.25) Çeşitli bilim dallarında kullanılan değerlendirme yöntem ve teknikleri mimarlık alanında da uygulama sahası bulmuştur. Mimari ürünün değerlendirilmesi için de yöntemler geliştirilmiş, fakat bu yöntemler kesin olmayan nesnel nitelikli yöntemler olmaktan öteye gidememiştir.

Sey-Tapan’a göre değerlendirmenin başlıca görevi,”tanımlanmış olan amaca erişmek için gerekli alternatifleri seçmek ve bu alternatiflerin birbirleri ile olan mukayeselerini objektif olarak yapmak...” olarak tanımlanmıştır. (Sey, Tapan, 1976, s.25) Çakın, ise “Değerlendirme etkinliğinin en önemli amaçlarından birinin, davranışları doğuran zihinsel ve toplumsal kuralların bilinmesi, diğerinin ise, ard-besleme (feed back) sürecinde bu kuralların bilginin toplanma ve kullanılma biçimini nasıl etkilediğinin aydınlatılması olduğunu belirtmektedir.” (Çakın, 1981, s.180)

Değerlendirme olgusu, sadece çevre tasarımının değil, insan bilimlerinin de önemli uğraş alanlarından biri olarak kabul edilmektedir. İnsan-çevre ilişkilerini incelemeyi amaç edinen çevresel psikolojinin, gözlem ve deney ile birlikte 3 ana

yönteminden biri olarak da tanımlanabilen değerlendirme etkinliğini mimarlığın varoluşundan bu yana gözlemlemek mümkün olmaktadır. (Çakın, 1981, s.152)

Mimarlıkta değerlendirme, “bir ürünün veya sürecin getirdiği fayda ve zararların eksplisit(açık) bir biçimde ortaya konması ve böylece bilinçli olarak önceden saptanan amaca ilişkin kriterler takımının, ne oranda gerçekleşip, gerçekleşmediğinin saptanması...”olarak tanımlanmaktadır. (Sey, Tapan, 1976, s.32) Amaç bir mimari ürünün oluşmasında katkıları bulunan grupların (mal sahibi, kullanıcı, vs. gibi) değer sistemlerinin karşılıklı etkileşmelerini bilinçli olarak saptayarak, optimum bir çözüme varmaktır. (Sey, Tapan, 1976, s.32)

Mimari tasarlama, insanın karmaşık amaçlarına, eylemlerine ve eylemlerini yerine getirebilmesi için gereken koşullara uygun fiziksel formun ortaya konması süreci olarak tanımlanabilir. Bu genel tanımlama da 4 temel çalışma alanını belirler. Bunlar;

- İhtiyaçların belirlenmesi,
- İhtiyaçlara uygun fiziksel formun belirlenmesi,
- Üretim,
- Fiziksel formun uygunluğunun değerlendirilmesidir. (Atasoy, 1973, s.44)

Mimari tasarlama sürecinde yer alan, yukarıda belirtilen çalışma alanlarından, fiziksel formun uygunluğunun değerlendirilmesi tüm tasarım sürecinin bir parçasıdır ve Atasoy’a göre 2 bölümde incelenebilmektedir. Bunlar;

- Tasarlama süreci içinde değerlendirme,
- Kullanılmakta olan yapıların değerlendirilmesidir. (Atasoy, 1973, s.67)

Bu bilgiler ışığında, değerlendirme çalışmaları, insan yapısı çevrenin, hem nesnel olarak ölçülebilen yönlerini; hem de soruşturma yolu ile elde edilen verilerini istatistiksel yoldan çözümleyerek sonuca varmayı amaçlayan öznel değerlendirme tekniklerini içermektedir.

Nesnel değerlendirme tekniklerinde, konut gibi insan yapısı çevrelere ait ısı kayıpları, gürültü düzeyleri, eylem alanları büyüklükleri(m²) gibi llembilen bulgular değerlendirilmektedir.

Öznel değerlendirme teknikleri genellikle kullanıcıların çevrelerine ait istek, gereksinim, duygu, eğilim, beğeni ve tercihlerini saptamaya yönelik tekniklerdir. Hangi teknik seçilirse seçilsin, değerlendirmede, amaca uygunluk; zaman ve parasal yönlerden ekonomik olma ve güvenilir sonuçlar verme temel ilkeler olmalıdır.

Öznel ve nesnel değerlendirme tekniklerine göre yapılan mimarlıkta değerlendirme çalışmalarının geniş bir şekilde amaçlarını, akın aşağıdaki gibi özetlemektedir;

1. İnsan\evre ilişkileri üzerindeki bilgi birikimini arttırarak kuramların ortaya atılmasında,
2. Çevrenin simgesel boyutları; algılama, bilişim ve kültürel faktörlere ilişkin bilgiler toplayarak, çevresel değerlendirme kuramlarının geliştirilmesinde,
3. evre ve bina tasarımıdaki denetlenebilen ve denetlenemeyen çevresel ve davranışsal değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde,
4. İnsan yapısı çevreye ilişkin bilgi birikimini sağlayarak, bunun mimar adaylarının eğitilmesinde kullanılmasında,
5. Tasarım sürecine ilişkin bilgi birikimi sağlayarak, tasarım sorunlarının doğası, amaçları, sınırlayıcıları ve sürece katılanlar arasındaki ilişkilerin ortaya konmasında,
6. Bina programlama, tasarım, yapım ve kullanım aşamalarında verilen kararlar ve yapılan uygulamalar arasındaki etkileşim türlerinin ve sonuçlarının incelenmesinde,
7. Bina kullanıcılarının davranışsal gereksinimleri ile, örgütsel amaçlarının saptanmasında,
8. Farklı örgütlerin mekan kullanma biçimlerinin araştırılması ve birbirleriyle karşılaştırılmasında,

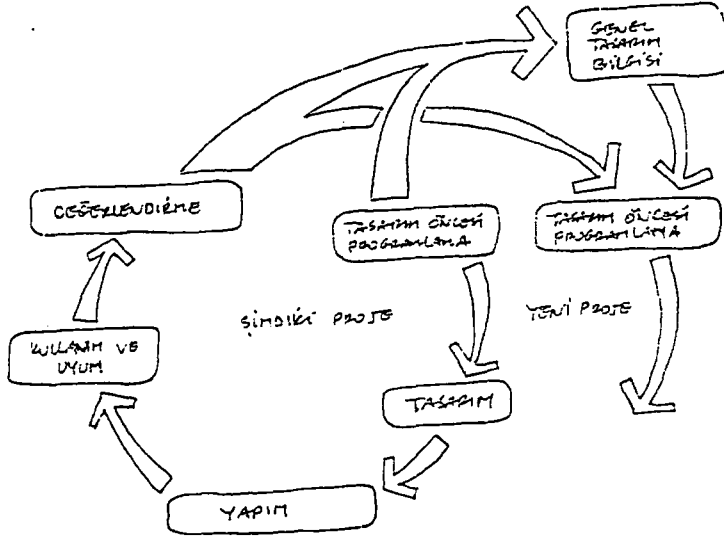
9. Bina oluşma sürecine değerlendirme etkinliğini de katarak, programlama, tasarımı, yapıım ve kullanım aşamalarında yapılan hataların, benzer binalarda tekrarlanmasıının nlenmesinde,
10. Yeni yapılan binalar, kullanıma açıldıktan sonra yapılan değişmelerin saptanmasında ve bunlara göre binaların iyileştirilmesinde,
11. Tasarlanacak binaların ihtiyaç programlarının, mekansal ve diğer performanslarının saptanmasında,
12. Belirli bina tiplerinin değerlendirilmesi için standart yöntemlerin, değerlendirme paketlerinin geliştirilmesinde,
13. Çeşitli bina ve bina tiplerinde kaynakların ne kadar verimli kullanıldıklarının saptanmasında ve kaynak kullanımı yönünden binaların karşılaştırılmasında yararlanılmaktadır. (akın, 1981, s. 143)

2.4.1 Tasarım Sürecinde Değerlendirme

Tasarım süreci içindeki değerlendirmelerde temel amaç seçeneklerden birinin seçimi veya tek bir czmn iyileştirilmesi olmaktadır. Tasarım süreci içindeki değerlendirme çalışmaları aynı zamanda, yeni bir binanın ihtiyaç programının belirlenmesi amacı ile, gelecekteki kullanıcılar üzerinde de değerlendirme çalışmaları yapılmaktadır. (akın, 1981, s.142)

Tasarım sürecinde yapılan değerlendirme çalışmalarında tasarlanan yapıların kullanıcılarının bilinmediği durumlarda (rneğin toplu konut projeleri, gecekondulu nleme bölgeleri gibi...) tasarımcılar daha önceden bu tür yapılarda uygulanmış değerlendirme çalışmalarının sonuçlarından veya bu tür yapıların benzer kullanıcı grupları üzerine değerlendirme çalışmaları uygulayarak bir takım tasarım verilerine ulaşabilmektedirler.

Bu şekilde yapılan çalışmalar sonucunda aynı türden çok sayıda bina yapıımında geçmişte yapılmış örnekler incelenerek gelecekte yapılacak bina türlerinde aynı türden programlama ve tasarım hatalarının tekrarlanması önlenmiş olacaktır.

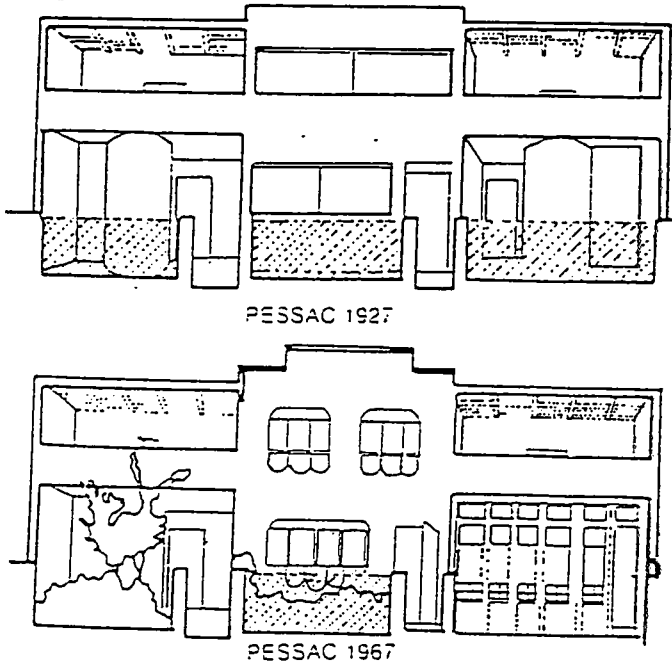
Şekil 2.13 Bina oluşum sürecinde değerlendirmenin yeri (Çakın, 1981, s. 156)

Şekil 2.13’de görüldüğü gibi, tasarlanan her bina, kullanıma açıldıktan sonra sistematik olarak değerlendirilerek, bir yandan gerek tasarım bilgileri elde edilmekte, gerekse yeni bir projenin programlanmasına başlanmaktadır. Özellikle çok sayıda tasarlanıp yapılan bina türlerinde bu yaklaşımın yararı büyük olacaktır. Örneğin, büyük bir toplu konut projesinin 1’nci aşamasında inşa edilen konutlarda yapılacak değerlendirmeler, daha sonraki tasarım ve yapım süreçlerinde değişiklikler yapılmasına yol açabilecek, hataların belirli oranda yinelenmesi önlenecektir. (Çakın, 1981, s.156)

2.4.2 Kullanım Sonrası Değerlendirme

Yaşanan binaların değerlendirilmesi ya, binayı kullanan örgüt veya örgütlerin yapısının değişmesi sonucunda binanın yetersiz kalması ve değişiklikler yapılması isteğinden doğmakta; ya da, kullanıcı örgütün binayı boşaltıp, yerine başka bir örgütün gelmesi durumunda, binanın bu yeni gereksinimlere uydurulması amacı ile yapılmaktadır. (Çakın, 1981, s.142)

Kullanıcı örgüt veya örgütlerinin içinde bulundukları zamanın getirdiği gereksinimlerini yapının karşılayamadığı durumlarda göstermiş oldukları tepki Le Corbusier’in Pessac ve Chandigarh’daki konutlarında görülmektedir. Le Corbusier’in Bordeaux kenti yakınlarındaki Pessac’ın küçük bir köyünde yapmış olduğu konutları (Şekil 2.14) oturanlar kendi ihtiyaç ve zevklerine göre değiştirmişlerdir. (Karaman, 1991, s.25) Penjap’ın başkenti Chandigarh’daki Le Corbusier’in büyük binalarında bölge sakinlerinin yaptıkları değişikliklerden sonra kullanılmaya başlanmıştır.

Şekil 2.14 Le Corbusier'in Pessac Konutları

Bu durum genellikle tasarımcı ile kullanıcı arasındaki iletişim kopukluğundan kaynaklanmaktadır. Öke, tasarımcının binalarıyla ilgilenmelerini, genellikle çeşitli arızalar yüzünden aranmaları biçiminde olduğunu belirtir. Tasarımcı kendini ister istemez bir değerlendirme ortamında bulmaktadır. Ancak bu şekilde arızalar suretiyle aranmayı beklemeden, periyodik kontrol sisteminin uygulanması, hem işletmede bazı aksaklıkları gidermek hem de yeni tasarımlar için bilgi ve tecrübe kazanmak bakımından son derece faydalı olduğunu belirtmektedir.(Öke, 1971, s. 118)

Böylelikle kullanıcıların konut maliyetini attıran çeşitli değişiklik faaliyetlerine girmeleri, aynı zamanda da aile ve ülke ekonomisinin maddi olarak da kayba uğraması önlenmiş olacaktır.

Kullanım sonrası değerlendirmede bahsedilmesi gereken önemli bir konu da karşılaşılan sorunlardır. Çakın, kullanılmakta olan binalarda uygulanacak değerlendirme çalışmalarında, değerlendirmeyi yapacak kişiyi, mal sahibi örgütü ve tasarımcıyı ilgilendiren başlıca altı sorundan bahsetmektedir. Bunlar;

- Öncelikle değerlendirmenin kimin, hangi amaçla, değerlendirme çalışmasına gereksinme duyduğu saptanmaktadır. Uygun değerlendirme yöntemlerinin seçimi, istekli örgütün yapısı, kapasitesi ve gereksinimleri ile verilmesi gereken kararların niteliği belirlemektedir.

- İkinci sorun, değerlendirme amaçlarını ölçülebilecek biçimde tanımlayabilmektir. Amaçların nasıl ve ne zaman ölçüleceğine ilişkin kararlar verilmeden ve amaçlara varılıp varılmadığını saptamadan önce, sözü edilen amaçlar tanımlanmalıdır.
- Üçüncü sorun, uygun veri toplama yöntemlerinin seçiminde belirmektedir. Gözlenen kullanıcı davranışlarının sadece fiziksel çevrenin belirli özelliklerinden kaynaklanmayıp, kullanıcı tipi, kişiliği, geçmişteki deneyim ve birikimi gibi bir çok etkenin ortak sonucu olarak belirmesi gözlem sonuçlarının yorumunda sorun yaratmaktadır. Birbirine çok benzeyen çevre veya yapılarda, farklı kullanıcı grupları üzerinde yapılacak gözlemlerle davranışlar karşılaştırılarak, bunların kaynaklandığı nedenler ortaya çıkarılmalıdır. Benzer kullanıcılarla, benzer eylemlerin yer aldığı yapılara gösterilen farklı tepkilerin çoğunlukla fiziksel çevre değişkenlerinden kaynaklandığı söylenebilir.
- Dördüncü sorun, yapıları yenileştirme uygulamalarında ortaya çıkmaktadır. İçlerinde yapısal değişiklikler yapılan binalarda kullanıcılara ilişkin veriler, değişiklik yapılmadan önce ve yapıldıktan sonra toplanarak, davranış değişikliklerinin saptanan amaçlar doğrultusunda olup olmadığı irdelenmelidir. Benzer biçimde değişiklik yapılan binaların kullanıcılarının davranışları, içlerinde değişiklik yapılmamış olan benzer yapıların kullanıcılarının davranışları ile karşılaştırılmalıdır. Ayrıca, insanın zamanla değişmesi, çevresiyle uyumun artması veya azalması, değerlendirme çalışmalarının tekrarlanmasını gerektirmektedir.
- Beşinci sorun, kullanıcı davranışlarının ölçülmesinde uygun araç ve yöntemlerin seçiminde belirmektedir. Yapıların tasarlandıkları zaman geçerli olan program ve kullanım biçimleri ile işleyiş programı ve gerçek kullanım biçimlerinin örgütsel amaçlar, enformal eylemler gibi çeşitli eylemlere bağlı olmak, farklı olduğu hallerde, kullanıcı davranışlarının ölçülmesinin yanı sıra, yapıların fiziksel özelliklerine ilişkin ölçmeler de yapılmalıdır. Davranışların ise gerek doğrudan gerek tatmin olma ve beğeni düzeyi biçiminde dolaylı olarak ölçülmesinde yarar vardır.

- Altıncı sorun, değerlendirme çalışmasının yararlılık derecesini etkileyen, sonuçların sunuluş biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bulguların grafik, şekil, fotoğraf ve film gibi çeşitli görsel anlatım teknikleri kullanılarak kolayca anlaşılabilir ve iletişim sağlayabilecek biçimde ifadesi gerekmektedir. Ayrıca, bulguların yaratacağı kapsamlı sonuçlar açıklanmalı, açık öneriler getirilmeli, değerlendirme sonuçları ilgili kişi ve kuruluşların yararlanabilmesi için yayınlanmalıdır. (Çakın, 1981, s. 179)

Sonuç olarak, mimari tasarımın başarısını anlayanın en somut yollarından birinin de, yapıları kullanım sonrası değerlendirme işlemine tabi tutmakla mimari tasarımın başarısının anlaşılabilirliği.

2.5 Bölümün Sonuçları

Ülkemizde, konut üretim biçimlerinden biri olan, kooperatif yolu ile konut üretimi günümüzün ekonomik şartlarında orta ve dar gelirli kesimine mensup belli bir gelir düzeyinde olan bireylerin konut sahibi olma şekillerinden en yaygın olanını oluşturmaktadır. Bu bölümde, Türkiye’de konut kooperatifçiliğinin ilk örneği olan Bahçelievler yapı kooperatifinden günümüze kadar gelen zaman sürecinde konut kooperatifleri yolu ile konut üretiminin tarihsel gelişimi açıklanmak istenmiştir.

Bunun yanı sıra, geçmişten günümüze uzanan konut üretim biçimlerinde kullanıcı-mimar ilişkisi her zaman kullanıcılar ile mimar arasında bir sorun olmuştur. Çeşitli konut üretim biçimlerinde ve kooperatif konutunda var olan bu sorun sistematik bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır.

Tez konu alanının tanımlanması amacıyla; kooperatif konutu gibi geniş bir konu alanı, konutlarda bireylerin en çok zamanını geçirdiği ve kullandığı mekan olan yaşama mekanı ile sınırlandırılmıştır. Bu bölümde, yaşama mekanının biçimlenişini belirleyen boyutsal ve fonksiyonel özellikleri geniş bir biçimde incelenmiştir.

Kooperatif konutunda yaşama mekanının kullanıcılarına hizmet edebilmesi için sahip olması gerekli boyutsal ve fonksiyonel yapısının uygunluğunun belirlenmesi için bir değerlendirilmeye tabii tutulması gereklidir. Bu değerlendirme çalışması, mevcut konutlarda uygulanarak kullanım aşamasında mekanın kullanıcıları ile göstermiş olduğu uyumu belirlemek mümkündür. Elde edilen yaşama mekanına ait

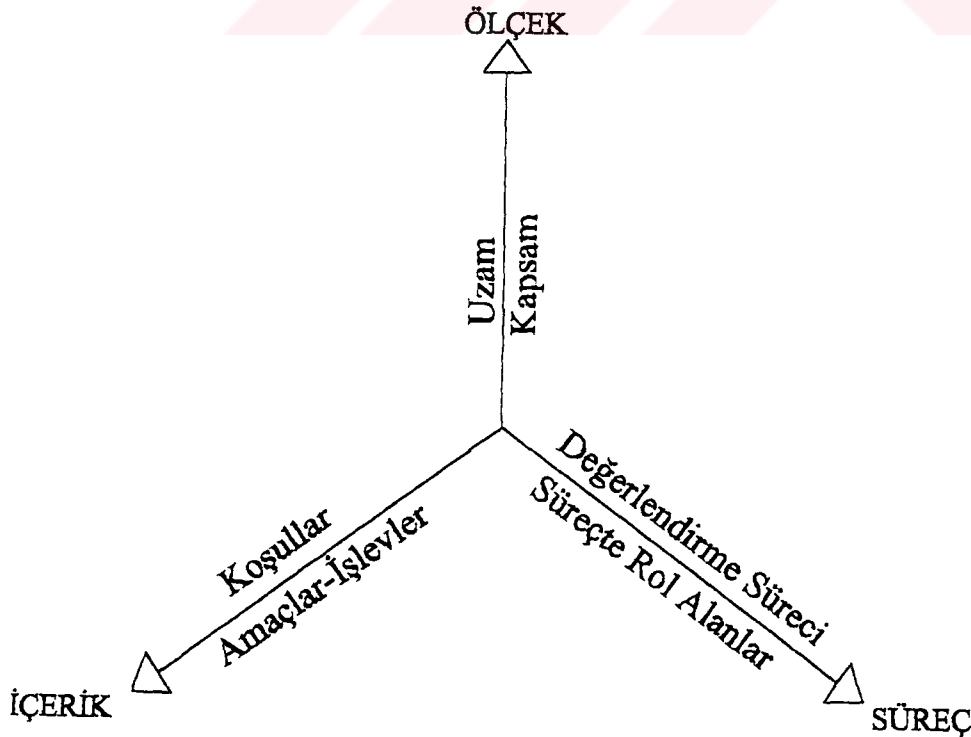
veriler, aynı zamanda gelecekte uygulanabilecek benzer kullanıcı grupları, konutları ve yaşama mekanları için tasarım aşamasında yeni tasarım girdilerini oluşturacaktır.

3. PROBLEMİN BELİRLENMESİ

Problemın belirlenmesi sorunu neyin çözülmesi gerektiğinin ortaya konulmasıdır. Amaca yönelik bir eylem olan problem çözmenin başarılması, amaçların ve kullanılacak araçların açık olarak belirlenmesine bağlıdır. Belirleme tanımıyla problemleri etkileyen faktörler, bunların karşılıklı ilişkileri ve problemle olan ilişkileri kastedilmektedir. Problem belirleme, planlama ve tasarlama sorunlarını etkileyen faktörlerin karşılıklı ilişki ve strüktürü hakkında bilgi, kavrama ve bunların içeriğini verir. (İnceoğlu, 1980, s.33)

Çevresel tasarım araştırmaları problematiğinin belirlenmesinde yaygın olarak kullanılan kavramsal çerçeve ölçek, içerik ve süreç boyutlarını içermektedir. Tez problematiğinin bu boyutlar açısından ayrıntılı analizlerinin yapılması konu alanının kapsam, uzam, koşullar, amaç ve süreç bileşenleriyle belirlenmesi açısından yarar görülmektedir. (Ülken, 1997, s.28) Şekil 3.1’de problemın strüktürüne ilişkin ölçek, içerik ve süreç boyutları ifade edilmektedir.

Şekil 3.1 Tez sorunsalının ölçek, içerik ve süreç boyutları

3.1 Problemin Ölçek Boyutu

Tez sorunsalının ölçek boyutu; konu olan problemin hangi kapsam ve derinlikte ele alınıp inceleneceğinin belirlendiği boyuttur. Çalışmanın belirlenmesi açısından önemli bir boyut olmakla beraber, kapsam ve uzam olarak iki alt başlıktan oluşmaktadır.

3.1.1 Problemin Kapsamı

Tez sorunsalı konutun barındırdığı bir mekan olan yaşama mekanıdır. Dolayısıyla problemin kapsamı Mekan ölçeğinde odaklanmaktadır. Mekan, “İnsanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk” olarak tanımlanmaktadır. (Hasol,1990, s.352) Yaşama mekanı, kendini oluşturan eylemler ve eylem alanları gibi alt sistemler ve içinde yer aldığı konut, konut grubu ve yerleşme gibi üst sistemlerle anlam kazanmaktadır.

Bu nedenle tez sorunsalının belirlenmesi açısından “Kooperatif Konutunda Yaşama Mekanı” ‘nın içinde yer aldığı sistem hiyerarşisinin belirlenmesi ve incelenmesi gerekmektedir.

Bu amaçla kullanılan açılımlar genellikle;

- Ülke _____
- Bölge
- Kent Makro
- Semt _____
- Yerleşme
- Konut Grubu
- Bina Mezzo
- Konut Birimi
- Mekan _____
- Bina Bileşeni
- Yapı Bileşeni

- Ekipman Mikro
- Yapı Elemanı
- Yapı Malzemesi

şeklinde makro düzeyden mikro düzeye doğru sıralanmaktadır.

3.1.2 Problemin Uzamı

Kooperatif konutunda yaşama mekanının kullanım sonrası değerlendirilmesi sorununun hangi kapsamda ele alınacağını belirlemek kadar hangi uzamda ele alınacağını da belirlemek önem taşımaktadır. Bu düşünce ile tez sorunsalında, problemin uzamı kapsamı;

- İstek,
- Gereksinme,
- Performans,

başlıkları ile beraber irdelenmesi uygun olmaktadır.

Yukarıda adı geçen terimleri tanımlamakta fayda vardır. Farklı kaynaklarda istek ve gereksinme (ihtiyaç) sözcüklerinin aynı anlamda veya birinin diğeri yerine de kullanıldığı görülmektedir. T.D.K. Türkçe sözlüğünde gereksinme , ”bir şey için duyulan gereklilik, ihtiyaç” olarak tanımlanmaktadır. İstek sözcüğü ise aynı sözlükte, “bir şeye duyulan eğilim, rağbet, arzu” olarak tanımlanmaktadır. Mimarlıkta da zaman zaman birbirinin yerine geçmekle beraber istek ve gereksinme (ihtiyaç) olarak iki kavramın oluştuğu bilinmektedir. Bu kavramlardan gereksinme bir gerekliliği, istek ise bir yönelimi, bir üstün tutmayı (tercihi) anlatmaktadır.

İstek, olan ile olması arzulanan arasındaki farkı anlatır. Kullanıcının herhangi bir ekonomik neden belirtmeden konutun daha geniş olmasını, daha çok güneş almasını, bunların diğere gereksinmeler üzerindeki etkilerini düşünmeden istemesi gibi. Bu anlamda istek kavramı daha öznel (sübjektif) olup, kullanıcının sınırsız nitelikte ve nicelikte olabilecek alt amaçlarını tanımlar.

Gereksinme bir gereği, bir zorunluluğu belirtir, bir mekanın taşıyacağı en az nitelikleri tanımlar. Bu niteliklerden verilecek her ödün bir rahatsızlık nedeni olacaktır. Bir oturma odasında, bu hacimde yer alan dinlenme, misafir kabul etme

v.b. eylemler (aktivite, faaliyet) söz konusu ise, bunların yerine getirilmesi için gerekli olan koşulların her biri bir gereksinmedir. (İnceoğlu, 1982, s.34)

Ünügür, kullanıcı gereksinmelerini “Belli bir kullanıcı veya kullanıcı grubunun eylemlerini herhangi bir fizyolojik veya psikolojik rahatsızlık duymadan yerine getirebilmesi için çevrenin sahip olması gereken ve ödün verilemez koşullar” şeklinde tanımlamaktadır. (Ünügür, 1998) Tanımdan da anlaşılacağı üzere sorun, kullanıcı, eylem ve çevreye ilişkin nitelik ve karakteristiklerin somutlaşmış bir yapısını ifade etmektedir. Bu nedenle çevresel etkenler ile gereksinme ve olanaklar arasındaki denge noktalarında ortaya çıkan ve / veya tasarlanan fiziksel özellikler ve ölçülebilir davranışlar “performans” terimi ile tanımlanabilmektedir.

Temelde “bir sistemin nitelikleri ve yeterlilikleri” ‘nin belirlenmesine ilişkin bir kavram olarak tanımlanan performans, kullanıcı gereksinmelerine uygun olarak arzulanan davranışın, en iyi biçimde gösterilmesine ilişkin organize işlemler veya kurgulardır. Belli bir sistem üzerinde somutlaşan istek ve gereksinmelerin, olanak ve kaynaklarla dengelenen optimum değerini işaret eden “performans” terimi sözlük anlamı olarak “yerine getirme” ve “belli amaca yönelik girişimlerin başarı – gerçekleşme düzeyi” şeklinde tanımlanmakta; amaç ve kapsam boyutları ile bütünleşen bir strüktür göstermektedir. (Apak, 1998, s.62)

Berköz, çevre tasarım yaklaşımlarında performans kavramını dört grupta ele almaktadır.

- Yapısal performans,
- İşlevsel performans,
- Sembolik performans,
- Ekonomik performans ’dır.(Berköz,1975, s.44,45)

Performans kavramının bu alt açılımları özetlenirse;

- Yapısal performans; Bu sınıfa sokulabilecek performans boyutları daha çok yapı ile ilgilidir. Yapının bileşenlerinin ve fiziksel elemanlarının kendilerine düşen görevleri yerine getirmekteki etkinliklerini (veya belli zorunluluklar altında gerçekleştirmeleri gereken amaçları nasıl gerçekleştirdiklerini) ifade eder. Genellikle strüktür, malzeme, tesisat gibi yapı parçaları için geçerli olan

Genellikle strüktür, malzeme, tesisat gibi yapı parçaları için geçerli olan performanslar söz konusudur. Örneğin, strüktürel bileşenlerin mukavemeti, mekanlardaki aydınlık ve gürültü düzeyleri, hacimsel büyüklükler bu sınıf kapsamında görülebilecek performans boyutlarıdır.

- İşlevsel performans; Çevrenin, içinde yer alacak eylemlere fonksiyonel uygunluğunun irdelendiği yeterlilik boyutudur. Temelde mekan organizasyonu, hacimsel-alansal yeterlilikler olarak belirginleştirilen bu grup performans özelliklerinin yer aldığı performans boyutudur.
- Sembolik Performans; Sembolik performans, İşlevsel performans gibi Teknik ve Çevresel performansın nedenlerini oluşturur. Dolayısıyla daha çok yapı (ve yapma çevre) ile ilgilidir. Nitekim yapıların değerlendirilmesi yapılırken sadece insan performansı açısından görevlerini ne etkinlikte yaptıkları değil, fakat algılanmalarının ortaya koyduğu “Anlam” da göz önünde bulundurulur... Sembolik performans sözünü, Estetik performans sözü ile aşağı yukarı eş tutmak olasıdır.
- Ekonomik Performans; (Temelde) Kaynakların değişik kullanılış şekilleri arasında en iyi nasıl dağıtılabileceğine ilişkindir. (Bilindiği üzere) kaynakların (ihtiyaçlara oranla daima) sınırlı kalmaları, Ekonomik Performans gibi bir sorunu ortaya çıkartmaktadır... Yapımda bu sorun bütün Teknik, Çevresel, Sembolik ve İnsanlarla ilgili amaçların gerçekleştirilebilmesi için kaynakların ne şekilde tahsis edilmesinin gerektiği şeklinde somutlaşabilir. Dolayısıyla yapıların ve yapı bileşenlerinin ekonomik performansı, (belli Teknik, Çevresel, Sembolik ve İnsanlarla ilgili olarak önerilen performans boyutlarını gerçekleştirmede veya başka bir deyişle, belli faydalar yaratmakta) onlara tahsis edilen kaynakların ne kadar iyi kullanılmış olduğu anlamında yorumlanmaktadır.

Bu tez çalışması kapsamında, yukarıda belirtilen performans kavramlarından işlevsel performans kavramı düzeyinde çalışma ele alınacaktır.

Tez problematiğinin ölçek boyutu, mekan kapsamında, gereksinme-performans uzamında ele alınmaktadır.

3.2 Problemin İçerik Boyutu

Kooperatif konutunda yaşama mekanına ilişkin belirlemelerin neye göre yapılacağı; yani neyin, niçin, hangi koşullarda, nasıl ele alacağı sorunu tüm olguyu yönlendirecek bir nitelik taşımaktadır. "İçerik" veya "z" olarak adlandırılan ve genelde "belirleyici nitelikteki koşullar bütünü" şeklinde tanımlanan problemin bu boyutunu koşullar ve amaçlar-işlevler olarak iki grupta ele almak mümkündür. Bu nedenle bu bölümde, " Bir nesneyi o nesne yapan özel ve zorunlu koşul", " Bir nesnenin iç yapısını ve ayırt edici özelliğini meydana getiren amaç-işlev" olarak iki temel bileşeni ile içerik boyutu;

- Koşullar,
- Amaçlar-işlevler

alt başlıklarında incelenecektir.

3.2.1 Problemin Koşulları

Konut tasarımına ilişkin determinantların ortaya konulmasında dikkate alınması gerekli koşullar çok farklı taksonomiler ile çok farklı düzeylerde ele alınıp sınıflandırılabilir. Ancak bina-evre tasarımı bağlamında süreci belirleyen koşullar genelde;

- Sosyal,
- Ekonomik,
- Teknolojik,
- Yasal,
- Kültürel,
- Psikolojik,
- Coğrafik,
- Politik

şekillerinde açılmaktadır. (Apak, 1998, s.64)

Bilindiği üzere bu koşullar konut tasarım sürecinde dikkate alınması zorunlu koşullardır. Tez konu alanı olan “Kooperatif Konutunda Yaşama Mekanının Kullanım Sonrası Değerlendirilmesi” çalışmasında söz konusu olan kooperatif konutunun yaşama mekanıdır.

Konut kullanıcılarının yaşama mekanında gösterecek oldukları sosyal ve kültürel etkinlikler olan; konut dışından gelen misafirleri ağırlama, oturma-sohbet etme, radyo, müzik dinleme ve TV seyretme, kitap okuma ve çalışma eylemleri gibi sosyo-kültürel eylemlerin varlığı problemin belirlenmesi aşamasının içerik boyutunda yer alan yukarıda belirtilen koşullardan sosyal ve kültürel ağırlıklı koşullar olarak incelenmesini gerekli kılacaktır.

3.2.2 Problemin Amaç-İşlev Boyutu

“Bir objenin gördüğü iş-görev” veya “herhangi bir şeyin kendi amacına özgü doğal eylemi” olarak tanımlanan “işlev”, ihtiyaçların belirlediği erekların programlaştırılmasıdır.

T.Cronber herhangi bir olgunun erek-hedef niteliği taşıyan işlevlerini;

- Kullanışlılık,
- Güvenlik,
- Konfor,
- Sosyal uyum

olarak sınıflandırmaktadır.

Herhangi bir ürünün yerine getirmesi gereken işlevler açısından soruna yaklaşan BRS araştırma grubu ise;

- Güvenlik,
- Sağlık,
- Uygunluk,
- Ekonomi

alt başlıklarında toplanan bir açılım önermektedir.

Bina özelinde ise işlevin tanımı Vitruvius'a kadar uzanan tarihi bir perspektife dayanır. Adeta gelenek haline dönüşen bina işlevlerinin bu açılımı;

- Sağlamlık,
- Kullanışlılık,
- Güzellik-estetik olarak üç temel özelliği vurgulamaktadır. (Ülken, 1997, s.35-36)

Ünlü Romalı mimar-mühendis Vitruvius (M.S. 1.yy) mimari bir eserin başarı kriterleri olarak sırasıyla sağlamlık, kullanışlılık (işlevsellik) ve estetiği (güzellik) öne sürer. Bu kriterler arasında yer alan işlevsellik, bina hangi amaç için yapılmışsa ona iyi hizmet etmesi, kullanışlı olması durumudur. Bu kriterler, genelde bütün çağlardaki mimari eserlerin değerlendirilmesinde esas olduğu gibi, günümüzde de ana hatlarıyla geçerliliğini sürdürmektedir. (Erkök, 1992, s.67)

İşlev (fonksiyon); kullanışlılık veya işleyiş bakımından amaca uygunluk olarak tanımlanmaktadır. İşlev, bir binanın kullanım amacı ve buna bağlı gereksinimlerini belirtir. Mimarlıkta işlev; amaç, gereklilik ve uygunluk kavramlarını içermektedir. Mimaride işlev, tasarıma cevap verebilecek nitelikleri ve bunu sağlayacak formları(biçim) araştıran ve tanımlayan bir bilgi alanıdır. (Arcan-Evci, 1992, s.4)

İşlev öncelikle yapı öğelerinin, tek veya tüm, amaca uygunluğu anlamına gelmektedir. Bu plan özellikleri için olduğu kadar biçim özellikleri içinde geçerlidir. Örneğin her yapı bölümü, kendi içinde belirli bir işlevin gereksinimlerini karşılayacak şekilde planlanır; Bir sınıf belli sayıda öğrenci alacaktır, yeterli hacimde hava, yeterli yoğunlukta aydınlanma gerektirir; çocukların boyuna uygun masa ve iskemlelere sahip olmalıdır; bahçeye, yeşile açılması, kışın güneş alması istenir. Günümüz insanı buna benzer sayısız gereksinme için minimum standartlar saptamıştır. Bu standartların bir bölümü, uzun kullanma süreçleri sonunda kendiliğinden ortaya çıkmış, fakat özellikle boyutlarla ilgili olan bir çoğu da bilimsel araştırmalar, istatistikler sonucunda elde edilmiştir. Bu gün standart insan ölçülerine göre eşyalar, yapı elemanları, sıhhi bloklar yapılıyor; odalar, bürolar, kat yükseklikleri, yapı bloğu derinlikleri ve başka sınırlamalar var. Bütün bunlar işlev kavramının özel, gelişmiş görüntüleridir. (Kuban, 1992,s.21-22)

Konut yapılarının işlevini belirleyen; içinde oluşturduğu mekanların ve bu mekanlar içinde belli eylemleri yerine getiren insanların performans özellikleridir.

Bölüm 3.1.2 'de performans kavramı detaylı bir şekilde ele alındığından bu bölümde tekrar ele alınmasına gerek duyulmamıştır.

Bu kavramsal çerçevenin çözümlenmesinden anlaşılabacağı üzere tez sorunsalının işlev boyutu; konut mekanının sahip olduğu “işlev” amacına bağlı olarak, sağlamlık, kullanışlılık(işlevsellik) ve estetik(güzellik) hedeflerinden oluşmakta ve kullanışlılık (işlevsellik) üzerinde yoğunlaşmaktadır.

3.3 Problemin Süreç Boyutu

Süreç “aralarında birlik olan veya belli bir düzen içinde tekrarlanan kesiksiz olay, işlem veya eylemler dizisi” olarak tanımlanmaktadır. (Ülken, 1997, s.56). Konut tasarımı sürecinde neyin, niçin, hangi kapsamda belirleneceğinin yanı sıra nasıl ve kim tarafından yapılacağının kararlaştırıldığı boyuttur.

Tez çalışma alanı olarak belirlenen “Kooperatif konutunda yaşama mekanının kullanım sonrası değerlendirilmesi” temelde süreç olarak bir “Değerlendirme” işlemine dayanmaktadır. Mevcut konutların değerlendirilip elde edilen bilgilerin konut tasarım süreci içinde yer alacak olması böyle bir sürecin girdi, strateji, strüktür ve çıktı özelliklerinin belirlenmesinde tez sorunsalının sistemleştirilmesi açısından yarar vardır.

3.3.1 Değerlendirme Süreci

Değerlendirme, “bir olgunun , bir olayın, nesne veya objenin, kendisine ilişkin değer kıstasları ile karşılaştırılması ve bu kıstasların ne oranda gerçekleşip gerçekleşmediğinin saptanması”, “varılan yargı” olarak tanımlanmaktadır. (Ülken, 1997, s.61)

Değerlendirme sürecinin anlam kazanması için ;

- Değerlendirme amacının,
- Değerlendirenin, Değerlendirilenin,
- Değer sistemi ve ölçütlerin,
- Değerlendirme tekniğinin belli olması gerekmektedir.

Değerlendirmenin başlıca görevi, “tanımlanmış olan amaca erişmek için gerekli alternatifleri seçmek ve bu alternatiflerin birbirleri ile olan mukayeselerini objektif olarak yapmak...” şeklinde tanımlanmıştır. (Sey-Tapan, 1976, s.25) Çakın, ise “Değerlendirme etkinliğinin en önemli amaçlarından birinin, davranışları doğuran zihinsel ve toplumsal kuralların bilinmesi, diğerinin ise, ard-besleme (feed back) sürecinde bu kuralların bilginin toplanma ve kullanılma biçimini nasıl etkilediğinin aydınlatılması” olduğunu belirtmektedir. (Çakın, 1981, s.180)

Değerlendirmenin sistematik bir biçimde gerçekleşmesi son 70 yıla rastlamaktadır. Özellikle endüstriyel üretim sistemlerinin belirlenmesi, değerlendirme bilinçli olarak yapılmasını zorunlu kılan başlıca nedenlerdendir. Endüstriyel üretim sistemlerinde amaca yönelik, karmaşık ve aynı üründen çok sayıda üretilmesi gibi özellikler, değerlendirme sürecinin strüktürünün de belirgin bir biçimde olmasını gerektirmektedir. Kişinin veya bir grubun planlanan sistemle erişmek istediği ve kendisine ait değerler sisteminin biçimlendirdiği amacı, değer kriterlerini etkileyen iki temel unsurdan biri olarak gösterilmektedir. İkinci temel unsur ise, kişinin veya bir grubun tasarladığı amaca ulaşmakta çevre koşullarının koyduğu zorunluluklardır. Böylece planlanan olgunun, “Değerler sistemi” elde edilmiş olur. Değer sistemi aynı zamanda karar kriterlerini de içermektedir. O halde “kriter” amaca yönelik bir sistemin elde edilmesinde “çevre girdileriyle”, “amaç” arasındaki bir ilişki sonucunda ortaya çıkan bir “değer” olgusudur. Her sistem kendisine ait bir değer sistemini de birlikte getirir. Her ne kadar bir sistemi oluşturan değerler çeşitli örneklerde farklı biçimlerde ortaya çıkarlarsa da en çok görünenleri;

- Kar,
- Kalite,
- Rekabet,
- Uyuşabilirlik,
- Fleksibilite,
- Güzellik,
- Güvenlik,
- Zaman,

- Performans

kavramları içinde toplanırlar.(Sey-Tapan, 1976, s.28)

Mimarlıkta değerlendirme, “bir ürünün veya sürecin getirdiği fayda ve zararların eksplisit (açık) bir biçimde ortaya konması ve böylece bilinçli olarak önceden saptanan amaca ilişkin kriterler takımının, ne oranda gerçekleşip, gerçekleşmediğinin saptanması...” olarak tanımlanmaktadır. Amaç bir mimari ürünün oluşmasında katkıda bulunan grupların (mal sahibi, kullanıcı vs. gibi) değer sistemlerinin karşılıklı etkileşmelerini bilinçli olarak saptayarak, optimum bir çözüme varmaktır. (Sey-Tapan, 1976, s.32)

Mimari tasarım sürecinde yer alan değerlendirme çalışmaları iki ana başlık altında ele alınmaktadır;

- Tasarlama süreci içinde değerlendirme,
- Kullanılmakta olan yapıların değerlendirilmesidir. (Atasoy, 1973, s.67)

Tasarlama süreci içinde değerlendirme ve kullanılmakta olan yapıların değerlendirilmesi konuları bölüm 2.4.1 ve 2.4.2’de geniş bir biçimde ele alındığında burada tekrar ele alınması gerekli görülmemiştir.

“Kooperatif konutunda yaşama mekanının kullanım sonrası değerlendirilmesi” başlıklı tez çalışmasında, tez problematiğinin belirlenmesi aşamasının süreç boyutunda ele alınan “Değerlendirme süreci” bu çalışmanın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Değerlendirme süreci, konu olan kooperatif konutunun yaşama mekanının performans uzamında, göstermiş olduğu işlevsel performansının değerlendirilmeye tabii tutulmasından oluşmaktadır.

3.3.2 Süreçte rol alanlar

Konut tasarımı ile ilgili kararların günümüzde sorunun kapsamı nedeniyle tek başına alınması olanaksızdır. Tasarlama işleminin karmaşık yapısı ve karara katılanların çeşitliliği nedeni ile; bir seri halinde, sıra ile karar verilmesi gerekmektedir. Kararların birbirini etkilemeleri de; bir sıraya konulmalarını gerektiren nedenler arasındadır.

Süreç, ancak eylemi yapan ile anlam kazanmaktadır. Değerlendirme sürecinde neyin, niçin, hangi kapsamda ve nasıl belirleneceğinin yanı sıra kimin tarafından yerine getirileceğinin de bilinmesi gerekmektedir.

Tasarımın bu aşamasında, amaçları saptanmış, geliştirilen model doğrultusunda düzenlenen ön tasarım seçeneklerini değerlendirmede ve karar işleminde yine makro ve mikro ölçekteki politikalar, kararlar ve bunları oluşturan kuruluşlar etkilidir. Makro ölçekte;

- Merkezi yönetim,
- Politik örgütler,
- Ve diğerleri.

Mikro ölçekte;

- Yerel yönetim (belediye),
- Kullanıcı örgütü/ kullanıcı,
- Sivil toplum örgütleri,
- Yerel politik örgütler,
- Yerel kamu kuruluşları,
- Tasarımcı,
- Yapımcı,
- Eleştirmen,
- Üretimci,
- Mal sahibi,
- Taşaron,
- İşçi,
- Yatırımcı

şeklinde gruplanarak süreçte rol alanların farklı sistem açılım seviyelerinde, sürecin farklı adımlarında hangi etkinlikte görev alacağı açıkça belirlenmelidir.

Kooperatif konutunda yaşama mekanının kullanım sonrası değerlendirilmesi sürecinde değerlendirmeyi yapanlar konut kullanıcıları, değerlendirilen ise konut yaşama mekanının işlevsel performansı şeklinde değerlendirme sürecinde rol alanlar belirlenmiştir.

Konut kullanıcıları, yaşamlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri ve her türlü ihtiyaçlarını karşıladıkları, yaşamlarının bir parçası haline dönüşen konutlarında geçirirler. Doğal olarak kendi yaşam çevreleri hakkında hiç kimse konut kullanıcıları kadar geniş bir bilgi ve deneyime sahip değildir. Yapılan değerlendirme çalışmalarında elde edilen bilgiler doğrudan değerlendirme çalışmalarında değerlendirilmesi yapılan konut kullanıcılarından elde edilmektedir.

Yaşama mekanı, kendini oluşturan dört ana eylem alanı olan oturma-dinlenme eylem alanı, radyo, müzik dinlenme ve TV seyretme eylem alanı, kitap okuma ve çalışma eylem alanı ve oyun oynama eylem alanlarının yaşama mekanı içinde kullanıcıların bu eylemlerini yerine getirmesi gerekmektedir. Bu eylemler ve eylem alanlarının yaşama mekanında kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verememesi mekanın tam olarak işlevini yerine getirememesine neden olur.

Ayrıca, yaşama mekanının konutun diğer mekanları ile olan görsel, işitsel vb. bağlantıları karşılayıp karşılayamaması da yaşama mekanının işlevsel performansını etkilemektedir.

Yaşama mekanı, kullanıcılarının mekanda ihtiyaç duyulan eylemlere karşılık gelen eylem alanlarından oluşması ve konutun yaşama mekanı ile bağlantılı olan yemek hazırlama mekanı, yemek yeme mekanı, açıkta oturma-balkon, teras mekanı ve konuta giriş mekanı ile bağlantılı olması mekanın göstermiş olduğu işlevsel performansı açısından önemli bir yer tutmaktadır.

Tez problematiğinin süreç boyutunda yer alan değerlendirme sürecinde konut kullanıcılarının kooperatif konutunun yaşama mekanında yer alan eylem, eylem alanları ve mekanın diğer mekanlarla bağlantılarının ele alınacağı işlevsel performansının değerlendirilmesinin yapılması amaçlanmıştır.

3.4. Bölümün Sonuçları

Kooperatif konutunda yaşama mekanının kullanım sonrası değerlendirilmesi bağlamında ortaya konulan tez sorunsalı sistematik bir yaklaşımla ele alınıp çözümlenmeye çalışılmıştır. Tez problem alanının ölçek, içerik ve süreç bileşenleri, bir ilişki matrisi oluşturacak şekilde irdelenmiş; her boyut kendini oluşturan alt bileşenler ile tanımlanarak ilişkilendirilmiştir.

Sorunun ölçek boyutunun makro, mezzo ve mikro ölçek skalasında yer alan “kapsam” hiyerarşisinde mezzo mekan düzeyinde, işlevsel performans uzamında ele alınacağı belirlenmiştir.

Tez sorunsalının içerik boyutu ise; konut tasarımına ilişkin determinantların ortaya konulmasında dikkate alınması gereken koşullardan sosyal ve kültürel koşullar temeline oturmaktadır. İçerik boyutunun alt açılımı olan amaç-işlev boyutunda ise, kullanışlılık (işlevsellik), sağlamlık ve güzellik(estetik) alt açılımlarından kullanışlılık-işlevsellik alt açılımına indirgenmiştir.

Problemin süreç boyutu, değerlendirme süreci olarak ele alınmış ve süreçte yer alanlar alt açılımında ise değerlendirenin konut kullanıcıları, değerlendirilenin kooperatif konutunun yaşama mekanı olduğu belirlenmiştir.

Tez çalışmasının bir sonraki bölümünde problemin belirlenmesi aşamasına göre sınırlanan konu alanı olan kooperatif konutunda yaşama mekanının işlevsel performansına yönelik bir alan çalışması uygulanacaktır.

4. ALAN ÇALIŞMASI

Bu tez çalışmasının üçüncü bölümünde uygulanan problem alanının belirlenmesi çalışması ile Türkiye’de üretilen kooperatif konutlarının yaşama mekanlarının işlevsel performanslarının kullanım sonrası değerlendirilmesi yolu ile analizi sürecinde karşılaşılabilecek sorunları belirlemek için, konut kooperatifçiliğinin hızlı bir gelişme gösterdiği Yalova ilinde bir kooperatif yerleşmesinde bir alan çalışmasının gerçekleştirilmesine çalışılmıştır.

4.1 Alan Çalışmasının Kapsamının Belirlenmesi

Alan çalışmasının metodoloji sorunlarının başında; bilginin kimden ve hangi kapsamda toplanacağını belirlemede uygulanacak ilk adım; fiziksel ölçek skalasında sınırlamaya gidilmesi, yani, denek alanının seçilmesidir. İkinci adım ise hangi örnekleme metodu ile denek alanının hangi oranda ve nasıl inceleneceğidir. (Apak, 1990, s.46)

4.1.1 Örnekleme Alanının Tanımlanması

Araştırma alanı olarak Yalova ilinde kooperatif örgütlemelerin irdelenmesi sonucu Zümrüt Sitesi seçilmiştir. İl bazında Yalova ilinin seçilme nedeni; ülke genelinde ve bölgeler arasında konut kooperatifçiliğinin hızla geliştiği Marmara Bölgesinde yer alan küçük bir il olmasıdır. Yalova, dışarıdan sürekli iç ve dış göçlere maruz kalmış; bu duruma bağlı olarak şehir nüfusu son yıllarda gözle görülür bir şekilde artmıştır. Buna rağmen, il genelinde; konut üretiminde devlet ve özel sektörler tarafından gerçekleştirilen toplu konut girişimlerinin olmaması, Yalova’nın bir kıyı şehri olması, dar ve orta gelirli insanların yap-sat sektörü tarafından üretilen konutlara alım güçlerinin yeterli olmaması sebeplerinden dolayı dar ve orta gelirli kesim yoğun bir şekilde kooperatif konutlarına yönelmişlerdir.

Alan araştırması olarak seçilen Zümrüt Sitesi; 1988 yılında yapımına başlanılan, 1994 yılında yapımı bitirilen, geleneksel yapım tekniği ile üretilen bir konut

kooperatifi yerleşmesidir. Yerleşim; A, B, C blokları olmak üzere 3 bloktan oluşan, 5 katlı, her katta 3 dairenin bulunduğu 45 dairelik bir yerleşmedir. Zümrüt Sitesi; Yalova merkez sınırları içerisinde, Yalova-İzmit karayolu üzerinde, İsmet Paşa Mahallesinde yer almaktadır.

4.1.2 Örneklem Sayısının Tespiti

Bir alan çalışmasında örneklem sayısı, veri toplama metotları, zaman ve istatistiki geçerlilik gerekleri göz önünde tutularak belirlenir.(Apak, 1990, s.48) Gözlem, tespit, mülakat ve anket uygulaması şeklinde düşünülen veri toplama işlemlerinin denek başına 15-20 dakika süreceği tahmin edilerek, zaman ve veri toplama metotlarının sınırlamaları nedeniyle örneklem sayısı 35 olarak belirlenmiştir. Ayrıca, 35 sayısı nonparametrik istatistik testlerinde en az farklılaşma ve hassaslık derecelerinde sonuçlar verebilmesi açısından da uygun ve yeterli görülmektedir.

4.1.3 Örneklem Metodunun Belirlenmesi

Alan çalışmasında, örneklem metodu iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada yerleşimde yer alan 3 yapı bloğundaki 45 daire numaralandırılmış; ikinci aşamada ise bu 45 daire arasından “tesadüfi” (rast gele) örneklem metodu ile 35 denek belirlenmiştir. Herhangi bir nedenle sağlanamayan örneklemeler yerine yeniden numara çekerek örneklem sayısı 35’e tamamlanmıştır.

4.2. Alan Araştırması Yönteminin Saptanması

Bir alan araştırması yöntemi, “analiz amacıyla toplanacak verilerin planlı bir biçimi” olarak tanımlanabilir. (Apak, 1990, s.49) Problemin tanımını izleyecek aşağıdaki yöntem adımları bu planlı kurguyu tamamlamaktadır.

- a) Tez hipotezlerinin ortaya konulması,
- b) Veri toplama için uygun tekniklerin seçimi,
- c) Örneklem süreci,
- d) Ön çalışma,

- e) Veri toplama çalışması,
- f) Veri işleme, ktlama,
- g) İstatistiki analizler,
- h) Sonuçların çıkarılması-hipotezlerin sınanması. (Apak, 1990, s.49)

Bu sistematik açılıma uygun olarak alan çalışmasında uygulanan yöntem adımları kısaca şöyle özetlenebilir.

4.2.1. Tez Hipotezlerinin Ortaya Konulması

Yapılan alan çalışması ile kooperatif konutlarında yaşama mekanının göstermiş olduğu işlevsel performanslarına yönelik irdelenmek istenen tez hipotezleri;

- Yaşama mekanında kullanıcıların, mekanın göstermiş olduğu işlevsel performansından memnuniyetleri ile kullanıcı sayısı, kültür düzeyi, eylem sayısı, ekipman sayısı ve ekipman arasında ilişki olması,
- Farklı orijinlere mensup kullanıcıların aynı mekanı farklı değerlendirmesi,
- Yaşama mekanının işlevsel performansını belirleyen; ekipman, ekipman alanı, ekipman düzeni, eylem, eylem alanı, eylem organizasyonu ve yaşama mekanının boyutlarına bağlı olarak değişmesi,

olarak özetlenebilir.

4.2.2. Uygun Veri Toplama Tekniklerinin Seçimi

Alan çalışmasında; toplanacak verilerin türü ve niteliğine bağlı olarak gözlem, mülakat, anket, tespit ve dökümantasyon olarak veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Bu tekniklerden uygun olanının seçilmesi veri karakteristikleri ile tekniklerin kıyaslanmasına dayanmaktadır. Böyle bir irdeleme ile ortaya konulan integre veri toplama teknikleri bütünü Tablo 4.1’de verilmektedir.

4.2.3. Örneklememe İşlemi

Örneklememe işlemine ait olan bilgiler ayrıntılı olarak Bölüm 4.1.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1 İntegre veri toplama teknikleri

	Mevcut														
	Çevre				Ekipman			Eylem		Kullanıcı					
Data Teknik	En	Boy	Yükseklik	Biçim	Boyutları	Sayısı	Cinsi	Tipi	Sıklığı	Doğum Yeri	Yaşı	Sayısı	Tahsil	Eko. Yapısı	Tercihleri
Gözlem				X	X	X	X								
Anket								X	X	X	X	X	X	X	X
Tespit					X	X	X								
Doküman.	X	X	X	X											

4.2.4. Ön Çalışma

Yapılacak olan alan çalışmasına ait anket uygulamasını test etmek amacı ile 5 aile üzerinde bir ön çalışma yapılmış ve gözlenen bazı durumlar anket çalışması için yeniden düzenlenmiştir.

4.2.5. Veri Toplama Çalışması

Yapılan ön çalışmalar sonucunda geliştirilen bilgi toplama formu ile, gözlem, tespit, mülakat ve anket tekniklerinin uygulanmasını kapsayan veri toplama çalışmaları Nisan ve Mayıs ayları içerisinde Yalova'da Zümrüt Yapı Kooperatifinde sürdürülerek 35 örnekleme sayısına ait bilgiler elde edilmiştir.

4.2.6. Veri İşleme ve İstatistiki Analiz Çalışmaları

Toplanan veriler; sıklık (frekans) ve dağılım açısından irdelenmiş ve faikiyet (significance) testleri ile istatistiki analizlere tabi tutulmuştur. Elde edilen sonuçlar Bölüm 4.3.6 alt bölümünde ayrıntılı olarak verilmiştir.

4.3. Alan Araştırması Sonucu Elde Edilen Veriler

“Kooperatif Konutunda Yaşama Mekanının Kullanım Sonrası Değerlendirilmesi” adlı tez çalışmasında uygulanan alan araştırması sonucu, Yalova ‘da Zümrüt Sitesi adlı kooperatif yerleşmesinde yapılan alan araştırmasında toplanan veriler, şöyle gruplanmaktadır.

4.3.1. Kullanıcı Özelliklerinin Tespiti

Kullanıcı özellikleri tespitinin büyük bir bölümü, aile içindeki kültür ve yaşam tarzını şekillendirmesi, sürdürmesi açısından ailenin diğer fertleriyle birlikte daha çok ebeveynlere dönük yapılmıştır.

Bu yaklaşım çerçevesinde kökenleri hakkında veri sahibi olmak amacıyla doğum yerlerinin Yalova olup olmadığı sorulmuş ve elde edilen veriler Tablo 4.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2 Doğum Yeri

	Yalova	Yalova Dışı	Toplam
Hane Halkı Reisi Sayısı	10	25	35
%	28,57	71,43	100

Bu sorunun cevabı doğrultusunda Yalova dışı doğumlu olanlara yöneltilen kaç yıl önce Yalova’ya yerleştikleri sorusuna alınan cevaplar ise;

Tablo 4.3 Yalova’ya Yerleşme Süresi

Kişi %/Yıl	20	16-20	11-15	6-10	3-5	1-2	1	Belirsiz	Σ
Aile	6	1	6	3	7	1	1		25
%	24,0	4,0	24,0	12,0	28,0	4,0	4,0		100

şeklindedir. Bu iki tablodan da görüldüğü üzere deneklerin büyük bir çoğunluğu Yalova dışı doğumlu ve 3 ile 15 yıl arasında Yalova’ya başka şehirlerden gelip yerleşen ailelerden oluşmaktadır.

Kullanıcıların sosyo-ekonomik yapıları çerçevesinde ekonomik durumları hakkında bilgi verebilecek bir ölçüt olarak konut sahipliği (mülkiyet durumu) aşağıdaki Tablo 4.4’de sunulmuştur.

Tablo 4.4 Mülkiyet Durumu

	Ev Sahibi	Kiracı	Σ
Aile	24	11	35
%	68,57	31,43	100

Kooperatif konutunda yaşayan kullanıcıların tahsil durumları dikkate alındığında; erkek deneklerin %77,4'ü orta ve yüksek okul mezunu olmalarına rağmen, bayan deneklerin %53'ü orta ve yüksek okul mezunu olarak yerleşmedeki bayan deneklerin eğitim seviyesinin erkek deneklere oranla yaklaşık %50 oranında düşük olduğu görülmektedir. Belirlenen sonuçlar şöyledir;

Tablo 4.5 Tahsil Durumu

	İlk	Orta	Lise	Yüksek	Σ
Bay	7	6	9	9	31
%	22,60	19,30	29,05	29,05	100
Bayan	16	8	6	4	34
%	47,05	23,50	17,65	11,80	100

Hane halkı büyüklüğünün 35 denek üzerindeki dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi 1-2 ve 3-4 kişilik çekirdek aile dilimlerinden oluştuğu görülmektedir. Bu dilimlerdeki denek sayısı toplam denek sayısının % 85,70'ini oluşturmaktadır.

Tablo 4.6 Hane Halkı Sayısı

H.Halkı	1-2	3-4	5-6	6 >	Σ	%
H.Sayısı						
Hane sayısı	12	18	5	-	35	-
%	34,30	51,40	14,30	-	-	100

Deneklerin yaşları ise yaşlı kuşaklarda bulunan deneklerde toplanmaktadır. 20 ve 20 yaş altı erkek denekler % 26,92, bayan denekler % 27,60, 21 ile 40 yaş arasında bulunan erkek denekler % 30,75, bayan denekler % 32,73, 41 ve üstü yaşlarda bulunan yaşlı kuşak deneklerinin % 42,33'ünü erkek denekler, %39,67'sini bayan denekler oluşturmaktadır.

Tablo 4.7 Kullanıcı Yaşları

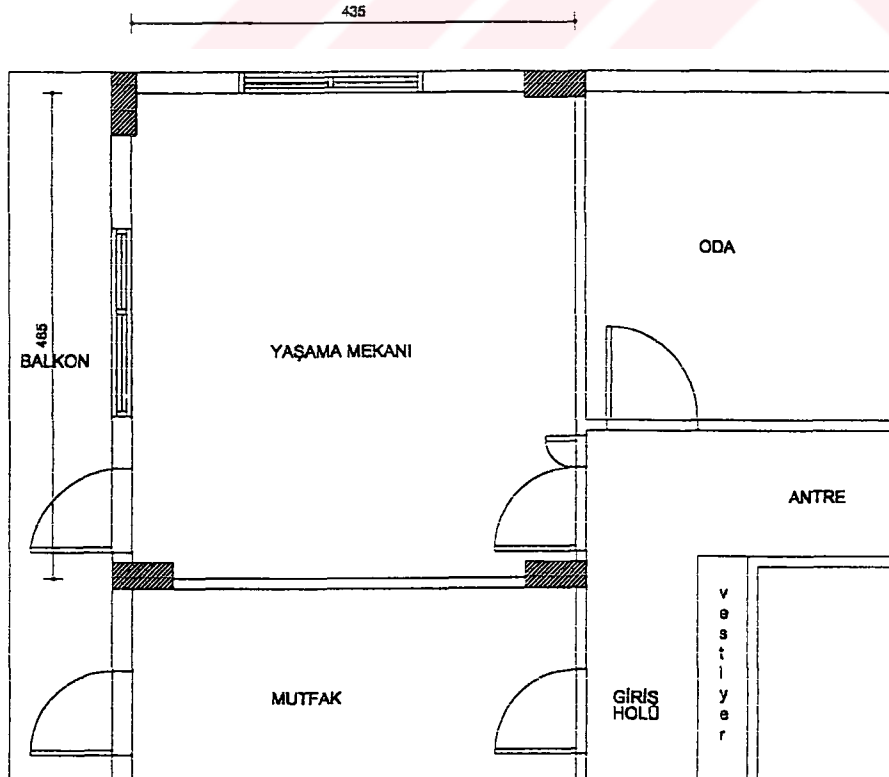
Cinsiyet %/Yaş	<20-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-21>	Σ
Bay	14	4	5	5	2	4	3	15	52
%	26,92	7,69	9,61	9,61	3,84	7,69	5,77	28,87	100
Bayan	16	4	7	2	6	5	3	15	58
%	27,60	6,89	12,06	3,44	10,34	8,64	5,17	25,86	100

Alan çalışması yapılan yapı kooperatifine ait Zümrüt Sitesi yerleşmesinde bulunan kullanıcılar, Tablo 4.4’de ki mülkiyet durumundan anlaşılacağı gibi bu konut yerleşmesindeki kullanıcıların büyük bir çoğunluğu kendilerine ait olan konutlarda yaklaşık 4-5 yıllık bir zaman diliminden itibaren bu konutları kullanmaktadırlar.

4.3.2. Konut ve Yaşama Mekanının Özellikleri

Bir kooperatif konutu yerleşmesi olan Zümrüt Sitesinde bulunan 3 yapı bloğu da aynı plana sahip olmakla beraber her katta 2 değişik konut tipi ortaya çıkmaktadır. Bu tipler zemin kat ve normal katlarda çıkma ve geri çekmelerle değişiklikler göstermektedir. A/1 Zemin, A/1 Normal, B/1 Zemin ve B/1 Normal kat olarak çeşitlemeleri bulunmaktadır. Bu çeşitlemeler neticesinde tasarımın genel çizgi prensipleri değişmemekte, oda sayıları ile alanlar artmakta veya azalmaktadır. Tip ve çeşitlemelere ilişkin planlar Ek-A’ da verilmektedir.

Yerleşmede konut tipleri arasında farklılıklar olmasına rağmen iki konut tipinde de yaşama mekanları aynı boyutsal büyüklüklere sahiptirler. Yaşama mekanlarının iç ölçüleri 4.35 m x 4.65 m’dir. Yaşama mekanlarının net alanı ise 20.25 m² ve biçimi aşağıdaki Şekil 4.1’deki gibidir.

Şekil 4.1 Yaşama Mekanının Planı

4.3.3. Yaşama Mekanında Yer Alan Eylemler ve Özellikleri

İşlevsel ihtiyaçları belirlemesi, işlevsel performansa etkisi ve özellikle eylem organizasyonu çerçevesinde yaşama mekanında yer alan eylem tip ve sayısı büyük önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda oluşturulan ve yöneltilen sorularla elde edilen veriler Tablo 4.8’ de görüldüğü gibidir.

Tablo 4.8 Yaşama Mekanında Yer Alan Eylemlerin Tip ve Sayıları

	Otur.	Dinlen.	Mis. Kabul	Yemek Yeme	TV İzle.	Müzik Dinle.	Kitap Oku.	Ders Çalış.	Yatma	İbadet Etme	Diğer
Hane Sayısı	20	20	35	8	20	23	18	6	5	9	-
%	57,14	57,14	100	22,85	57,14	65,71	51,42	17,15	14,28	25,71	

Tablo 4.8’den de görüldüğü gibi deneklerden % 57.14’ü yaşama mekanında oturmakta diğer % 42.86’lık kesim başka bir odayı günlük oturma amacıyla kullanmaktadır.

Diğer önemli bir faktör olarak eylem sıklığını belirlemek amacıyla, yaşama mekanında yer alan, bu açıdan önemli bazı eylemler sınanmış, kalabalıklık açısından misafir kabul etme alışkanlığı deneklerin % 57.14’ ünde haftada 1-2 defa olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4.9 Misafir Kabul Etme Sıklığı

Haftada	1-2	3-4	5-6	6>	Σ
Hane Sayısı	20	11	4	-	35
%	57,14	31,42	11,44	-	100

Bu yaklaşım çerçevesinde yemek yeme sıklığı ve kullanılan mekanlarda çok önemli rol oynaması sebebiyle deneklerin yaşama mekanlarında belirlenmiştir. Aşağıdaki Tablo 4.10’dan da görüldüğü gibi deneklerin % 80 gibi büyük bir bölümü sabah kahvaltılarını ve akşam yemeklerini yemeyi mutfakta gerçekleştirmektedir. Buradan da anlaşılabacağı üzere yaşama mekanında yer alan yemek yeme ile ilgili ekipmanlar ve yaşama mekanı özel günler ve konuta dışarıdan gelen misafirler için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Öğlen yemeklerinde ise; deneklerin % 22.85’lik çalışan

kesime ait deneklerin öğlen yemeklerini konutlarının dışında yedikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 4.10 Yemek Yeme Yeri ve Sıklığı

	Sabah %		Öğle %		Akşam %	
Mutfak	28	80	24	68,58	28	80
Yaşama Mekanı	2	5,71	3	8,57	4	11,43
Dışarıda	5	14,29	8	22,85	3	8,57
Σ %		100		100		100
Σ	35		35		35	

4.3.4. Yaşama Mekanında Yer Alan Ekipmanlar

Yaşama mekanlarında gözleme dayalı olarak kullanılan ekipmanların yalnız cinsi, sayısı ve boyutları tespit edilmekle kalmayıp mekan içindeki düzenleri de belirlenmiştir.

Bu belirleme sonucunda deneklerin kullandığı ekipmanların dağılımları aşağıdaki gibi olmaktadır.

Tablo 4.11 Kullanılan Ekipman Cins ve Sayıları

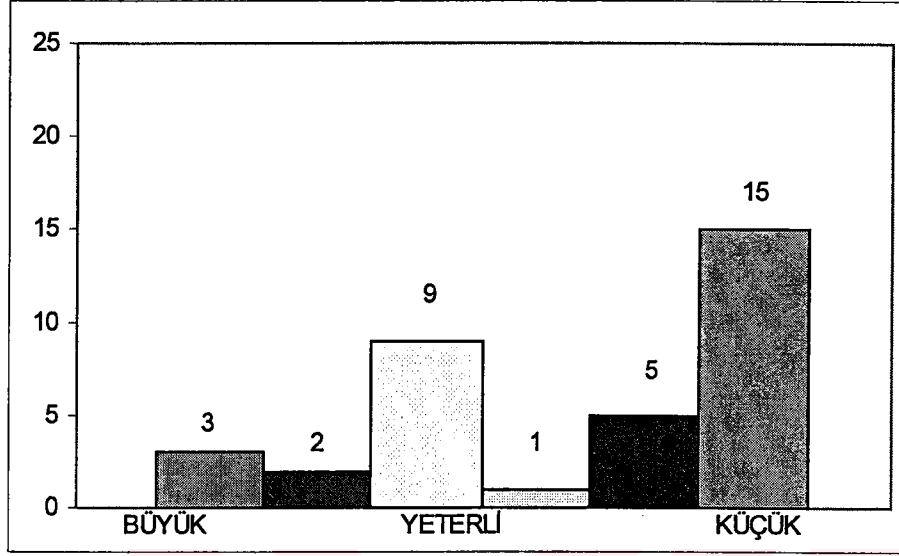
	3'lü Koltuk	2'li Koltuk	Tekli Koltuk	Sehpa	TV Sehpa	Masa	Sandalye	Büfe	Bunların Dışında
Ekipman Sayısı	33	17	31	32	19	19	20	31	7
%	94,30	48,50	88,60	91,40	54,30	54,30	57,10	88,60	20,00

Tabloda gösterilen ekipmanlar dışında 3 yaşama mekanında köşe L koltuk takımı ve 4 yaşama mekanında da divan kullanıldığı gözlenmiştir.

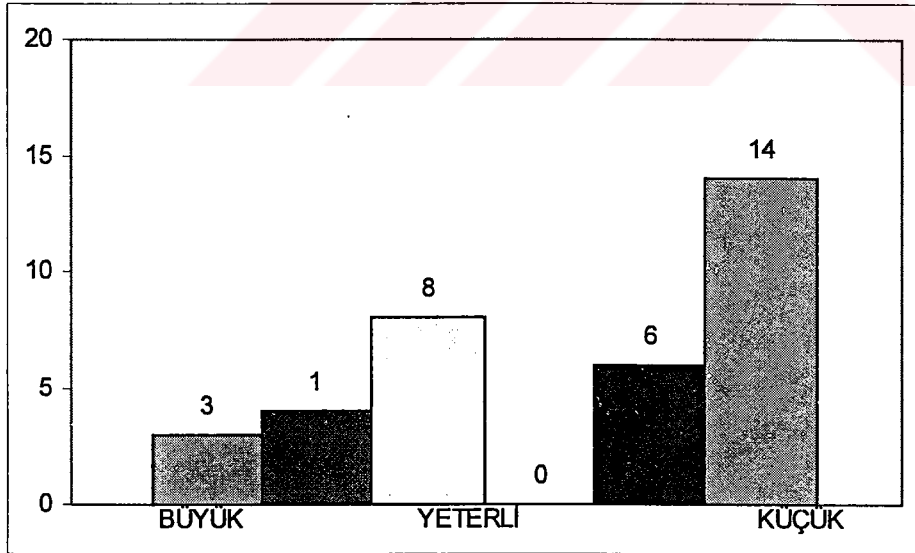
4.3.5. Kullanıcıların Değerlendirme ve Tercihleri

Deneklerle görüşme sırasında içinde bulundukları yaşama mekanına ilişkin boyutları, alanı vd. hakkındaki görüşleri thrustone skalaları yardımıyla alınmıştır. Bu zihinsel değerlendirme tekniği, sabit referans noktaları olarak saptanan iki zıt değer ile bunlar arasında belirlenen bir skaladan oluşur. Denekten değerlendirmesi istenen; konu veya konum hakkındaki yargısını ifade edecek uygun bir yeri, skala üzerinde işaretlemesidir. (Ünügür, 1981, s.67)

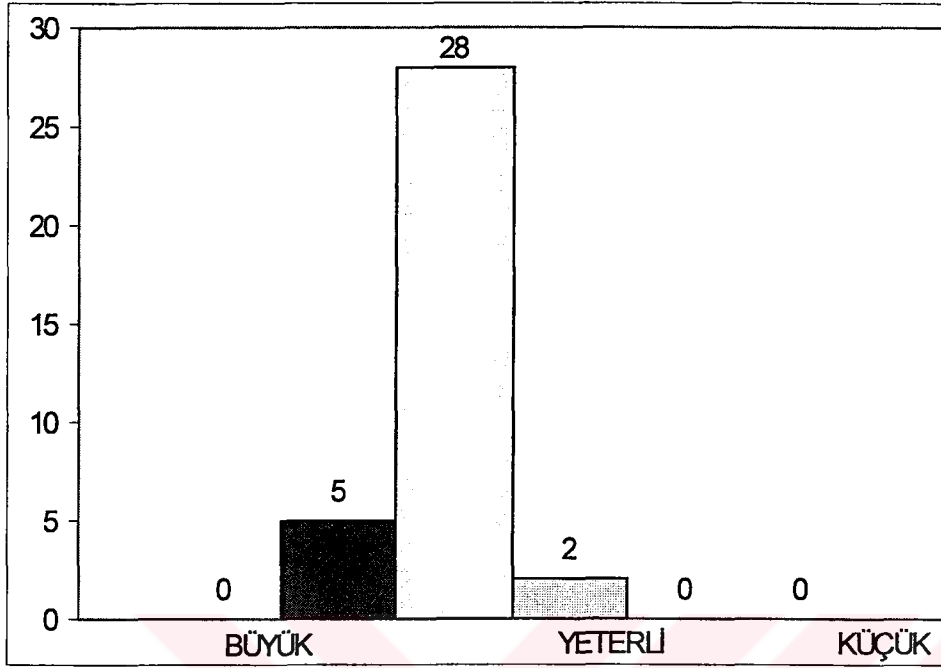
Thrustone skalaları yardımıyla alınan kullanıcı görüşleri aşağıdaki şekillerde görülebileceği gibi histogramlarla ifade edilmiştir.

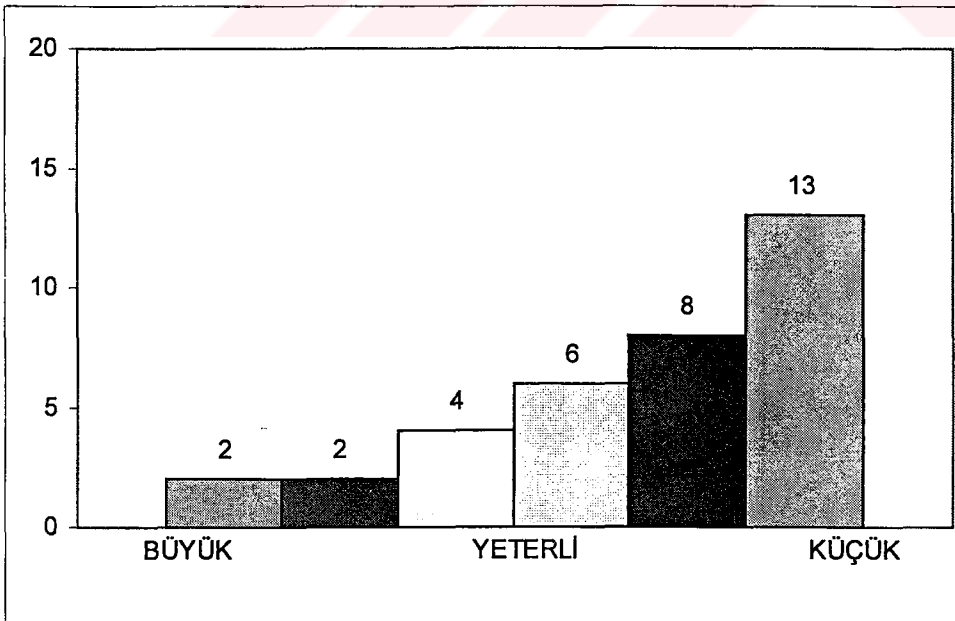
Şekil 4.2 Mekanın Eni Hakkında Kullanıcı Öznel Değerlendirmesi

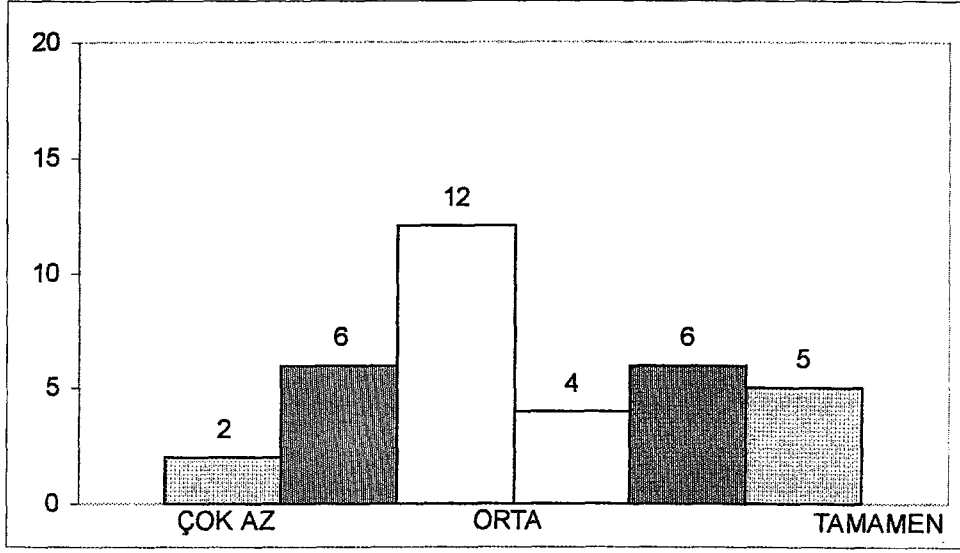
Şekil 4.3 Mekanın Boyu Hakkında Kullanıcı Öznel Değerlendirmesi

Şekil 4.4 Mekanın Yüksekliği Hakkında Kullanıcı Öznel Değerlendirmesi

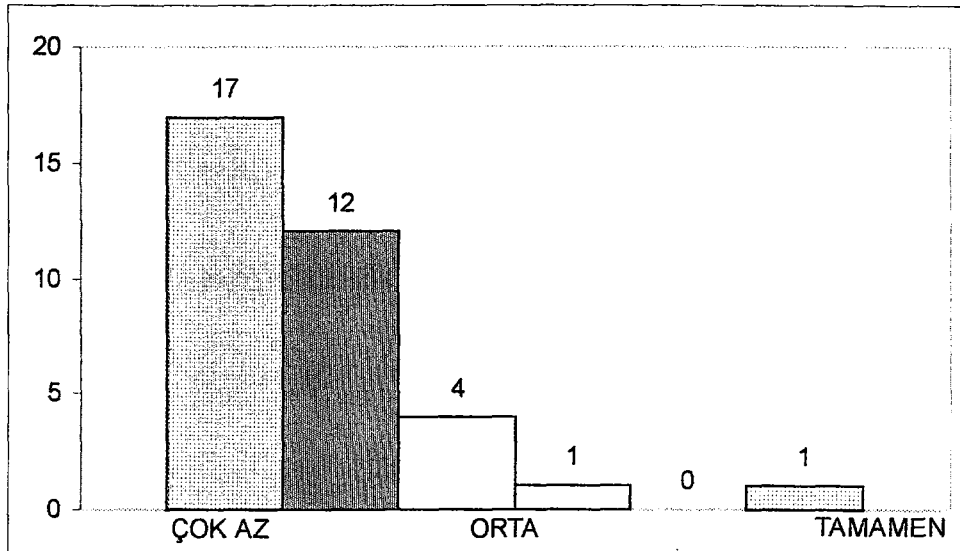
Şekil 4.5 Mekanın Alanı Hakkında Kullanıcı Öznel Değerlendirmesi

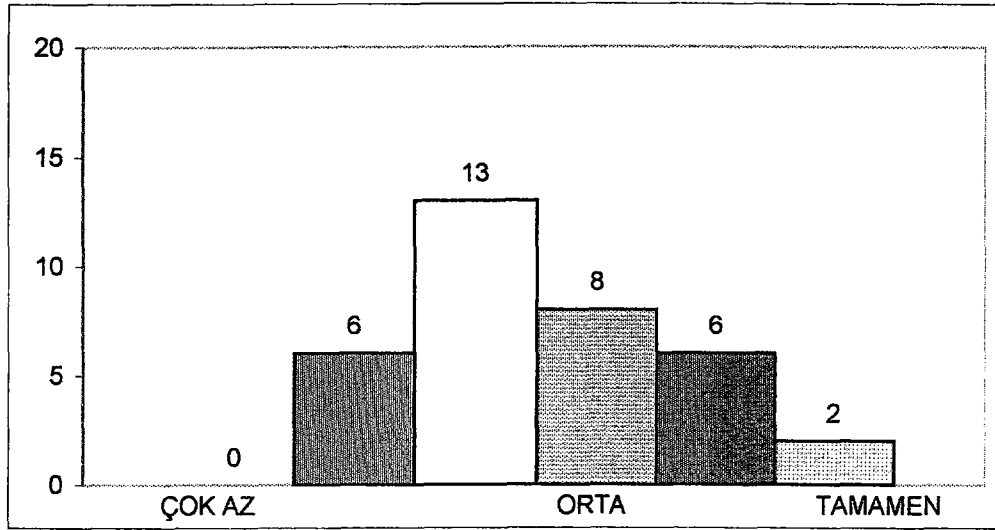
Şekil 4.6 Mekanın Biçimsel Performansına İlişkin Kullanıcı Öznel Değerlendirmesi

Deneklere yöneltilen “Yaşama mekanının tefrişi şimdiki ihtiyaçlarınıza cevap verebiliyor mu?” sorusuna alınan yanıt yukarıdaki Şekil 4.6’da gösterilmiştir.

“Yaşama mekanının tefriş düzeni, değişik düzenlemelere imkan veriyor mu?” şeklindeki soruya alınan yanıt ise aşağıdaki Şekil 4.7’deki gibidir.

Şekil 4.7 Mekanın Farklı Kullanımlara Olanak Vermesine İlişkin Kullanıcı Öznel Değerlendirmesi

Şekil 4.8 Oturma Mekanı İşlevlerinin İhtiyaçlara Cevap Vermesine İlişkin Kullanıcı Öznel Değerlendirmesi

4.3.6. Örnekleme Sonucu Elde Edilen Bilgilerin Yorumu

Elde edilen veriler arasındaki bazı karşılıklı ilişkileri, daha önceki bölümlerde belirlenen hipotezler doğrultusunda ortaya koyarak ifade edebilmek amacıyla deneklerden toplanan veriler sıklık (frekans) ve dağılım açısından irdelenmiş ve faikiyet (significance) testleri ile istatistiki analizlere tabi tutularak istatistiki geçerlilikleri kontrol edilmiştir. Aşağıdaki açıklamalarda, deneklere sorulan soruların sonuçları verilmektedir.

Deneklere sorulan “Sizce, yaşama mekanının eni, boyu, yüksekliği yeterli mi?” sorusunda deneklerin; mekanın enini %14’ünün büyük, % 28’inin yeterli, % 58’inin küçük olarak bulmasından dolayı uygulanan faikiyet testi sonucu mekanın eninin küçük bulunduğu saptanmıştır. Yaşama mekanının boyu hakkında deneklerin % 20’si büyük, % 23’ü yeterli, % 57’si küçük olduğunu belirtmeleri sonucu uygulanan testte mekanın boyunun da küçük bulunduğu ortaya çıkmıştır. Mekanın yüksekliğinde ise deneklerin; %14’ü büyük, % 86’sı ise mekanın yüksekliğini yeterli görmesi sonucu mekanın yüksekliğinin deneklere psikolojik olarak rahatsızlık vermeyecek bir düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır.

Mekanın boyutsal performansı açısından, mekanın eni ve boyu ile bağlantılı olan “Mevcut eylemler için yaşama mekanının alanı yeterli mi?” sorusuna deneklerin %11’i büyük, % 28’i yeterli, % 61’i küçük bulduklarını belirtmeleri sonucu

uygulanan faikiyet testinde mekanın alanının mevcut eylemler için küçük olduğu saptanmıştır.

Yaşama mekanının biçimsel performansına yönelik olarak sorulan “Yaşama mekanının tefrişi, şimdiki ihtiyaçlarınıza cevap verebiliyor mu?” sorusuna ise; deneklerin % 23’ü çok az, % 57’si orta derecede, % 30’u tamamen cevap verdiğini belirtmeleri üzerine ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde cevap veremediği ortaya çıkmıştır.

Mekanın farklı kullanımlara olanak vermesi sorusuna deneklerin; % 83’ü çok az, % 14’ü orta derecede , % 3’ü tamamen cevap verebildiğini belirtmesi üzerine, uygulanan testte mekanın biçimsel olarak farklı düzenlemelere müsait olmadığı saptanmıştır.

Deneklere sorulan; “Oturma mekanı işlevleri ihtiyacınıza cevap verebiliyor mu?” sorusunun cevaplanmasında deneklerin; % 17’sinin çok az cevap verebildiğini, % 60’ının mekanın orta derecede cevap verebildiğini, % 23’ünün ise tamamen oturma mekanı işlevlerinin deneklerin ihtiyaçlarına cevap verebildiği ortaya çıkmış ve faikiyet (significance) testi sonucunda mekanın işlevlerinin deneklerin tüm ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olmadığı belirlenmiştir.

Deneklerden toplanan yaşama mekanı verilerinin sıklık ve dağılım açısından irdelenmesi sonucu yukarıda uygulanan faikiyet (significance) testleri neticesinde mekanının boyutsal,biçimsel ve işlevsel açılardan yetersiz olduğu saptanmıştır.

4.4. Bölümün Sonuçları

Tez çalışmasının üçüncü bölümü olan problemin belirlenmesi aşamasında konu alanının sınırlandırılması işlemi sonucunda ortaya çıkan yaşama mekanının işlevsel performansına dayalı teorik kurgunun test edilebilmesi amacıyla alan çalışması yapılmıştır. Bu alan çalışmasının;

- Kapsamı; konut üretim örüntüleri içerisinde yer alan “Kooperatif yolu ile konut üretimi” modelinde, Yalova ilinde kooperatif örgütlemelerinin irdelenmesi sonucu Zümrüt Sitesi seçilmiştir. Daire tipinin seçiminde niceliksel değerleri değişse de yaşama mekanları aynı boyutsal özelliklere sahip olan daireler

seçilerek alan çalışması yapılmıştır. Örneklem sayısı veri toplama metotlarının sınırlaması nedeniyle 35 olarak belirlenmiştir.

Çalışma yöntemini, belirleyecek adımlar olarak;

- Tez hipotezlerinin belirlenmesi,
- Veri toplama için uygun tekniklerin seçimi aşamaları belirlenmiştir.

Tez hipotezlerinin belirlenmesi ve uygun tekniklerin seçilerek örneklem alanı olan Yalova ilinde Zümrüt Yapı Kooperatifinde uygulanması, sürecinde yer alan dökümantasyon, mülakat, anket ve tespit yolu ile elde edilen veriler, sıklık (frekans) ve dağılımlar açısından irdelenerek tez hipotezlerinin sınanması için faikiyet (significance) testi yardımı ile elde edilen sonuçların geçerlilikleri kontrol edilmiştir. Bu kontrol çalışması sonucunda; yaşama mekanının boyutsal, biçimsel ve işlevsel açılardan yeterli olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Yapılan alan çalışmasında uygulanan dökümantasyon, mülakat, anket ve tespit tekniklerinin; tez hipotezleri doğrultusunda uygulanması sonucunda; yaşama mekanında kullanıcıların, mekanın göstermiş olduğu işlevsel performansından memnun olmadıkları ortaya çıkmıştır. Kültür düzeyi yüksek olan ailelerin, yaşama mekanında yer alan eylemleri gerekli olan eylem alanlarında gerçekleştirdikleri ortaya çıkmıştır. Kültür düzeyi düşük olan ailelerde ise; yaşama mekanı sadece misafir ağırlamaya yönelik olarak gerekli ekipmanlarla donatıldığı ve kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca, yaş olarak genç kesime mensup kullanıcıların, orta ve yukarı yaş kesiminden olan kullanıcılara oranla daha çok yaşama mekanını işlevlerine uygun olarak günlük kullanıma açma ve kullanma isteğinde oldukları saptanmıştır.

Farklı orijinlere sahip olan kullanıcıların kendi orijinlerine uygun olarak yaşama mekanlarını donattıkları ve kullandıkları görülmektedir. Yaşama mekanında divan-sedir ekipmanlarını kullanan dört aile ile yerde (Sinide) yemek yedikleri tespit edilen bir aileye alan çalışmasında rastlanmıştır.

Mekanın işlevsel performansını belirleyen; ekipman, ekipman alanı, ekipman düzeni, eylem, eylem alanı ve eylem organizasyonu faktörleri, kapsamında kullanıcıların yaşama mekanının boyutlarından ve buna bağlı olan alan ihtiyacından memnun olmadıkları tespit edilmiştir. Bu yöndeki daha büyük alan ihtiyacını

ihtiyacını karşılamak amacıyla iki kullanıcı ailesi, yaşama mekanının yanındaki odayı yaşama mekanına kattığı gözlemlenmiştir.

Yukarıda belirtilen sonuçların, tez çalışmasının genel yaklaşımı doğrultusunda incelenmesi sonucunda; dar ve orta gelir grubuna mensup konut kullanıcılarına hitap eden kooperatif konutlarının yaşama mekanlarının, işlevsel olarak yetersizliği ve kullanıcılarının bu konutlarını elde ederken çağdaş yaşam standartlarının altında, başlarını sokacak çatı anlayışı ile konut sahibi oldukları ortaya çıkmaktadır.

5. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

“Kooperatif Konutunda Yaşama Mekanının Kullanım Sonrası Değerlendirilmesi” başlıklı bu tez çalışmasında yer alan bölümlerde bu araştırmanın amacı olarak; dar ve orta gelir kesimine mensup insanların konut ihtiyacını karşılayan konut üretim modeli olan kooperatif yolu ile konut üretim modelinde; konut sahibi olan ve/veya kullananların konut sahibi olma alanında göstermiş oldukları önemi; sahip oldukları konutların nitelik bakımından çağdaş yaşam standartlarına uygun olması açısından gerekli öneme sahip olup olmadığının irdelenmesi şeklinde somutlaştırılmıştır.

Konutu oluşturan mekanlardan yaşama mekanının örnek alındığı, bu çalışmada; bir kooperatif yerleşmesi kullanım sonrası değerlendirme işlemine tabi tutularak elde edilen verilerin daha sonraki yeni konut tasarım süreçlerinde girdi teşkil edecek bir takım bilgilere dönüştürülerek kullanılmasını; böylelikle tasarım sürecinde tekrarlanan hataların önüne geçilmesini, sağlayacak yardımcı bir çalışma yapmaktır.

Bu bölümde ise tezin önceki bölümlerinde de belirtilen bu amaçlara ne ölçüde ulaştığı incelenecektir. Bu bağlamda;

- Konut üretim örüntüleri içerisinde yer alan kooperatif örgütlemeleri ile konut üretiminin, Türkiye’de 1934 yılında “Bahçelievler Yapı Kooperatifi” ile başlayan kooperatif yolu ile konut elde etme sürecinin daha sonraki yıllarda hızlı bir gelişme sürecine girdiği ve bu sürecin 1984’den sonra daha da ivme kazandığı belirlenmiştir. Ekonomik gücü düşük olan dar ve orta gelir kesimine mensup insanların talep ettiği kooperatif konutlarının üretimi, son 15 yılda ülke genelinde artış göstererek yıllık üretilen toplam konut miktarının %20-25’ini karşıladıkları tespit edilmiştir.
- Böyle yoğun bir paya sahip olan kooperatif konutlarında, kullanıcıların konutlarından memnuniyetlerini niteliksel anlamda belirlemek önem kazanmaktadır. Konut, bir mekanlar bütünüdür. Yaşama mekanı da bu mekanlar

arasında en çok işleve sahip olan mekandır. Yaşama mekanında yapılacak bir değerlendirme çalışması ile kullanıcıların mekandan beklediği işlevsel ve boyutsal performansların belirlenerek; bu türden benzer çalışmaların konutun diğer mekanlarına da uygulanması sonucunda konut genelini kapsayan bir değerlendirme çalışmasının yapılması; sağlıklı konut tasarımları için gerekli görülmektedir.

- Tez çalışmasının dördüncü bölümde uygulanan alan çalışmasından; Zümrüt sitesi kooperatif yerleşmesinde bulunan deneklerin, “Konut sahip olma” düşüncesi ile konut sahibi oldukları ortaya çıkmıştır. Bu konut sahipliği anlayışı ile kullanıcılar; konutlarına yerleştikten sonra, artan istek ve gereksinimleri doğrultusunda aradıkları konforu bulamadıkları belirlenmiştir. Bu istek ve gereksinimlerin konfor düzeyinde karşılanamaması sonucu örnekleme çalışması yapılan yaşama mekanından başlayan ve konut geneline uzanan bir takım yapısal değişiklikler yaparak veya yapmayı düşündüklerini belirterek aradıkları konforu elde etme eğiliminde oldukları belirlenmiştir.
- Ayrıca, konutlarda yapılacak olan yapısal değişikliklerin aile ve ülke ekonomisine getireceği ek maliyetleri, minimuma indirmek için konut tasarımcıları tarafından tasarlanan konutların kullanım aşamasında değerlendirmeye tabi tutulması önerilmektedir. Böylece, kişi veya kurumlarca amatör düzeyde dahi olsa yapılan değerlendirme çalışmaları ile konutların üretim ve tasarım safhalarından kaynaklanan hataların önüne geçilmesi ve diğer tasarımlarda, üretimlerde hataların tekrarının yapılmaması sağlanmış olacaktır.

Sonuç olarak, bu tez çalışması; ülke genelinde alım gücü düşük olan dar ve orta gelir kesimine mensup insanların talep ettiği kooperatif konutunda yaşama mekanının işlevsel performansına dayalı olarak mekandan memnuniyetlerini belirlemek ve kullanım sonrası değerlendirme sürecini konutun geneline yaymaya çalışacak olan genel bir değerlendirme bütünü oluşturan çabaların bir ürünüdür.

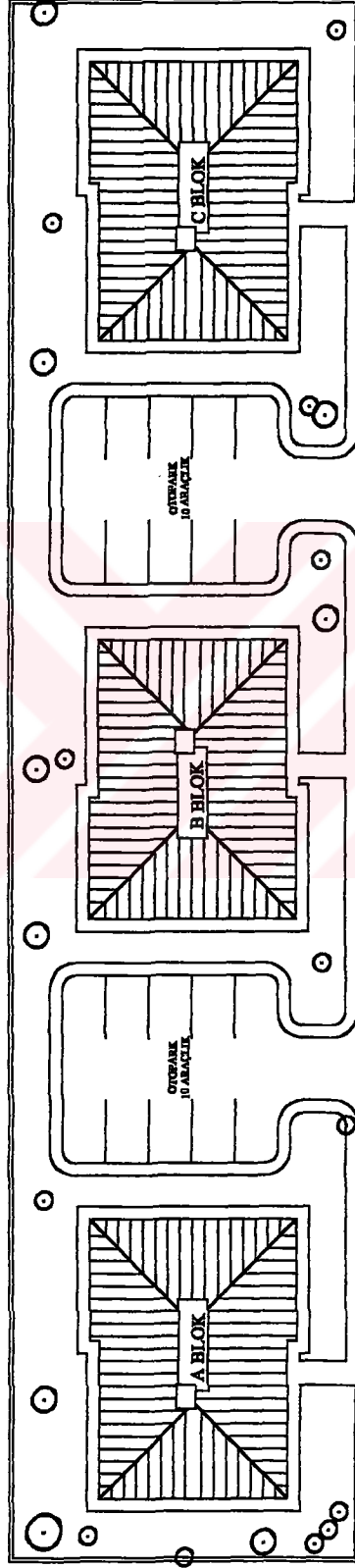
KAYNAKLAR

- Akdoğan, R.**, 1996. İşletme Aşamasındaki Konutların Kullanıcı İhtiyaçları Bakımından Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Apak, S.**, 1990. Yaşama Mekanlarının Boyutsal Performans Değerlendirilmesi Yoluyla Analizi. *Yüksek lisans tezi*. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Apak, S.**, 1998. Toplu Konut Alanlarında Güvenli Çevrelerin Oluşturulmasında Kullanılabilecek Kavramsal Bir Model. *Doktora tezi*. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Arcan, E.F ve Evci, F.**, 1992. Mimari Tasarıma Giriş, 2 K Yayınevi, İstanbul.
- Atasoy, A.**, 1973. Değişen İhtiyaçlar Karşısında Konut Tasarlanmasının Mevcut Konutların Değerlendirilmesi Yolu ile Geliştirilmesi. *Doktora tezi*. İ.T.Ü Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Berkman, G., Osmay, S.**, 1996. 1984 Sonrasında Konut Kooperatifçiliği. T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Ankara.
- Borçe, Y.**, 1998. Konut Kooperatifleri Eskişehir Örneğinde Bir Alan Çalışması. *Yüksek Lisans tezi*. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul
- Çakın, Ş.**, 1981. Mimari Tasarımın İnsan ve Toplum Bilimsel Temelleri, *Doçentlik tezi*. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Dülger, H.**, 1987. Konut Kooperatiflerinde Konut Üretim Sürecinin değerlendirilmesi. *Doktora tezi*. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Erkök, F.**, 1992. Giriş Mekanlarının Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans tezi*. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Hasol, D.**, 1990. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul
- İnceoğlu, M.**, 1980. Mimari Planlama-Tasarlama Sürecinde Problem Belirleme. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

- İnceoğlu, N.**, 1982. Mimarlıkta Bina Programlama Olgusu. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul
- İşman, M.**, 1997. 1950'den Günümüze Avrupa' da ve Türkiye' de Yaşama Mekanı Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans tezi*. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul
- Karaman, A.**, 1991. Toplu Konut Alanlarının Tasarımında Sosyo Kültürel Veriler. *Yapı Dergisi*, 118. İstanbul.
- Kuban, D.**, 1992. Mimarlık Kavramları. YEM yayınevi. İstanbul.
- Öke, A.**, 1971. İşletme Anlayışına ve Bütçesine Uygun Konut Tasarlaması, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Özsoy, A.**, 1976. Kooperatif Konutlarında Kullanıcı-Mimar İlişkisinin Davranış Farklarının Değerlendirilmesi. *MMLS tezi*. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Saygılı, N.**, 1995. Konut Tasarımında Kullanılabilecek Boyutsal Kullanıcı Gereksinimlerine Dayalı Veri Dosyaları. *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sey, Y., Tapan, M.**, 1976. Değerlendirmede Temel Sorunlar ve Mimarlıkta Değerlendirme. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Şakar, M.**, 1990. İmar Mevzuatı. Beta Basım Yayınevi, İstanbul.
- Ülken, G.**, 1997. Konut Tasarımında Kullanıcı ve Mekan Performansına Dayalı Uygun Üretim Teknolojisinin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Model. *Doktora tezi*. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Ünügür, M.**, 1981. Ergonomi Tekniklerinin Mimarlık Araştırmalarında Kullanılma Olanakları. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Ünügür, M.**, 1998. Konut Standartlarının Araştırılması. Y. Lisans Ders Notları. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

S.S. ZÜMRÜT YAPI KOOPERATİFİ

YOL

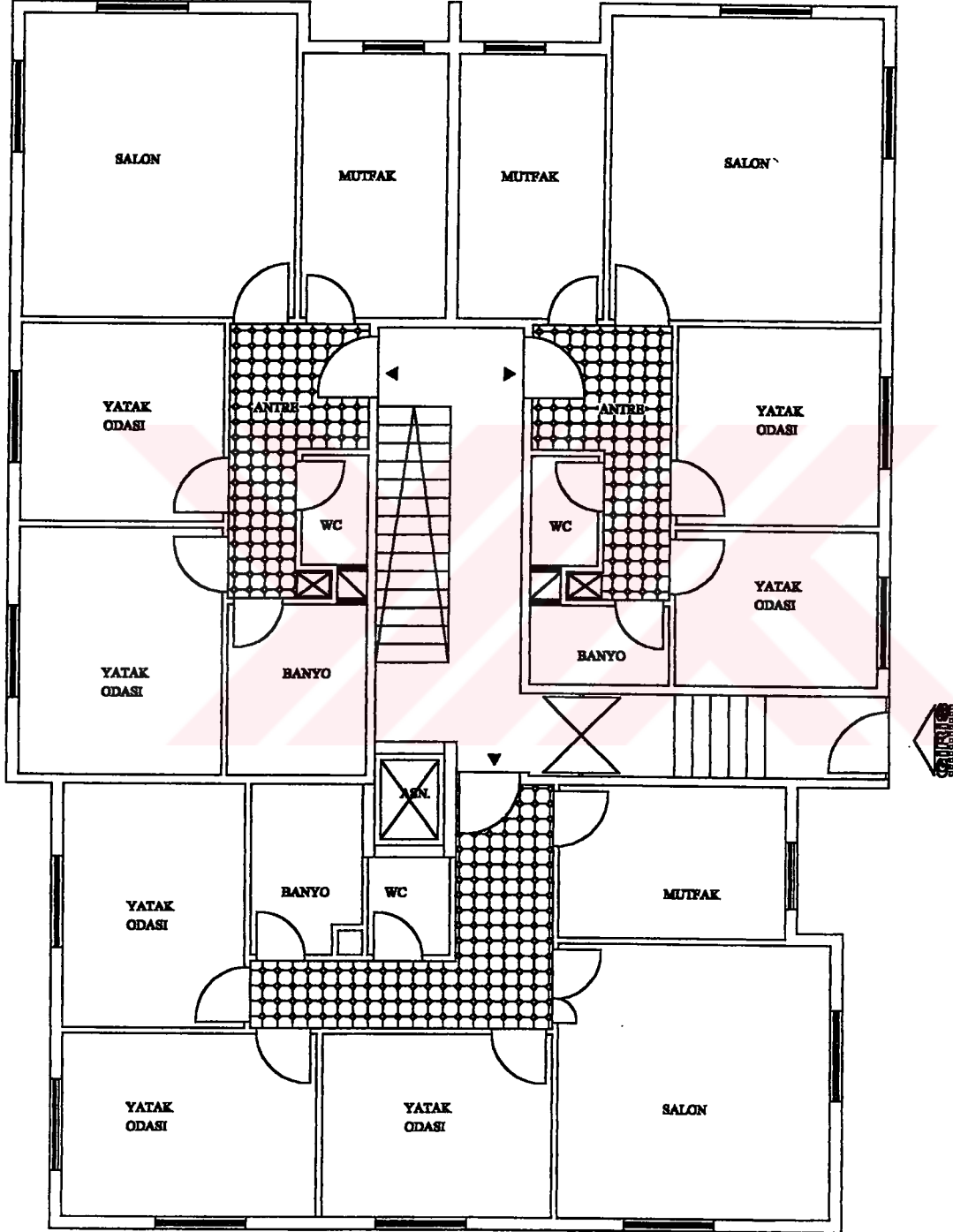
YOL

ÖRNEKLEME ALANI
VAZİYET PLANI

EK -A2

A TİPİ DAİRE NORMAL KAT
100 m²

A TİPİ DAİRE NORMAL KAT
90 m²

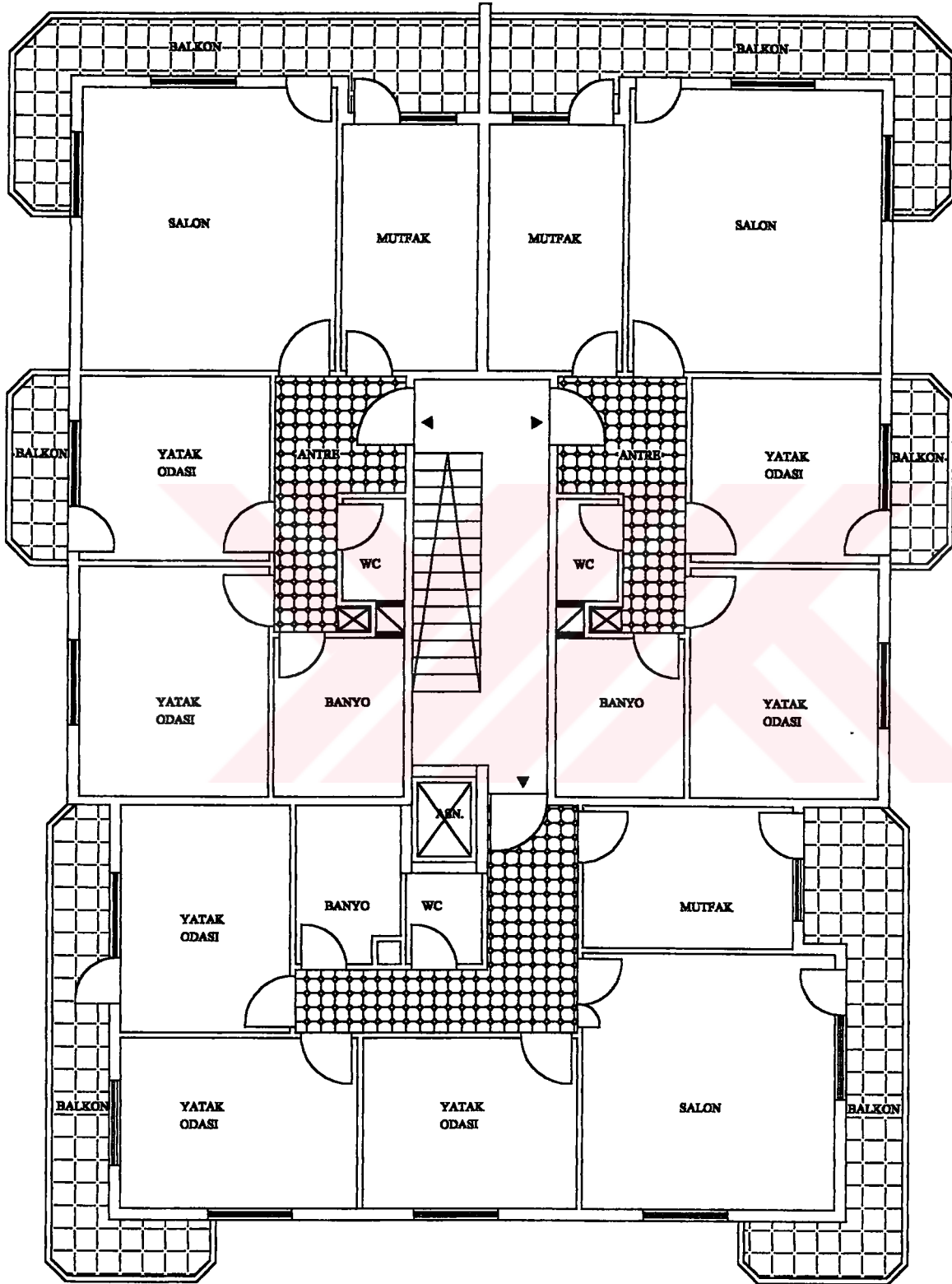
B TİPİ DAİRE NORMAL KAT
100 m²

ZÜMRÜT YAPI KOOPERATİFİ A, B, C BLOKLARI NORMAL KAT PLANI

EK-A3

A TİPİ DAİRE NORMAL KAT
100 m²

A TİPİ DAİRE NORMAL KAT
100 m²

B TİPİ DAİRE NORMAL KAT
115 m²

ZÜMRÜT YAPI KOOPERATİFİ A, B, C BLOKLARI NORMAL KAT PLANI

EK B

ANKET NO

UYGULANAN ANKET

Semt:.....Mahalle:.....Sokak:.....

Yerleşmenin Adı:.....

Blok No:.....

Kat No:.....

Daire No:.....

1. KULLANICIYA AİT BİLGİLER**1.1 Hane halkı yapısı**

Hane Reisinin Adı Soyadı:.....Yaşı:.....Mesleği:.....

Kullanıcıların Aile Reisine Yakınlığı	Yaşı	Cinsiyeti	Medeni Hali	Doğum Yeri	Tahsil Durumu	Mesleği

1.2 Yalova'ya ne zaman geldiniz?.....**1.3 Yalova'ya gelmeden önce son olarak nerede devamlı oturdunuz?**

İl.....

İlçe.....

Köy.....

1.4 Konutun mülkiyet durumu

Kiracı [] Ev sahibi []

1.5 Kaç yıldır bu konutu kullanıyorsunuz?.....

2. YAŞAMA MEKANINA AİT BİLGİLER

2.1 Yaşama mekanında hangi eylem türleri, hangi sıklıkta yapılmaktadır?

- [] — Oturma (Günde saat) [] 1-2 [] 3-4 [] 5-6 [] 6<
- [] — Dinlenme (Günde saat) [] 1-2 [] 3-4 [] 5-6 [] 6<
- [] — Misafir kabul etme (Haftada) [] 1-2 [] 3-4 [] 5-6 [] 6<
- [] — Yemek yeme Sabah [] Öğlen [] Akşam []
- [] — TV izleme (Günde saat) [] 1-2 [] 3-4 [] 5-6 [] 6<
- [] — Müzik dinleme (Günde saat) [] 1-2 [] 3-4 [] 5-6 [] 6<
- [] — Kitap okuma (Günde saat) [] 1-2 [] 3-4 [] 5-6 [] 6<
- [] — Ders çalışma (Günde saat) [] 1-2 [] 3-4 [] 5-6 [] 6<
- [] — Yatma (Günde saat) [] 1-2 [] 3-4 [] 5-6 [] 6<
- [] — İbadet etme (Günde) [] 1-2 [] 3-4 [] 5-6 [] 6<
- [] — Diğer (Günde saat) [] 1-2 [] 3-4 [] 5-6 [] 6<

2.2 Yaşama mekanında herhangi bir yapısal değişiklik yaptınız mı?

Evet [] Hayır []

2.3 (Evet) ise yapılan değişiklik nedir?

3. YAŞAMA MEKANININ KULLANICI TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1 Sizce yaşama mekanının eni, boyu, yüksekliği yeterli mi?

Eni

Büyük ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Küçük

Boy

Büyük ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Küçük

Yüksekliği

Büyük ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Küçük

3.2 Mevcut eylemler için yaşama mekanının alanı yeterli mi?

Büyük ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Küçük

3.3 Yaşama mekanının tefrişi şimdiki ihtiyaçlarınıza cevap verebiliyor mu?

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Çok az Tamamen

3.4 Yaşama mekanının tefriş düzeni, değişik düzenlemelere imkan veriyor mu?

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Çok az Tamamen

3.5 Oturma mekanı işlevleri ihtiyacınıza cevap verebiliyor mu?

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Çok az Tamamen

3.6 Aşağıdaki eylem grupları arasındaki ilişkilerden memnun musunuz?

Dinlenme-Misafir ağırlama

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Rahat Rahatsız

Dinlenme-TV izleme

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Rahat Rahatsız

TV izleme-Misafir ağırlama

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Rahat Rahatsız

Dinlenme-Müzik dinleme

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Rahat Rahatsız

TV izleme-Müzik dinleme

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Rahat Rahatsız

Yemek yeme-Mutfak

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Kopuk Sıkı(iç içe)

Müzik dinleme-Misafir ağırlama(Konuşma)

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

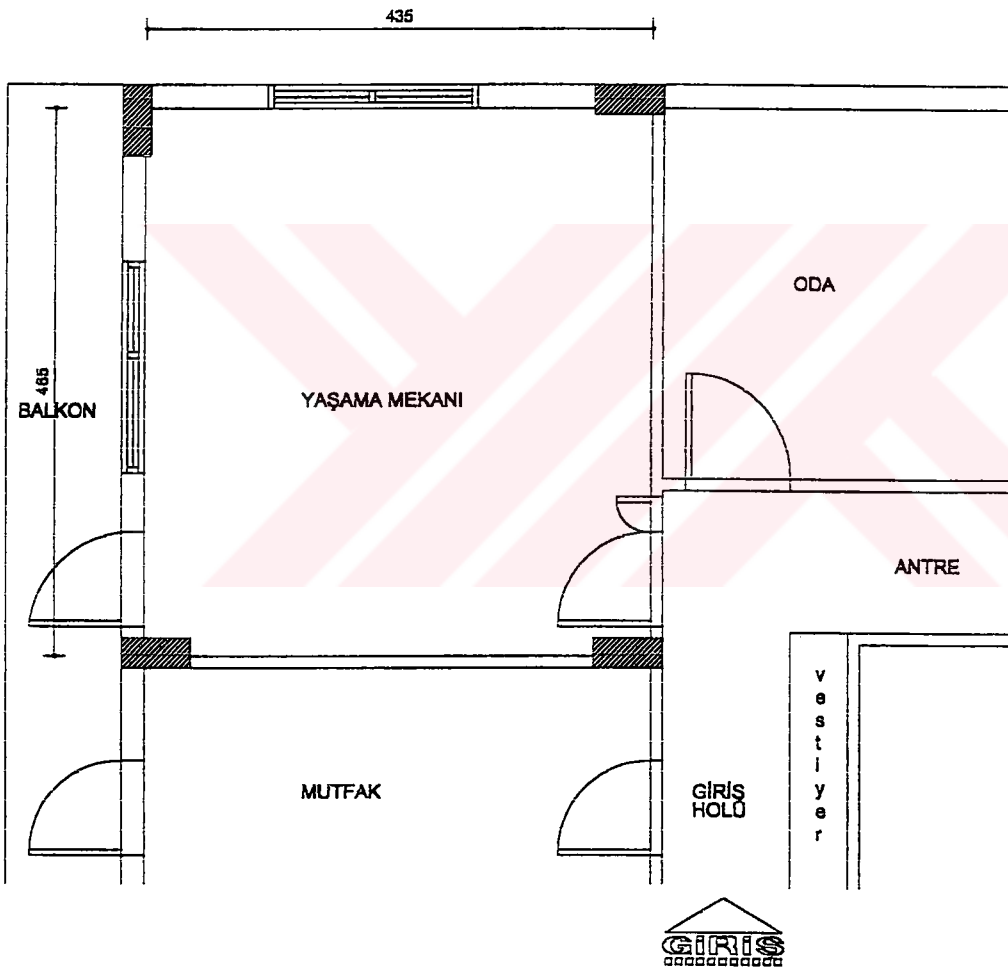
Rahat Rahatsız

3.7 Yaşama mekanını nasıl daha (iyi) kullanışlı hale getirirsiniz?

3.8 Söylemek istediğiniz bir şey var mı?

ANKET NO

4. YAŞAMA MEKANININ TESPİTİ

ÖZGEÇMİŞ

Murat Tiryaki, 5 Ekim 1973'de Yalova'da doğdu. 1985 yılında Öğretmen Yusuf Ziya İlkokulunu bitirdi. 1985-1990 Yılları arasında Yalova Lisesinin ortaokul ve lise kısmından iyi derece ile mezun oldu. 1991 yılında Erciyes Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümüne girdi. 1996 Yılında üniversiteden mezun olarak mimar ünvanı almaya hak kazandı. Aynı yıl, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Bina Bilgisi Anabilim dalında, Prof. Dr. S. Mete Ünügür danışmanlığında Yüksek Lisans çalışmalarına başladı.